

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

T. HAENEALCKE, Gedifferentieerde EU-relaties met naburige landen 345

Rechtspraak

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – **Rechterlijke macht** – Toelatingsvoorwaarden
Arbitragehof 26 mei 1999 359

Burgerlijke rechtspleging – Exploot – Nietigheid – Ondertekening van het afschrift – Normdoel
Cass. 14 januari 1999 (*met noot*) 362

Wegmaking van inbeslaggenomen goederen – Constitutieve bestanddelen – Verplaatsing van goederen – Bedrieglijk opzet – Onttrekking van de goederen aan de beslagleggende schuldeisers in het belang van de beslagene – Eigendomsrecht van de ontdragen goederen
Cass. 2 februari 1999 (*met noot van A. Vandeplas*, «Over de ontdraging van inbeslaggenomen goederen») 362

Arbeidsovereenkomst – Schorsing – Recht op loon – Door werkgever wederrechtelijk opgelegde vakantiedag
Cass. 8 maart 1999 (*met noot*) 364

Raad van State – Rechtspleging – Kort geding – Prejudiciële vraag Arbitragehof
R.v.St. 19 november 1998 (*met noot*) 364

Leasing – Ontbinding – Schadebeding – Nietigheid – Reële schade – Verrekening netto-verkoopwaarde – Bepaling verkoopwaarde

Hof Gent 1 april 1998 (*met noot*) 365

Leasing – Ontbinding – Schadebeding – Verrekening netto-verkoopopbrengst van geleasede goed – Achterstallige huur-gelden

Hof Brussel 23 juni 1998 (*met noot van E. Dirix*, «Het lot van de realisatiewaarde bij beëindiging van de leasingovereenkomst») 367

Rechtsmiddelen – Burgerlijke zaken – Hoger beroep – Tergend en roekeloos hoofdberoep – Geldboete

Rb. Mechelen 20 april 1999 (*met noot van P. Buelens*, «De burgerlijke geldboete gemeten aan het beschikkingsbegin-sel: een delicate oefening») 371

Consumentenrecht – Consumentenkrediet – Kredietaanbod – Verplichte vermeldingen – Sanctie
Vred. Torhout 16 maart 1999 373

Kanttekening

H. Swennen, Een opleiding in de rechten voor de éénentwintigste eeuw 374

Aangekondigd

376

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931.

Hoofdredacteurs: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993), Camiel Caenepeel (1993-1998)

VERSCHIJNT IEDERE WEEK VAN SEPTEMBER TOT JUNI

Redactie: A. Van Oevelen (hoofdredacteur),
E. Dirix, J. Laenens, J.R. Rauws,
M. van Damme, A. Vandeplas

Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
(redactiesecretariaat bereikbaar
van 9 tot 12 uur)
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

Vaste medewerkers:

A. Alen
F. Aps
R. Boes
Gh. Dhaeyer
J. Erauw
M. Gelders
P. Humblet
W. Lambrechts
R. Leysen
J. Meeusen
H. Nys
I. Opdebeek
W. Pintens
W. Rauws
D. Simoens
G. Suetens-Bourgeois
H. Vanhees
S. Van Overbeke
J. Wouters

Abonnementen, advertenties: **N.V. INTERSENTIA**, Churchilllaan 108, 2900 Schoten
tel.: 03/680.15.50 - fax: 03/658.71.21
Abonnementsprijs: 4.550 f., voor studenten 2.950 f..

Gebrevetteerd Hofleverancier van België

— UNIFORMIER —

Kledingfabrikanten en specialisten in toga's

DIRK NEVENS

Nieuwe steenweg 8 - 1731 Zellik ☎ (02) 466 09 05

Fax (02) 466 63 24

Molenstraat 23 - 9300 Aalst ☎ (053) 21 47 77

rue du Midi 175 - 1000 Bruxelles ☎ (02) 511 88 06

GEDIFFERENTIEERDE EU-RELATIES MET NABURIGE LANDEN¹

I. INLEIDING

Sinds hun oprichting hebben de Europese Gemeenschappen ² een onafhoudende aantrekkingskracht uitgeoefend op derde - niet in het minst naburige - landen. Aldus werd de Gemeenschap van oorspronkelijk zes lidstaten (België, Nederland, Luxemburg, Frankrijk, Duitsland en Italië) gesta dig uitgebreid tot Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Ierland (1973), Griekenland (1981), Spanje en Portugal (1986) alsmede - met de vooralsnog laatste toetreding ³ - Oostenrijk, Finland en Zweden (1995). Omdat de Gemeenschap op heden dertien toetredingsverzoeken in overweging neemt en bovendien verscheidene andere landen uit de geografische nabijheid van de Unie zonder enige twijfel als potentiële kandidaat-lidstaten kunnen worden beschouwd, is het duidelijk dat deze trend nog niet is beëindigd. ⁴

Vanuit dit perspectief is het interessant het juridische kader van de huidige EU-relaties met de diverse haar omringende landen te onderzoeken. Daarbij zal allereerst worden stilgestaan bij de (verticale) evolutie van de respectieve conventionele banden (II), teneinde deze vervolgens aan een (horizontaal) vergelijkend onderzoek te onderwerpen (III).

Met het oog op dit onderzoek kunnen de diverse perifere partners van de Gemeenschap grosso modo worden ingedeeld in twee categorieën: enerzijds de landen waarvan het toetredingsverzoek thans formeel door de EU in overweging wordt genomen en anderzijds die waarvan kan worden verwacht dat zij in een al dan niet nabije toekomst een soortgelijk verzoek tot de Unie zullen richten. Deze indeling mag evenwel niet op een al te rigide wijze worden opgevat. Het is immers niet uitgesloten dat landen die hieronder als «potentiële kandidaat-lidstaat» worden bestempeld, in werke-

lijkheid eerder tot de Unie zullen toetreden dan die welke als «huidige kandidaat-lidstaat» worden gekwalificeerd.

II. EU-RELATIES MET NABURIGE LANDEN: EVOLUTIE EN BESCHRIJVING

A. Huidige kandidaat-lidstaten

Tot op heden hebben zestien landen een formeel toetredingsverzoek tot de Europese Unie gericht. ⁵ Aangezien één dergelijk verzoek kordaat door de EU werd afgewezen ⁶ en twee andere intussen door de betrokken landen werden «bevoren», ⁷ buigen de Europese instellingen zich momenteel over dertien toetredingsverzoeken, uitgaande van Cyprus, Malta, Turkije en tien landen uit Midden- en Oost-Europa.

1° Midden- en Oost-Europese landen (MOE-landen)

Vanuit geografisch oogmerk kunnen de MOE-landen worden ingedeeld in een aantal subcategorieën. Een eerste groep wordt gevormd door de zes voormalige satellietstaten van de Sovjet-Unie: Polen, Hongarije, Bulgarije, Roemenië, de Tsjechische Republiek en Slowakije. In een tweede groep kunnen de drie Baltische staten (Estland, Letland en Litouwen) worden gesitueerd. Slovenië ten slotte kan dan als een derde subcategorie op zich worden beschouwd.

Ten aanzien van de voormalige Midden- en Oost-Europese satellietstaten werden de handelsrelaties traditioneel door autonome EG-maatregelen beheerst. ⁸ De gezamenlijke EG-COMECON-Verklaring tot Wederzijdse Erkenning van 25 juni 1988 maakte het echter voor de EG mogelijk om tegen einde 1990 met de toenmalige Tsjechoslowaakse Republiek, Polen, Hongarije, Bulgarije en Roemenië *Overeenkomsten inzake Handel, Commerciële en Economische Samenwerking (OHCES)* te sluiten. Deze akkoorden, die er zich groten-deels toe beperkten gradueel de kwantitatieve beperkingen voor de handel in industriële goederen op te heffen, waren evenwel reeds virtueel achterhaald voordat ze in werking tra-

¹ Dit artikel kwam tot stand in het raam van een «geconcentreerde onderzoeksactie» (GOA), gefinancierd door het ministerie van Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (Universiteit Gent, BOF). De materie werd bijgehouden tot mei 1999.

² Namelijk de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS, opgericht in 1951), de Europese Economische Gemeenschap (EEG) en de Euratom (EGA, beide opgericht in 1957), die sinds het Verdrag betreffende de Europese Unie van 7 februari 1992 (in werking sinds 1 november 1993) zijn samengebracht in de «Europese Gemeenschap» (EG), als onderdeel van de Europese Unie (EU).

³ De incorporatie van de voormalige DDR in de EG-constellatie wordt hierbij bewust terzijde geschoven. Strikt genomen vormde de Duitse eenmaking van 3 oktober 1990 immers een loutere toepassing van de internationaal publiekrechtelijke leer van de statenopvolging: door de aanhechting bij het West-Duitse grondgebied werd het Europees Gemeenschapsrecht automatisch van kracht in de Oost-Duitse «Länder», zonder dat daarbij een beroep op de toetredingsprocedure van het EG-verdrag noodzakelijk was.

⁴ Voor een inleidende schets van het juridisch kader voor de EU-uitbreiding, zie bijvoorbeeld GAUDISSART, M.-A., «De toetreding van nieuwe lidstaten - Stimulans of hinderpaal voor de totstandkoming van de Europese Unie», *R.W.*, 1993-94, 729-743.

⁵ Tevens heeft een aantal landen op informele wijze zijn interesse voor EU-lidmaatschap tot uitdrukking gebracht, waaronder Rusland (zie *Financial Times*, 19 en 20 juli 1997), Oekraïne (zie *Agence Europe*, 10 juni 1998), Moldavië (zie *Agence Europe*, 30 januari 1998 en 15 juli 1998) en de voormalige Joegoslavische republiek (VJR) Macedonië (zie *Agence Europe*, 18 februari 1999).

⁶ Omdat het EU-lidmaatschap enkel openstaat voor «Europese» landen (cf. art. O EU-verdrag [nieuw art. 49 EU-verdrag]), werd het Marokkaans toetredingsverzoek van 8 juli 1987 (zie *Bull. EG*, 7/8-1987, 2.2.35) zonder meer door de Raad verworpen (zie *Bull. EG*, 9-1987, 2.2.19).

⁷ Zonder het evenwel formeel in te trekken (namelijk die uitgaande van Noorwegen en Zwitserland). In het raam van dit onderzoek worden deze landen beschouwd en behandeld als potentiële kandidaat-lidstaten.

⁸ Enkel met Roemenië kwamen reeds in 1980 geringe conventionele betrekkingen tot stand.

den. Bijgevolg werd met deze landen op 16 december 1991 (Polen en Hongarije), 1 februari 1993 (Roemenië), 8 maart 1993 (Bulgarije) en 4 oktober 1993 (Tsjechische Republiek en Slowakije) ⁹ een resem nieuwe zogenaamde *Europa Akkoorden (EA)* ondertekend. Naast de geleidelijke creatie van een vrijhandelszone in industriële goederen tussen beide partijen, voorzien deze associatieakkoorden in een regelmatige politieke dialoog, alsook in diverse vormen van economische, commerciële, culturele en financiële samenwerking. ¹⁰ Terwijl de handelsbepalingen van deze akkoorden aanvankelijk door middel van *Interim Akkoorden (IA)* van 16 december 1991 (Polen, Hongarije en de Tsjechoslowaakse Republiek), 17 november 1992 (Roemenië) en 22 december 1992 (Bulgarije) werden doorgevoerd, zijn deze laatste intussen komen te vervallen door de inwerkingtreding van de eigenlijke Europa Akkoorden op 1 februari 1994 (voor Polen en Hongarije) en 1 februari 1995 (voor de Tsjechische Republiek, Slowakije, Bulgarije en Roemenië). ¹¹

Hoewel de preambule tot de Europa Akkoorden slechts op onrechtstreekse wijze gewag maakt van potentieel EU-lidmaatschap voor de MOE-landen, heeft de Europese Raad van Kopenhagen (van 21 en 22 juni 1993) deze landen expliciet het perspectief van EU-lidmaatschap voorgehouden, zij het op voorwaardelijke en louter politieke wijze. Kort nadat de EAs in werking traden, hebben deze landen de Unie dan ook formeel verzocht hun lidmaatschap in overweging te nemen. ¹² Op 15 juli 1997 heeft de Commissie, in het raam van haar zogenaamde «Agenda 2000»-mededeling, advies terzake uitgebracht. ¹³ Hoewel de Commissie vaststelde dat

geen van de kandidaat-lidstaten ten volle aan alle vooropgestelde criteria voldeed, achtte ze het toch wenselijk toetredingsonderhandelingen aan te vatten met Hongarije, Polen en de Tsjechische Republiek. De opening van dergelijke onderhandelingen met Slowakije, Bulgarije en Roemenië werd daarentegen uitgesteld totdat zij voldoende vooruitgang hebben geboekt in het naleven van de politieke en economische toetredingscriteria.

In tegenstelling tot de voormalige Midden- en Oost-Europese satellietstaten, hebben de drie *Baltische staten* zowat een halve eeuw volwaardig deel uitgemaakt van de gewezen Sovjet-Unie en waren zij bijgevolg onderhevig aan het EG-beleid jegens deze laatste. Pas in mei 1992, nadat ze hun onafhankelijkheid hadden herwonnen in 1990 (Litouwen) en 1991 (Estland en Letland), sloot de EG met elk van hen een *OHCES*, die inhoudelijk sterk gelijk liepen met de eerder met de Sovjet-satellietstaten gesloten overeenkomsten. Op 19 juli 1994 werd met de landen van het Balticum een nieuwe reeks *Vrijhandelsakkoorden (VHA)* gesloten. Ook deze akkoorden - die in afwachting van de inwerkingtreding van de Europa Akkoorden van 12 juni 1995 als Interim Akkoord fungeerden - zijn intussen geïsurpeerd door de op 1 februari 1998 in werking getreden *Europa Akkoorden* met de Baltische staten. ¹⁴

Zonder de inwerkingtreding van hun EA af te wachten, hadden de drie Baltische staten overigens reeds een verzoek voor EU-lidmaatschap ingediend. ¹⁵ Luidens het sterk politiek geïnspireerde advies van de Commissie daaromtrent, opnieuw uitgevaardigd in het raam van de «Agenda 2000», ¹⁶ werd enkel Estland rijp geacht om in de eerste golf van oostwaartse uitbreidingsonderhandelingen te worden betrokken. Voor de twee overige Baltische staten werd daarentegen geadviseerd daartoe pas over te gaan zodra de voorwaarden hiertoe zijn vervuld.

De EG-relaties met *Slovenië* ten slotte werden lange tijd geregeld door een Samenwerkingsovereenkomst van 2 april 1980 tussen de EG en de voormalige Socialistische Federale Republiek Joegoslavië. De opzegging van deze overeenkomst door de Unie op 25 november 1991, alsmede de Sloveense onafhankelijkheid (1991), noopten de EG echter ertoe op 19 juli 1993 met Slovenië een *Samenwerkingsovereenkomst (SO)* te sluiten (aangevuld met een Financieel Protocol en een bijzondere Transportovereenkomst). Met de inwerkingtreding op 1 februari 1999 van haar *Europa Akkoord* van 10 juni 1996 - en bijgevolg het uitdoven van het Interim Akkoord van dezelfde datum - werd Slovenië vervolgens de eerste (en vooralsnog enige) met de EU geassocieerde ex-Joegoslavische republiek. ¹⁷

⁹ Een eerder Europa Akkoord, ondertekend op 16 december 1991 met de Tsjechoslowaakse Federale Republiek, diende ingevolge de splitsing in twee deelstaten op 1 januari 1993 immers heronderhandeld te worden.

¹⁰ Over de Europa Akkoorden alsmede over de relaties EG-Midden- en Oost-Europa in het algemeen, zie MARESCAU, M., «The European Union and Central and Eastern Europe», in DEMARET, P., BELLIS, J.-F. en GARCIA JIMENEZ, G. (red.), *Regionalism and multilateralism after the Uruguay Round - Convergence, divergence and interaction*, Brussel, European University Press, 1997, 67-81; MARESCAU, M. (ed.), *Enlarging the European Union - Relations between the EU and Central and Eastern Europe*, London, Longman, 1997, 403 p. Teneinde de economische en politieke hervormingen in deze landen te bevorderen, verleent de EG deze landen tevens aanzienlijke financiële steun, voornamelijk bij wege van het zogenaamde «Phare»-programma. Hoewel dit programma zich oorspronkelijk beperkte tot Polen en Hongarije, werd het naderhand uitgebreid tot alle MOE-landen, met inbegrip van de drie Baltische staten en Slovenië (alsmede tot diverse Balkan-landen).

¹¹ Voor de tekst van deze akkoorden, zie *PB* (1993) L 347 (EA Hongarije); *PB* (1993) L 348 (EA Polen); *PB* (1994) L 357 (EA Roemenië); *PB* (1994) L 358 (EA Bulgarije); *PB* (1994) L 359 (EA Slowakije); *PB* (1994) L 360 (EA Tsjechische Republiek).

¹² Hongarije op 31 maart 1994, Polen op 5 april 1994, Roemenië op 22 juni 1995, Bulgarije op 14 december 1995, de Tsjechische Republiek op 17 januari 1996 en Slowakije op 10 juni 1996.

¹³ De individuele adviezen over de verzoeken van Hongarije (COM (97) 2001 final), Polen (COM (97) 2002 final), Roemenië (COM (97) 2003 final), Slowakije (COM (97) 2004 final), Bulgarije (COM (97) 2008 final) en de Tsjechische Republiek (COM (97) 2009 final) werden in bijlage aan de «Agenda 2000» (COM (97) 2000 final) gehecht.

¹⁴ Voor de tekst van deze akkoorden, zie *PB* (1998) L 26 (EA Letland); *PB* (1998) L 51 (EA Litouwen); *PB* (1998) L 68 (EA Estland).

¹⁵ Letland op 13 oktober 1995, Estland op 24 november 1995 en Litouwen op 8 december 1995.

¹⁶ COM (97) 2005 final (Letland); COM (97) 2006 final (Estland); COM (97) 2007 final (Litouwen).

¹⁷ Voor de tekst van dit akkoord, zie *PB* (1999) L 51.

Op 10 juni 1996 diende ook Slovenië een toetredingsverzoek in bij de Europese Unie. Op 15 juli 1997 bracht de Commissie - wederom in het raam van de «Agenda 2000» - een positief advies uit omtrent de wenselijkheid van de opening van toetredingsonderhandelingen met Slovenië.¹⁸

Overeenkomstig de conclusies van de Europese Raad van Luxemburg (van 12 en 13 december 1997),¹⁹ lanceerde de Europese Unie op 30 maart 1998 de *vijfde uitbreidingsoperatie* waarin zowel Cyprus als de tien MOE-landen betrokken zijn.²⁰ Hoewel de Commissies gedifferentieerde benadering van de oostwaartse uitbreiding daarbij in principe door de staats- en regeringsleiders van de lidstaten werd bevestigd, werd aldaar beklemtoond dat de uitbreiding een «algemeen, alomvattend en dynamisch proces» vormt waarin elke kandidaat-lidstaat deelneemt volgens eigen tempo en afhankelijk van de mate waarin hij zich heeft voorbereid. Ter omkadering van deze uitbreidingsoperatie ging de EU met alle tien MOE-landen een zogenaamd «Partnerschap voor Toetreding» aan²¹ waarin, in ruil voor een verhoging van de pre-toetredingssteun, de prioriteiten en doelstellingen van hun respectieve hervormingsinspanningen worden opgesomd. Aansluitend werd op 31 maart 1998 het onderhandelingsproces met Polen, Hongarije, de Tsjechische Republiek, Estland, Slovenië en Cyprus ingezet.²² In haar zogenaamde «progress reports» van 4 november 1998 heeft de Commissie Letland (en in mindere mate ook Litouwen en Slowakije) een vooruitzicht op een mogelijke aansluiting bij de zes koplopers vanaf einde 1999 geboden.²³

2° Cyprus

Daar het Verenigd Koninkrijk sinds 1961 EG-lidmaatschap nastreefde, poogde Cyprus - dat niettegenstaande zijn onafhankelijkheid in 1960 nauwe politieke en economische banden met zijn voormalige koloniale heerser in stand hield - de toegang tot de Britse markt te bestendigen door parallel een associatieakkoord met de EG te onderhandelen. Zo'n *Associatieakkoord* (AA) werd uiteindelijk ondertekend op 12 december 1972²⁴ en trad in werking op 1 juni 1973.²⁵ Inhoudelijk liep het EG-Cypriotische akkoord sterk gelijk met de eerder met Griekenland (1961) en Turkije (1963) geslo-

ten associatieakkoorden. Na het verstrijken van een tienjarige overgangstermijn zou tussen beide partijen geleidelijk een douane-unie worden ingesteld.²⁶ In een eerste vijfjarige etappe kenden beide partijen elkaar een aantal asymmetrische²⁷ tarifaire concessies toe. In 1976 zouden dan onderhandelingen omtrent de tweede etappe aanvangen, waarbij de modaliteiten voor de introductie van de douane-unie in de komende vijf jaar zouden worden vastgelegd. In 1974 werd de verdieping van de EG-Cypriotische relaties evenwel doorkruist door de Turkse invasie en de daaropvolgende *de facto*-opdeling van het eiland. Bijgevolg werd de eerste etappe herhaaldelijk verlengd, totdat op 19 oktober 1987 overeenstemming werd bereikt over een *Protocol* tot introductie van de tweede etappe van de associatie.²⁸ Ook deze etappe vertoont twee fasen. In een eerste fase worden de handelsbelemmeringen (voornamelijk aan Cypriotische zijde) verder afgebouwd. Sinds 1 januari 1998 is deze fase beëindigd, zodat ultieme verfijningen, doorgevoerd in het raam van de tweede fase, tegen het einde van 2002 de realisatie van de douane-unie moeten bekronen.

Op 3 juli 1990 al richtte de Cypriotische regering²⁹ bovendien een toetredingsverzoek tot de EG. Het Commissieadvies van 30 juni 1993 daaromtrent was bijzonder dubbelzinnig. In weerwil van een ten gronde positieve beoordeling, stelde de Commissie voor om niet onmiddellijk toetredingsonderhandelingen aan te knopen, daar «aansluiting van Cyprus bij de Gemeenschap een evenwichtige en duurzame vreedzame oplossing van de kwestie Cyprus onderstelt».³⁰ Op de Europese Raad van Cannes (van 16 en 17 juni 1995) beslisten de staats- en regeringsleiders van de lidstaten evenwel dat de toetredingsonderhandelingen met Cyprus zouden aanvangen zes maanden na het afsluiten van de Inter-gouvernementele Conferentie van 1996 (IGC 1996).³¹ Aldus werd een interne regeling van de Cypriotische kwestie niet langer gezien als een voorwaarde voor de opening van dergelijke onderhandelingen. In haar «Agenda 2000»-mededeling³² aanvaardde de Commissie dan ook dat de toetredingsonderhandelingen met Cyprus konden starten voor-

²⁵ Analooq werden sindsdien vier Financiële Protocollen gesloten krachtens welke technische en financiële bijstand werd verleend aan beide volksgemeenschappen op het eiland.

²⁶ In tegenstelling tot zijn Griekse en Turkse voorgangers, maakte het EG-Cypriotische Associatieakkoord evenwel geen melding van de finaliteit van toetreding tot de EG.

²⁷ Terwijl de EG het leeuwendeel van de concessies voor haar rekening nam, werd het Cyprus toegestaan de tarieven aan een lager tempo terug te schroeven.

²⁸ Voor de tekst van het Protocol, zie *PB* (1987) L 393.

²⁹ Als enige internationaalrechtelijk erkende overheid diende de Grieks-Cypriotische regering een toetredingsverzoek in namens het gehele eiland. De overheden van de in 1983 zelf uitgeroepen Turkse Republiek van Noord Cyprus (TRNC, enkel erkend door Turkije) verwerpen dit verzoek evenwel op grond van de overweging dat de Grieks-Cypriotische regering zo'n handeling niet in haar naam kon stellen.

³⁰ COM (93) 313 final, § 47.

³¹ Zie *Bull. EG*, 6-1995, I.12. Deze bevestiging gold ter compensatie voor de Griekse toegeving zich niet langer te verzetten tegen de volbrenging van de EG-Turkse douane-unie.

³² COM (97) 2000 final, Volume I - Deel I, 65-66.

¹⁸ COM (97) 2010 final.

¹⁹ Voor de relevante conclusies van deze bijeenkomst, zie *Bull. EG*, 12-1997, I.2-I.5.

²⁰ Zie *Agence Europe*, 30 en 31 maart 1998.

²¹ Zie *PB* (1998) L 121 (evenals *PB* (1998) C 202).

²² Zie *Agence Europe*, 1 april 1998. Over de verenigbaarheid van de wet- en regelgeving in de betrokken landen met een eerste reeks deelaspecten van het «acquis communautaire» werd de zogenaamde doorlichting of «screening» intussen afgerond, zodat de eigenlijke onderhandelingen daaromtrent op 10 november 1998 van start zijn gegaan (zie *Agence Europe*, 11 november 1998).

²³ Zie COM (1998) 700 final tot COM (1998) 711 final, en in het bijzonder COM (1998) 712 final.

²⁴ Voor de tekst van dit akkoord, zie *PB* (1973) L 133. Over de relatie EG-Cyprus, zie bijvoorbeeld REDMOND, J., «From association towards the application for full membership: Cyprus, relations with the European Union», in AXT, H.-J. en BREY, H. (red), *Cyprus and the European Union - New changes for solving an old conflict*, München, Südeuropa-Gesellschaft, 1997, 89-99.

dat een intern vergelijk totstandkwam. Bij gebrek aan zo'n vergelijk stelde de Commissie echter uitdrukkelijk dat de onderhandelingen enkel konden worden geopend met de internationaalrechtelijk erkende (Grieks-Cypriotische) regering van de Republiek Cyprus.³³ Aldus werden op 31 maart 1998 de formele toetredingsonderhandelingen met de Grieks-Cypriotische overheden aangevat. Aangezien met Cyprus - in tegenstelling tot de MOE-landen - geen «Partnerschap voor Toetreding» PvT werd gesloten, kondigde de Europese Raad van Luxemburg een bijzondere pre-toetredingsstrategie aan voor Cyprus.³⁴ Bovendien werd aldaar een oproep gedaan om in de Cypriotische delegatie vertegenwoordigers van de Turks-Cypriotische gemeenschap op te nemen. Tot op heden hebben de leiders van deze laatste echter steeds geweigerd op deze uitnodiging in te gaan. Het is duidelijk dat deze weigering, net als het gehele integratieproces van Cyprus overigens, onlosmakelijk verbonden is met de plaats in het uitbreidingsproces die aan Turkije wordt toebedeeld.

3° Malta

Kort nadat Malta in 1964 onafhankelijkheid verwierf, trad het met de EG in onderhandelingen. Deze resulteerden op 5 december 1970 in de ondertekening van een *Associatieakkoord*,³⁵ dat in werking trad op 1 april 1971 en ertoe strekte in twee etappes van elk vijf jaar een douane-unie in te stellen. Nadat verkiezingen in 1971 de Labourpartij in Malta aan de macht brachten, gingen de EG-Malta-relaties er evenwel sterk op achteruit. Ten gronde werd enkel het semi-liberaliseerde handelsregime van de eerste etappe van de associatie herhaaldelijk verlengd.³⁶ Hoewel de wederzijdse relaties met het (her)aantreden van een conservatieve Maltese regering in 1987 verbeterden, werd de tweede etappe van de associatie (en dus de realisatie van de douane-unie) nooit ingezet. De voorkeur ging intussen immers uit naar een meer doorgedreven vorm van integratie, zoals bleek toen Malta op 16 juli 1990 formeel verzocht toe te treden tot de EG. Op 30 juni 1993 velde de Commissie daaromtrent een voorzichtig positief advies³⁷ en op de Europese Raad van Cannes (van 26 en 27 juni 1995) zag Malta zich ervan verzekerd -

samen met Cyprus - de toetredingsonderhandelingen te kunnen aanvatten zes maanden na afronding van de IGC 1996.³⁸ Toch besloot de in oktober 1996 verkozen socialistische regering het toetredingsverzoek te «bevrozen».³⁹ Daarop opteerde een bijeenkomst van de EG-Malta-Associatie-raad van 28 april 1998⁴⁰ ervoor, naast de hervatting van de politieke dialoog en de verdieping van de samenwerking, over te gaan tot de onderhandeling van een *nieuw Protocol* bij het Associatieakkoord waardoor tussen beide partijen geleidelijk (slechts) een vrijhandelszone zou worden ingesteld. Vervroegde verkiezingen in Malta op 5 september 1998 brachten intussen evenwel opnieuw een conservatieve meerderheid aan de macht, die op 10 september 1998 het toetredingsverzoek reactiveerde⁴¹ (waardoor de optie van de vrijhandelszone verviel). In een geactualiseerd advies daaromtrent heeft de Commissie geopperd dat de toetredingsonderhandelingen met Malta tegen het einde van 1999 van start zouden kunnen gaan.⁴²

3° Turkije

Samen met Griekenland (in 1961) was Turkije het eerste perifere land om een associatie met de EG aan te gaan.⁴³ Het *Associatieakkoord* van 12 september 1963⁴⁴ voorziet uitdrukkelijk⁴⁵ in de «mogelijkheid van een toetreding van Turkije tot de Gemeenschap», en strekt er voornamelijk toe in drie etappes een douane-unie tot stand te brengen. In een eerste etappe («voorbereidende fase», vanaf de inwerkingtreding van het akkoord op 1 december 1964) versoepelde de EG de toegang tot haar markt voor een aantal Turkse producten. Turkije nam slechts verbintenissen op zich vanaf de tweede etappe («overgangsfase»), die ingang vond op 1 januari 1973, ogenblik van de inwerkingtreding van het *Additioneel Protocol* van 23 november 1970.⁴⁶ Dit Additioneel Protocol legde de tijdslijn vast conform welke de douane-unie geleidelijk - gespreid over een tweeëntwintigjarige overgangperiode - zou worden uitgewerkt, waarna een derde etappe («definitieve fase») de effectieve intrede van de douane-unie zou inluiden (met een mogelijke doch hoegenaamd

³³ In 1994 oordeelde het Europees Hof van Justitie immers dat «samenwerking (...) niet tot stand (kan) komen met overheden (met name die van de TRNC) die noch door de Gemeenschap noch door de lidstaten zijn erkend» (H.v.J., 5 juli 1994, *Anastasiou*, Zaak C-432/92, *Jur.*, 1994, 3087, § 63). Deze uitspraak had tot gevolg dat het toepassingsgebied van het EG-Cyprus Associatieakkoord, dat aanvankelijk betrekking had op het gehele grondgebied van het eiland, *de facto* werd beperkt tot het meridionale (Griekse) deel ervan.

³⁴ Zie *Bull. EU*, 12-1997, I.5, § 22.

³⁵ Voor de tekst van dit akkoord, zie *PB* (1971) L/61. Dit akkoord gold overigens als voorbeeld voor het akkoord dat twee jaar later met Cyprus zou worden gesloten. Over de EG-Malta-relaties, zie REDMOND, J., *The next Mediterranean enlargement of the European Community - Turkey, Cyprus and Malta?*, Aldershot, Dartmouth, 1993, 98-133.

³⁶ Laatst - en ditmaal voor onbepaalde duur - bij wege van een Protocol van 20 december 1990 (zie *PB* (1991) L 116/66), in werking sinds 1 mei 1991. Bovendien werd krachtens opeenvolgende Financiële Protocolen financiële ondersteuning verleend.

³⁷ COM (93) 312 final.

³⁸ Zie *Bull. EG*, 6-1995, I.12.

³⁹ Zie *Agence Europe*, 25 en 26 november 1997.

⁴⁰ Zie *Agence Europe*, 1 mei 1998.

⁴¹ Zie *Bull. EG*, 9-1998, I.3.57.

⁴² Zie COM (99) 69 final, 37. Te dien einde werd tevens beslist de screening van de Maltese wetgeving aan te vatten (zie *Agence Europe*, 25 maart 1999).

⁴³ Over de relatie EG-Turkije, zie bijvoorbeeld AKAGUL, D., «Le cinquième élargissement de l'Union européenne et la question de la candidature Turque - La fin d'un cycle, mais quelles perspectives?», *R.M.C.U.E.*, 1998, VI, 359-369; KABAALIOGLU, H.A., «The Turkish model of association: customs union before accession», in DEMARET, P., BELLIS, J-F. en GARCIA JIMÉNEZ, G. (red), *o.c.*, 115-160.

⁴⁴ Voor de tekst van het akkoord, zie *PB* 3687/64.

⁴⁵ Art. 28 AA. Zo ook erkent de preambule «dat de steun van de Europese Economische Gemeenschap bij het streven van het Turkse volk naar verbetering van zijn levensstandaard in een later stadium de toetreding van Turkije tot de Gemeenschap zal vergemakkelijken».

⁴⁶ Voor de tekst van het Additioneel Protocol, zie *PB* (1972) L 293.

niet-automatische toetreding tot de EU in het verschiet).⁴⁷ Hoewel de tenuitvoerlegging van de douane-unie op een veelheid aan moeilijkheden stuitte, werd met *Besluit 1/95* van de EG-Turkije-Associatieraad van 22 december 1995⁴⁸ de douane-unie uiteindelijk in werking gesteld vanaf 31 december 1995. Aldus vormde Turkije als eerste (en vooralsnog enige) niet-lidstaat een operationele douane-unie met de EG. Aan twee wezenlijke aspecten van de associatie werd evenwel tot op heden nog geen uitvoering verleend. Enerzijds is van het vrij verkeer van werknemers - dat in principe uiterlijk in 1986 had moeten zijn verwezenlijkt - nog steeds geen werk gemaakt. Anderzijds heeft de Gemeenschap Turkije sinds 1980 het gros van de beloofde financiële hulp onttrokken. De uitvoering van het Vierde Financieel Protocol werd immers het slachtoffer, allereerst, van de gevolgen van de militaire machtsgreep van 12 september 1980 in Turkije, en vervolgens, na de normalisering van het Turkse politieke leven, van de Griekse weerstand tegen elk verder aanhalen van de EU-betrekkingen met Turkije. Het is pas in het raam van het compromis binnen de Raad van 6 maart 1995 (met name opgeven van het Griekse verzet tegen de instelling van de douane-unie met Turkije, alsmede vrijmaking van de steun onder het Vierde Protocol in ruil voor de toezegging van toetredingsonderhandelingen met Grieks Cyprus na afloop van de IGC 1996) dat Griekenland bereid werd gevonden zijn veto te lichten.⁴⁹ Kort nadien greep Griekenland echter enkele incidenten omtrent de zeggenschap over twee eilanden in de Egeïsche Zee⁵⁰ aan om terug te komen op haar toegevingen inzake de financiële steun aan Turkije,⁵¹ zodat de Unie terzake tot op heden in gebreke blijft.⁵²

Geconfronteerd met de moeilijkheden van haar associatie met de EG, wijzigde de Turkse overheid zijn integratiestrategie door op 14 april 1987 formeel om EG-lidmaatschap te verzoeken. Voornamelijk wegens een aantal politieke tekortkomingen (waaronder het gebrekkig respect voor mensenrechten en de dito bescherming en behandeling van minderheden, de onzekere inplanting van de rechtstaat, de hard-

nekkige geschillen met een EG-lidstaat⁵³ en het gebrek aan regeling van de Cypriotische kwestie) achtte het Commissie-advies van 18 december 1989⁵⁴ het (nog) niet opportuun met Turkije toetredingsonderhandelingen aan te vatten.⁵⁵

In het licht van de onvermijdelijke oostwaartse uitbreiding van de Unie bevestigde de EG-Turkije-Associatieraad op 29 april 1997⁵⁶ dat Turkije in aanmerking kwam voor EU-lidmaatschap en werd het ervan verzekerd dat het daarbij aan de hand van dezelfde criteria als de andere kandidaat-lidstaten zou worden beoordeeld. Hoewel deze toezegging principieel door de Europese Raad van Luxemburg werd bevestigd, werd Turkije aldaar niet formeel als «kandidaat-lidstaat» erkend.⁵⁷ Turkije werd enkel opgenomen in het «uitbreidingsproces», maar niet in het «toetredingsproces» (laat staan in het «onderhandelingsproces») dat werd voorbehouden aan de «elf kandidaat-lidstaten», zijnde de tien MOE-landen en Cyprus. Voor Turkije werd - naast deelname aan de multilaterale Europese Conferentie - voorgesteld een afzonderlijke «Europa-strategie» uit te werken, die kan worden samengevat als een intensifiëring van de bestaande douane-unie (onder meer door deze uit te breiden tot handel in landbouwgoederen en diensten).⁵⁸ De Turkse overheden meenden zich door deze behandeling - niet volko-

⁵³ Met name Griekenland.

⁵⁴ SEC (89) 2290 final/2 (zie *Bull. EG*, 12-1989, 2.2.37).

⁵⁵ Hoewel men daarvan in officiële documenten geen sporen zal terugvinden, mag worden aangenomen dat de beslissing om Turkije op een zijspoor te zetten tevens door een aantal minder eerbare argumenten werd ingegeven: de vrees voor een toeloop van Turkse arbeidskrachten, de budgettaire en institutionele implicaties van Turks EU-lidmaatschap, de onwil om een - ofschoon geseculariseerd - islamitisch land in de Unie op te nemen, e.d.

⁵⁶ Zie *Bull. EG*, 4-1997, 1.4.74.

⁵⁷ Zie *Bull. EG*, 12-1997, I.3-I.6.

⁵⁸ Geen «pre-toetredingsstrategie» zoals voor Cyprus (zie *Bull. EG*, 12-1997, I.6). De Commissie heeft op 4 maart 1998 een voorstel voor een dergelijke «Europese Strategie voor Turkije» neergelegd (COM (98) 124 final). Op de Europese Raad van Cardiff (van 15 en 16 juni 1998) werd dit voorstel uitdrukkelijk verwelkomd (zie *Agence Europe*, 17 juni 1998). Tussen de regels heeft de Top van Cardiff tevens een aantal stappen gezet in de richting van een gelijkstelling van het Turkse statuut in het uitbreidingsproces met dat van de overige elf kandidaat-lidstaten. Allereerst werd, onder uitdrukkelijke verwijzing naar art. 28 AA, ook voor Turkije een screening geïntroduceerd door te voorzien in een periodieke rapportering over de Turkse vooruitgang in de overname van het «acquis» (aldus werd einde 1998 ook aan Turkije een «progress report» gewijd, waarbij Turkije overigens expliciet als een «kandidaat-lidstaat» wordt aangemerkt - cf. COM (98) 711 & 712 final). Vervolgens werd de Commissie herinnerd aan de «behoefte aan financiële steun voor de Europese strategie» en er in dit licht toe uitgenodigd alle voor de tenuitvoerlegging daarvan noodzakelijke voorstellen aan de Raad voor te leggen. Zo'n ruime formulering maakte het voor de Commissie mogelijk om voor zo'n voorstel op zoek te gaan naar een andere juridische grondslag dan art. 235 EG-verdrag (nieuw art. 308 EG-verdrag), dat unanimitieit binnen de Raad voorschrijft, teneinde aldus het Griekse veto-recht te omzeilen om alsnog de beloofde financiële steun aan Turkije uit te keren (zie daaromtrent COM (98) 600 final, waarbij deels een beroep wordt gedaan op art. 130w EG-verdrag [nieuw art. 179 EG-verdrag] inzake ontwikkelingssamenwerking).

⁴⁷ Tevens werd Turkije financiële bijstand verleend via opeenvolgende Financiële Protocollen.

⁴⁸ Voor de tekst van *Besluit 1/95*, zie *PB* (1996) L 35). Het feit dat de douane-unie wordt gerealiseerd door middel van een besluit van de Associatieraad (eerder dan bij wege van een verdragsrechtelijk document) maakt het overigens juridisch niet minder bindend. Besluiten van de Associatieraad zijn immers principieel evenzeer vatbaar voor directe werking binnen de Gemeenschap (cf. H.v.J., 20 september 1990, *Sevince*, Zaak C-192/89, *Jur.*, 1990, I-3461) als het Associatieakkoord en Additioneel Protocol zelf (cf. H.v.J., 30 september 1987, *Demirel*, Zaak 12/86, *Jur.*, 1987, 3719).

⁴⁹ Zie *Agence Europe*, 8 maart 1995.

⁵⁰ Met name Imia en Kardak (zie *Le Monde Diplomatique*, oktober 1996).

⁵¹ In tegenstelling tot de bekrachtiging van de toegeving inzake de douane-unie in *Besluit 1/95*, was aan de financiële toezegging immers nog geen uitvoering verleend.

⁵² Enkel via een aantal onrechtstreekse kanalen kan Turkije op een beperkte Europese financiële steun rekenen (zoals steun verleend in het raam van de regionale en economische samenwerking onder *Besluit 1/95*, steun verleend aan de TRNC of nog steun verleend in het raam van het Euro-mediterraan partnerschap (MEDA programma)).

men onterecht overigens - zowel op economisch ⁵⁹ als op politiek ⁶⁰ vlak gediscrimineerd. ⁶¹ Turkije verbrak daarop elke dialoog met de EU ⁶² en dreigde dat de opening van onderhandelingen met Cyprus de annexatie van de TRNC bij Turkije tot gevolg zou hebben. ⁶³ Met het voorstel van de Commissie ⁶⁴ om Turkije op te nemen in het door de Europese Raad van Essen (van 9 en 10 december 1994) ⁶⁵ in het vooruitzicht gestelde stelsel van «pan-Europese cumulatie van regels van oorsprong» en de Turkse bereidheid de politieke dialoog te hervatten ⁶⁶ blijkt evenwel een zekere vernieuwde toenadering in de maak. ⁶⁷

B. Potentiële kandidaat-lidstaten

1° EER-landen

Het voorbeeld van de EEG van 1957 indachtig, richtten het Verenigd Koninkrijk, Zweden, Noorwegen, Denemarken, Oostenrijk, Portugal en Zwitserland op 4 januari 1960 de *Europese Vrijhandelsassociatie (EVA)* op, met als doel enerzijds tegen 1966 de taritaire en niet-taritaire belemmeringen in de onderlinge handel weg te werken en anderzijds een brug te slaan naar de EEG. ⁶⁸ De EVA werd nadien uitgebreid tot IJsland, Finland en Liechtenstein. ⁶⁹ Van bij de aanvang was het echter duidelijk dat de meeste EVA-part-

ners hun verbond slechts beschouwden als een interim-stap naar verdere integratie met de EEG. Aldus verlieten Denemarken en het Verenigd Koninkrijk de EVA teneinde op 1 januari 1973 (samen met niet-EVA-lid Ierland) toe te treden tot de Gemeenschap. Omdat zij er echter bij de EEG op aandrongen geen nieuwe handelsbarrières met hun gewezen EVA-partners op te moeten trekken, ondertekende deze op 22 juli 1972 een reeks quasi-identieke *bilaterale Vrijhandelsakkoorden* met de overblijvende EVA-landen, ⁷⁰ waarvan het merendeel in werking trad op 1 januari 1973. ⁷¹ Deze akkoorden beoogden tegen 1983 geleidelijk alle taritaire en non-taritaire belemmeringen voor de handel in (voornamelijk) industriële producten op te heffen. Het vertrek van Portugal om op 1 januari 1985 (samen met niet-EVA-lid Spanje) toe te treden tot de EEG, had een verdere afzwakking van de EVA-formatie tot gevolg. Mede in het licht van de ontluikende «Interne Markt»-gedachte binnen de EEG, streefden de overige EVA-landen vanaf dat ogenblik dan ook een meer intense band met de Gemeenschap na.

Deze kwam uiteindelijk tot stand met de oprichting (vanaf 1 januari 1994) ⁷² van de *Europese Economische Ruimte (EER)* tussen aan de ene zijde de EG en aan de andere de EVA-landen. Ook het succes van de EER werd echter bij voorbaat gehypothecerd doordat alle EVA-landen, uitgenomen IJsland en Liechtenstein, op het ogenblik dat de EER in werking trad reeds een formeel toetredingsverzoek bij de EG hadden ingediend. ⁷³ Oostenrijk, Zweden en Finland verwierven EG-lidmaatschap een jaar later (op 1 januari 1995). Bovendien verwierp het Zwitsers electoraat deelname aan de EER in een referendum van 6 december 1992. Vandaag geldt de EER-formule dan ook enkel nog voor *IJsland, Noorwegen en Liechtenstein*. In hoofdzaak strekt de EER ertoe de «Interne Markt» naar deze landen uit te breiden. Zij impliceert evenwel geenszins de creatie van een douane-unie, evenmin als een gemeenschappelijk monetair beleid, een gemeenschappelijk landbouw- en visserijbeleid, een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid of een samenwerking inzake justitie en binnenlandse zaken. ⁷⁴ Vandaar dan ook dat de EER-landen blijven streven naar een grotere toenadering tot de EU.

⁵⁹ De reden waarom Turkije bereid was de douane-unie met de EU aan te gaan zonder er tevens volwaardig lidmaatschap in te verwerven (hetgeen inhoudt dat Turkije het gehele gemeenschappelijk handelsbeleid ten aanzien van derde landen moet overnemen, zonder dat het bij de uittekening ervan wordt betrokken) was immers de overtuiging dat het daardoor onherroepelijk in een toetredingsproces zou treden. Vanuit Turks perspectief is het dan ook des te onrechtvaardig vast te stellen dat de MOE-landen, waarmee de EU slechts een vrijhandelszone heeft gecreëerd, wel in het toetredingsproces zijn opgenomen.

⁶⁰ Terwijl de MOE-landen pas ten volle aan de politieke criteria moeten voldoen op het ogenblik van toetreding, geldt het voldoen aan deze criteria voor Turkije reeds als voorwaarde om in het toetredingsproces te worden opgenomen. Bovendien werd de besteding van de democratie voor de toetreding van Griekenland en Spanje destijds door de EU ingeroepen als argument ten gunste van toetreding, terwijl het gebrek aan een stabiele democratische samenleving ten aanzien van Turkije wordt gehanteerd als argument tegen toetreding.

⁶¹ Zie *Agence Europe*, 15 en 16 december 1997.

⁶² Zo weigerde Turkije zowel deel te nemen aan de Europese Conferentie van 12 maart 1998 (zie *Agence Europe*, 12 maart 1998) als aan de EG-Turkije-Associatieraad op 25 mei 1998 (zie *The European*, 25-31 mei 1998).

⁶³ Om deze dreiging kracht bij te zetten, sloot Turkije op 13 januari 1998 een - politiek - Protocol ter versterking van de samenwerking met de TRNC (zie *Agence Europe*, 16 januari 1998).

⁶⁴ Zie *Agence Europe*, 23 juli 1998.

⁶⁵ Zie *Bull. EG*, 12-1994, I.41c.

⁶⁶ Zie *Agence Europe*, 25 juli 1998.

⁶⁷ Hoewel de «Öcalan-affaire» de relatie opnieuw verzuurde (zie *Financial Times*, 25 november 1998).

⁶⁸ Over de EVA en de relatie EG-EVA-landen, zie PEDERSEN, T., *European Union and the EFTA-countries - Enlargement and integration*, London, Pinter Publishers, 1994, 1-129.

⁶⁹ Respectievelijk op 1 maart 1970, 1 januari 1986 (Finland was reeds sinds 1961 geassocieerd EVA-lid) en 1 september 1991.

⁷⁰ Noorwegen sloot daarentegen pas in maart 1973 een vrijhandelsakkoord met de Gemeenschap, nadat toetreding tot deze organisatie bij referendum was verworpen. Voor de tekst van deze akkoorden, zie *PB* (1972) L 300 (Oostenrijk, Zwitserland, Zweden, Finland, IJsland en Portugal); *PB* (1973) L 171 (Noorwegen).

⁷¹ De Vrijhandelsakkoorden met IJsland, Noorwegen en Finland traden daarentegen in werking op respectievelijk 1 maart 1973, 1 juli 1973 en 1 januari 1974.

⁷² Ten aanzien van Liechtenstein trad de EER pas in werking op 1 mei 1995. Voor de tekst van het EER-akkoord, zie *PB* (1994) L1.

⁷³ Twee van hen verzochten zelfs reeds om EG-lidmaatschap voordat het EER-akkoord (op 2 mei 1992) werd ondertekend, namelijk Oostenrijk op 17 juli 1989 en Zweden op 1 juli 1991.

⁷⁴ Over de EER, zie bijvoorbeeld NORBERG, S., HÖKBORG, K., JOHANSSON, M., ELIASSON, D. en DEDICHERN, L., *The European Economic Area - EEA law: a commentary on the EEA agreement*, Stockholm, Fritzes, 1993.

Zo diende Noorwegen op 25 november 1992 (voor de derde keer)⁷⁵ een toetredingsverzoek bij de EG in. Nadat de Commissie zich in haar advies van 24 maart 1993 in het algemeen positief had uitgelaten over Noors EG-lidmaatschap,⁷⁶ werden de toetredingsonderhandelingen met de EG afgerond in maart 1994. Gedreven door de vrees de zeggenschap over de natuurlijke rijkdommen (voornamelijk vis en energie) te verliezen, verzette 52% van de Noorse bevolking zich in een referendum op 28 november 1994 evenwel tegen toetreding. Sindsdien voeren de Noorse overheden - bovenop de EER - dan ook een beleid dat van Noorwegen inzake diverse aspecten van het Gemeenschapsbeleid een «schaduwlidstaat» moet maken. Zo heeft Noorwegen, door toe te treden tot het Europees Energie Handvest/Verdrag, haar olie- en gasindustrie *de facto* onderworpen aan een energiebeleid dat rechtstreeks is geënt op de regels van de Interne Markt. Zo ook heeft Noorwegen, net als IJsland, op 19 december 1996 (parallel met de toetreding van Denemarken, Zweden en Finland tot de Conventie van Schengen) een samenwerkingsakkoord⁷⁷ met de Schengen-landen gesloten teneinde te vermijden dat nieuwe obstakels voor het vrij verkeer van personen aan de grens met de Scandinavische buurlanden⁷⁸ zouden worden opgetrokken. Ten slotte brengen de Noorse autoriteiten - eenzijdig dan wel bij wege van sectorale akkoorden - geleidelijk aan diverse wetgeving in overeenstemming met de communautaire regelgeving. Zodra Zweden en Groot-Brittannië (Noorwegens belangrijkste handelspartners) echter zouden toetreden tot de Economische en Monetaire Unie (EMU), valt het te verwachten dat verder uitstel van Noors EU-lidmaatschap opnieuw in vraag wordt gesteld, temeer daar de Noorse kroon zwaar onder druk stond tijdens de Russische financiële crisis in augustus 1998, terwijl buurland Finland (met een 1300 kilometer lange grens en relatief intense handelsbetrekkingen

met Rusland) daarvan dankzij zijn deelname aan de Eurozone bespaard bleef.⁷⁹

IJsland⁸⁰ daarentegen heeft EG-lidmaatschap tot op heden nog nooit ernstig overwogen. Aangezien de visserijsector een aandeel van meer dan 75% in de nationale economie vertegenwoordigt, vormt de weerstand tegen onderwerping van deze vitale sector aan het gemeenschappelijk visserijbeleid de grootste hinderpaal voor EG-toetreding. Niettemin poogt IJsland zijn handelsrelaties met de EG te bevorderen via de EER en een aantal sectorale akkoorden (onder meer inzake visserij). Enkel indien Noorwegen alsnog zou toetreden tot de EU en als zodanig IJsland zou isoleren als laatste Scandinavische niet-lidstaat, kan dan ook worden verwacht dat IJsland zijn standpunt terzake zal heroverwegen.

Samen met IJsland is *Liechtenstein*⁸¹ de enige EVA-lidstaat die nog niet om EU-lidmaatschap heeft verzocht. Liechtensteins economie steunt immers grotendeels op een liberale financiële dienstverlenende sector, die in geval van toetreding onder toenemende harmonisatiedruk zou komen te staan. Zolang Zwitserland buiten de EU blijft, is een toetreding van Liechtenstein overigens onwaarschijnlijk. Ten slotte is Liechtensteins economisch beleid sterk afgestemd op Zwitserland, waarmee het (sinds de jaren '20) een post-, douane- en monetaire unie alsmede (sinds 1963) een vergaande samenwerking inzake grenscontrole en vreemdelingenbeleid aanging. Aldus beheersten, als gevolg van de onderlinge douane-unie, zowel de Stockholm Conventie (tot oprichting van de EVA) als het EEG-Zwitserland Vrijhandelsakkoord van 1972 lange tijd tevens de EG-handelsrelaties met Liechtenstein. In de aanloop naar de EER slaagde het Prinsdom er echter in zich te laten erkennen als een vol-

⁷⁵ Eerdere verzoeken werden (samen met het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Denemarken) reeds in 1962 en 1967 ingediend. In tegenstelling tot Noorwegens partners, hield 53% van het Noorse electoraat in een referendum in 1972 Noorwegen echter buiten de EEG. Over de EG-Noorwegen relaties, zie onder meer SVERDRUP, U., «Norway: an adaptive non-member», in HANF, K. en SOETENDORP, B. (eds), *Adapting to European integration - Small states and the European Union*, London, Longman, 1998, 149-166; SOETER, M., «Norway and the European Union - Domestic debate versus external reality», in MILES, L. (ed.), *The European Union and the Nordic countries*, London, Routledge, 1996, 133-149.

⁷⁶ COM (93) 142 final.

⁷⁷ Over dit Samenwerkingsakkoord, zie BLEEKER, K.A.M., «Opheffing van de persoonscontroles aan de binnengrenzen tussen de Schengen-staten en Noorwegen en IJsland», *S.E.W.*, 1998, 206-209. Aangezien art. 140 van de Schengen Conventie van 1990 het lidmaatschap van de Schengen-groep enkel openstelt voor EU-lidstaten, konden noch Noorwegen noch IJsland tot deze Conventie toetreden. Teneinde hen in lijn te brengen met de door het Verdrag van Amsterdam in het vooruitzicht gestelde integratie van het Schengen-acquis in het EG-kader, hebben Noorwegen en IJsland - overeenkomstig Protocol Nr. 2 bij dit Verdrag - op 18 mei 1999 aanvullende akkoorden met de EG ondertekend (zie *Agence Europe*, 19 mei 1999).

⁷⁸ Sinds 12 juli 1957 kennen Denemarken, Noorwegen, Zweden en Finland immers een paspoort-unie (sinds 24 september 1965 bijgetreden door IJsland).

⁷⁹ Zie *Financial Times*, 3 september 1998. Als een gevolg daarvan stuurt Noorwegen alvast aan op het vasthechten van de koers van de Noorse kroon aan die van de duro (zie *Agence Europe*, 21 januari 1999).

⁸⁰ Over de relatie EG-IJsland, zie KIRSTINSSON, G.H., «Iceland and the European Union - Non-decision on membership», in MILES, L. (ed.), *The European Union and the Nordic countries*, London, Routledge, 1996, 150-165.

⁸¹ Terloops kan melding worden gemaakt van de EU-relaties met de overige micro-staatjes (zie daarover DUURSMA, J.-C., *Fragmentation and the international relations of micro-states - Self-determination and statehood*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, 147-419):

- *San Marino* heeft een relatief ruim *Douane-Unie en Samenwerkingsakkoord* ondertekend met de EU op 16 december 1991 (zie *PB* (1991) C 302/12). In afwachting dat dit akkoord in werking treedt, wordt de douane-unie beheerst door een *Interim Akkoord* van 27 november 1991, operationeel sinds 1 december 1992 (zie *PB* (1992) L 359/13).

- Ook het Prinsbisdom *Andorra* heeft een krachtens een *Douane-unie-Akkoord* van 26 juni 1990 een douane-unie ingesteld met de EU sinds 1 januari 1991 (zie *PB* (1990) L 374/16) en staat op het punt een bijkomend *Samenwerkingsakkoord* te ondertekenen (zie *Agence Europe*, 25 april 1998).

- *Monaco* en *Vaticaanstad* hebben daarentegen geen dergelijk akkoord met de EU.

waardige partner in eigen naam.⁸² In een referendum, georganiseerd op 13 december 1992, schaarde 55,8% van de Liechtensteinse bevolking zich achter deelname in de EER. Aangezien de Zwitserse bevolking een week eerder evenwel tot het tegenovergestelde besluit kwam, dienden zowel het EER-akkoord als de relevante bilaterale overeenkomsten tussen beide buurlanden dienovereenkomstig te worden gewijzigd. Teneinde handels- en transitverlegging tegen te gaan, werd op 2 november 1994 voor het goederen- en personenverkeer aldus een duaal regime ingevoerd.⁸³ Wat goederen betreft, wordt de handel tussen Liechtenstein en de EER-landen (inclusief de EG-lidstaten) sinds 1 mei 1995 beheerst door de EER-regeling, terwijl de Zwitserland-Liechtenstein-relaties blijven verlopen conform hun douane-unie regime (met inbegrip van het EG-Zwitserland-Vrijhandelsakkoord van 1972). In dezelfde zin is Liechtenstein ertoe gehouden EER-onderdanen het recht op vrij verkeer toe te kennen.⁸⁴ Jegens niet-EER-onderdanen blijft daarentegen het gemeenschappelijk Zwitsers-Liechtensteins vreemdelingenbeleid van toepassing.

2° Zwitserland

Onder de EVA-landen vormt Zwitserland een «Sonderfall». In een referendum op 6 december 1992 verzette 50,3% van de deelnemers zich tegen Zwitserse deelname aan de EER. Bijgevolg bleef het *Vrijhandelsakkoord* van 1972 het juridische kader voor de relatie EG-Zwitserland uitmaken. Drie obstakels lijken voor Zwitserland een verregaande Europese integratie in de weg te staan: de federale staatsstructuur, de publieke inspraak in de besluitvorming en de traditionele neutraliteit van het Alpenland. Zwitserland had echter reeds op 20 mei 1992 een toetredingsverzoek tot de EG gericht. Terwijl deze laatste meende dat de niet-ratificatie van het EER-akkoord *a fortiori* meebracht dat Zwitserland het toetredingsverzoek zou intrekken, maakte de Zwitserse regering daarentegen een duidelijk onderscheid tussen de uitslag van het EER-referendum enerzijds en het lidmaatschapsvraagstuk anderzijds. Het toetredingsverzoek werd enkel als «bevroren» beschouwd⁸⁵ en alle opties bleven open, met inbegrip van EER-deelname en EU-lidmaatschap. Intussen opteerde Zwitserland voor een dubbele alternatieve benadering. Allereerst voerden de Zwitserse overheden een unilateraal harmonisatiebeleid via geleidelijke omzetting van EG-regelgeving in nationale wetgeving. Vervolgens beriep Zwitserland zich op de zogenaamde «evolutieve clausule»

van het Vrijhandelsakkoord van 1972, overeenkomstig welke elke partij voorstellen kan doen om verdere bilaterale akkoorden te sluiten. Bovenop de diverse reeds bestaande sectorale akkoorden,⁸⁶ stelde Zwitserland aldus voor onderhandelingen aan te knopen voor een veelheid van akkoorden die zowat het gehele EER-spectrum zouden bestrijken. De EU verkoos daarentegen de onderhandelingen (voorlopig) te beperken tot een pakket van zeven domeinen: opheffing van technische belemmeringen voor de handel; onderzoek; overheidsopdrachten; markttoegang voor landbouwproducten; vrij verkeer van personen; transport over land (weg- en treinverkeer); en luchttransport. Ingevolge het daarbij door de EU-strategie vooropgestelde «parallélisme», zal echter geen akkoord worden gesloten zolang er geen overeenstemming is over alle zeven akkoorden.⁸⁷ Hoewel ernstige moeilijkheden opdoken (voornamelijk inzake vrij verkeer van personen en, meer nog, transport over land), zijn de meer dan vier jaar aanslepende onderhandelingen over alle zeven akkoorden sinds 11 december 1998 afgerond, zodat deze akkoorden wellicht begin 2001 - na ratificatie door de Gemeenschap en Zwitserland⁸⁸ - in werking kunnen treden.⁸⁹ Het is evenwel duidelijk dat de verdere ontwikkeling van de relatie EG-Zwitserland niet noodzakelijk tot het domein van de bilaterale sectorale akkoorden beperkt zal blijven.⁹⁰ Allereerst is een late Zwitserse deelname aan de EER immers niet uitgesloten. Bovendien beschouwt de Zwitserse federale regering EG-lidmaatschap nog steeds als haar strategisch doel op lange termijn.⁹¹

⁸⁶ Onder meer met betrekking tot de uurwerkenindustrie (30 juni 1967, *PB* (1974) L 118/11), het verzekeringswezen (10 oktober 1989, *PB* (1991) L 205/2) of de trans-Alpine wegtransit (2 mei 1992, *PB* (1992) L 373/28).

⁸⁷ Zie conclusies van de Raad van 8 november 1993 over de toekomstige relaties met Zwitserland (*Bull. EG*, 11-1993, 1.3.4). Teneinde het parallélisme juridisch te verwezenlijken, bevat elk van de zeven akkoorden een zogenaamde «clause guillotine», luidens welke de opzegging van één akkoord door een partij binnen zes maanden automatisch de opzegging van alle andere akkoorden tot gevolg heeft (tenzij de andere partij aangeeft welke akkoorden zij desondanks wil instandhouden).

⁸⁸ De akkoorden zullen in Zwitserland waarschijnlijk aan een referendum onderworpen worden.

⁸⁹ Zie COM (99) 229 final; *Agence Europe*, 12 december 1998, 27 februari 1999 en 4 maart 1999.

⁹⁰ Zo bijvoorbeeld heeft Zwitserland de Unie verzocht deel te nemen aan alle werkzaamheden van de Europese Conferentie. Overeenkomstig de conclusies van de Europese Raad van Luxemburg (van 12 en 13 december 1997, zie *Bull. EG*, 12-1997, I.4) staat deze multilaterale vergadering, naast de EU-lidstaten, immers open voor alle «Europese landen die voor toetreding in aanmerking wensen te komen en haar waarden en interne en externe doelstellingen delen» (zie *Agence Europe*, 27 juni 1998 en 1 juli 1998). Ook Noorwegen heeft overigens interesse voor deelname aan de Europese Conferentie laten blijken (zie *Agence Europe*, 12 maart 1998). Hoewel de Commissie verkoos deze Conferentie enkel open te stellen voor EU-lidstaten en de huidige kandidaat-landen (zie COM (1998) 712 final, 21), werd de uitnodiging van Zwitserland als «member elect» van de Conferentie door de Europese Raad van Wenen van 11 en 12 december 1998 bevestigd (zie *Agence Europe*, 13 december 1998).

⁹¹ Zie antwoord van de Commissie op schriftelijke vraag E-1841/95 (*PB* (1995) C 270/58). Dit werd in mei 1998 bevestigd in een Zwitserse brief waarin het verzoek om te worden toegelaten tot de Eu-

⁸² Op 22 mei 1991 verwierf Liechtenstein - met ingang van 1 september 1991 - volwaardig EVA-lidmaatschap in eigen naam en, bijgevolg, een plaats aan de EER-onderhandelingstafel.

⁸³ Zie daarover GARONNE, P., «Le Liechtenstein entre la Suisse et l'Union européenne», *R.M.C.U.E.*, 1997, I, 60-65.

⁸⁴ Protocol Nr. 15 bij het EER-akkoord verleende Liechtenstein een overgangperiode voor de introductie van het vrij verkeer van personen, die verstreek op 1 januari 1998. Sindsdien is deze exceptie evenwel nog steeds van kracht bij wijze van vrijwaringsmaatregel.

⁸⁵ In tegenstelling tot de andere potentiële kandidaat-lidstaten met een tot voor kort (Malta) dan wel tot op heden (Noorwegen) geïnactiveerd toetredingsverzoek, heeft de Commissie - ingevolge de niet-deelname aan de EER - nog geen formeel advies uitgebracht over het Zwitserse toetredingsverzoek.

3° Balkan-landen

De betrekkingen die de EU met de landen van de woe-
lige Balkan-regio aanknoopte, werden zelden door rechtlij-
nigheid gekenmerkt. Voornamelijk sedert de toetreding van
Griekenland tot de EG (1981) vertoont niet alleen het EG-
beleid ten aanzien van Turkije, maar tevens dat jegens de
Balkan-landen een gebrek aan samenhang.⁹²

Aanvankelijk kaderde het EG-beleid jegens de *voorma-
lige Socialistische Republiek Joegoslavië (SRJ)* in de «totale
Middellandse Zee-politiek» van 1972. Aldus sloot de EG -
na twee beperkte commerciële akkoorden in de jaren '70 -
op 2 april 1980 een *Samenwerkingsakkoord* met de SRJ. Wan-
neer de EG naar aanleiding van de val van de Berlijnse Muur
evenwel een volwaardige oostwaartse politiek in het leven
riep, werden de EG-SRJ-relaties geleidelijk ondergebracht
onder het kapittel van de oostpolitiek.⁹³ Zo overwoog de
Commissie in juni 1990 het EG-SRJ-Samenwerkingsakkoord
te vervangen door een Europa Akkoord. Ingevolge het ont-
luikende gewapende conflict werden echter alle EG-ban-
den met de SRJ verbroken: op 8 november 1991 werden alle
economische voordelen ingetrokken (de SRJ verloor de sta-
tus van zowel GSP- als Phare-begunstigde) en op 25 novem-
ber 1991 zegde de EG eenzijdig het samenwerkingsakkoord
van 1980 op.⁹⁴ Op 2 december 1991 werd de GSP-status
evenwel hersteld voor Slovenië, Kroatië, Macedonië en
Bosnië-Herzegovina (maar niet ten gunste van Servië en
Montenegro). Vanaf dat ogenblik behandelde de EG de uit
het voormalige Joegoslavië voortgekomen republieken al-
dus *de facto* als onafhankelijke subjecten van internationaal
recht. De formele erkenning van deze staten volgde dan ook
relatief kort nadien.⁹⁵

Sinds 30 oktober 1995 streeft de Gemeenschap in haar re-
laties met de landen van Zuidoost-Europa duurzame be-

trekkingen «in een regionale aanpak» na.⁹⁶ Het algemeen
kader voor zo'n beleid werd op 29 april 1997 vastgesteld:⁹⁷
mede in het vooruitzicht van potentiële toetreding tot de EG,
werden een aantal algemene (alsmede specifieke land-ge-
relateerde) voorwaarden vastgelegd voor het toekennen of
verlengen van autonome handelsvoordelen («Generalised
System of Preferences» - GSP), voor de ontwikkeling van fi-
nanciële en economische hulp, alsook voor het aanknopen
van contractuele betrekkingen.⁹⁸ Ter versterking van dit be-
leid stelt de Commissie⁹⁹ op lange termijn - onder meer -
voor met elk van de Balkan-landen een flexibel *Associatie-
en Stabilisatieakkoord (ASA)* te sluiten. Op korte termijn
pleit de Commissie echter grotendeels voor het behoud van
het hieronder geschetste *status quo*.¹⁰⁰

Na Slovenië werd aan *Kroatië* in juni 1995 als eerste voor-
malige Joegoslavische republiek de status van Phare-begun-
stigde toegekend. Parallel daarmee mandateerde de Raad
de Commissie om met de Kroatische overheden onderhan-
delingen aan te vatten met het oog op het sluiten van een sa-
menwerkingsakkoord. Beide toezeggingen werden evenwel
reeds op 4 augustus 1995 ingetrokken als een gevolg van het
Kroatische militair offensief in de Krajina.¹⁰¹ Bijgevolg komt
Kroatië sindsdien enkel voor GSP-behandeling in aanmer-
king. Met *Bosnië-Herzegovina* werden tot op heden even-
min contractuele relaties uitgebouwd. Naast GSP-behande-
ling geniet deze republiek sinds april 1996 wel een beperkte
toegang tot het Phare-programma.¹⁰²

Met de nieuwe *Federale Republiek Joegoslavië (FRJ)* heeft
de EG tot op heden zelfs zowel het aangaan van elke con-
tractuele band als het toekennen van het statuut van GSP-
of Phare-begunstigde afgewezen. Toch poogt het EG-beleid
op de tegenstrijdige evoluties binnen de twee samenstellen-
de delen van de FRJ in te spelen. In tegenstelling tot hun

⁹⁶ Conclusies van de Raad over de richtsnoeren met betrekking
tot het voormalige Joegoslavië (zie *Bull. EG*, 10-1995, I.4.78. en
2.2.1).

⁹⁷ Conclusies van de Raad over het beginsel van de voorwaar-
delijkheid met het oog op de ontwikkeling van betrekkingen van de
Europese Unie met bepaalde landen van Zuidoost-Europa (*Bull.
EG*, 4-1997, 2.2.1).

⁹⁸ Over de relatie EG-Balkanlanden, zie onder meer LOPANDIC,
D., «L'Union européenne et le sud-est de l'Europe», *R.M.C.U.E.*,
1998, V, 322-329; DOMESTICI-MET, M.-J., «La Communauté et l'Union
européenne face au défi Yougoslave», *R.M.C.U.E.*, 1997, III, 153-
165 (*deel I*), *R.M.C.U.E.*, IV, 261-269 (*deel II*), *R.M.C.U.E.*, V, 309-
323 (*deel III*).

⁹⁹ In een (vierde) verslag over de ontwikkeling van de EG-Zuid-
oost-Europa relaties (zie *Agence Europe*, 25 en 26 mei 1999).

¹⁰⁰ Uitbreiding van het GSP-stelsel (naar de FRJ) of van het Pha-
re-programma (naar Kroatië of de FRJ) wordt niet overwogen, en
het aanknopen van contractuele betrekkingen met
Bosnië-Herzegovina, Kroatië of de FRJ is vooralsnog voorbarig. En-
kel met de VJR Macedonië (en in mindere mate Albanië) acht de
Commissie het wenselijk onderhandelingen aan te vatten met het
oog op het sluiten van een ASA, dat inhoudelijk zowat het midden
zou houden tussen hun huidige akkoorden en de Europa Akkoor-
den (zie *Agence Europe*, 12 mei 1999).

¹⁰¹ Zie *Agence Europe*, 7 en 8 augustus 1995.

¹⁰² Bosnië-Herzegovina heeft enkel toegang tot specifieke Pha-
re-middelen bestemd voor de wederopbouw, zonder dat het een be-
roep kan doen op het algemene steunprogramma van Phare.

ropese Conferentie, mede werd gerechtvaardigd door de bevorder-
lijke invloed die zulks zou hebben op de Zwitserse publieke opinie
jegens de Europese integratie en als zodanig ook een reactivering
van het Zwitserse toetredingsverzoek zou kunnen inleiden (zie
Agence Europe, 1 juli 1998).

⁹² Zo bijvoorbeeld blokkeerde Griekenland van september 1994
tot december 1994 de uitkering van EG-steun aan Albanië, tenein-
de deze laatste tot toegevingen in bewegingen inzake de behande-
ling van de Griekse minderheid op zijn grondgebied. Evenzo heeft
Griekenland, opnieuw op nationalistische grondslag, de formele er-
kenning door de EG-lidstaten van de nieuwe Republiek Macedo-
nië lange tijd gedwarsboemd en het land eenzijdig een economisch
embargo opgelegd van 16 februari 1994 tot 13 september 1995.

⁹³ Zo werd de SRJ vanaf september 1990 opgenomen in de lijst
van Phare-begunstigde landen. In dezelfde zin wordt Slovenië door
de EU geassimileerd met de MOE-landen.

⁹⁴ De situatie in Joegoslavië maakte het immers niet langer mo-
gelijk dat het samenwerkingsakkoord van 1980 werd instandgehou-
den (zie Beslissing van de Raad dd. 25 november 1991, *PB* (1991) L
325).

⁹⁵ Zij het geleidelijk en zonder dat dit erkenningsproces door eni-
ge rechtlijnigheid werd gekenmerkt (zie daarover PAYE, O., «Le pro-
cessus de reconnaissance des républiques ex-yougoslaves: un pré-
cédent dangereux pour les états multinationaux», *Transitions*, 1995,
I en II, 73-86).

evenknieën in de Servische deelrepubliek, vertonen de Montenegrijnse machthebbers immers een zekere politieke goodwill. Onder meer door Montenegro uit te sluiten van het toepassingsgebied van bepaalde EG-sancties jegens de FRJ ¹⁰³ poogt de Gemeenschap de gematigde krachten aldaar dan ook politiek te ondersteunen.

De *VJR Macedonië* is daarentegen - met Slovenië - tot op heden de enige voormalige Joegoslavische republiek die een contractuele band met de EU aanging. Sinds 1 januari 1998 is een *samenwerkingsakkoord* met de EG (aangevuld met een Financieel Protocol en een bijzondere Transportovereenkomst) van 29 april 1997 van kracht. ¹⁰⁴ Inhoudelijk zijn deze akkoorden sterk vergelijkbaar met de akkoorden die in 1993 met Slovenië werden gesloten. Sinds maart 1996 kan het land daarenboven aanspraak maken op Phare-steunmiddelen.

Met *Albanië* ten slotte had de EG vóór 1992 geen betrekkingen van welke aard ook aangeknoopt. Hierin kwam verandering toen op 1 december 1992 een *Overeenkomst inzake Handel, Commerciële en Economische Samenwerking (OH-CES)* van 26 oktober 1992 ¹⁰⁵ - gesloten parallel met de vergelijkbare akkoorden met de Baltische staten - in werking trad. Teneinde de economische en politieke heropbouw van het land te bevorderen, werd Albanië tevens toegang verschaft tot diverse kanalen voor EG-steun. Zo geniet Albanië sinds januari 1992 het statuut van Phare-begunstigde.

4° GOS-landen

Omdat de EG en de Raad voor Wederzijdse Economische Bijstand (RWEB of COMECON) sinds de jaren '60 in een «dovemans gesprek» ¹⁰⁶ verzeild waren geraakt, waarbij geen van beide bereid was de andere te erkennen, werd het EG-beleid jegens de voormalige USSR lange tijd gekenmerkt door autonome handelsbeperkende maatregelen. Het is pas in de nasleep van Gorbachovs hervormingsgezinnd beleid dat een Gezamenlijke EG-RWEB Verklaring van 25 juni 1988 tot wederzijdse erkenning ¹⁰⁷ totstandkwam, hetgeen voor de Gemeenschap het perspectief opende om formele contractuele relaties aan te knopen met zowel de voormalige Sovjet-Unie zelf als met haar satellietstaten.

Wat de *voormalige Sovjet-Unie* betreft, resulteerde dit op 18 december 1989 in de ondertekening van de EG-USSR-*OHCES*, die in werking trad op 1 april 1990. ¹⁰⁸ Met betrekking tot tarifaire handelsbelemmeringen kenden beide par-

tijen elkaar door deze overeenkomst het statuut van meest begunstigde natie («Most Favoured Nation» - MFN) toe. Inzake niet-tarifaire handelsbelemmeringen stemde de EG ermee in om geleidelijk de specifieke kwantitatieve beperkingen, opgelegd aan landen met staatshandel, in te trekken. Bovendien werd voorzien in samenwerking omtrent een resem economische aangelegenheden van gemeenschappelijk belang. De ontbinding van de Sovjet-Unie in de herfst van 1991 ¹⁰⁹ doorkruiste echter de tenuitvoerlegging van het EG-USSR-akkoord van 1989.

Aldus rees voor de Gemeenschap de vraag naar, allereerst, de wenselijkheid van het aanknopen van contractuele betrekkingen met de uit de geïmplodeerde USSR voortspruitende onafhankelijke landen en, vervolgens, de vorm en inhoud die dergelijke akkoorden zouden moeten aannemen. Daartoe kan een opdeling worden gemaakt. In geografische termen kunnen de zogenaamde «Newly Independent States» (NIS) in vier groepen worden ingedeeld. Terwijl een eerste groep wordt gevormd door de drie Baltische staten (Estland, Letland en Litouwen), omvat een tweede groep de vier aanpalende landen van Eurazië, die een grens delen met een of meer met de EG geassocieerde landen in Midden- en Oost-Europa (Rusland, Oekraïne, Wit-Rusland en Moldavië). Een derde groep bestaat uit de drie Kaukasische GOS-landen (Georgië, Armenië en Azerbaidzjan). De vijf overige NIS in Centraal-Azië (Kazachstan, Kirgizië, Oezbekistan, Turkmenistan en Tadzjikistan) ten slotte onderscheiden zich als vierde groep.

Tot op zekere hoogte kan deze indeling tevens worden gehanteerd in termen van EG-beleid. Zo assimileerde de Gemeenschap, zoals hierboven geschetst, haar beleid jegens de *Baltische staten* reeds in een vroeg stadium met dat ten aanzien van de (overige) MOE-landen. De relaties die de EG aanhoudt met de overige drie groepen GOS-landen zijn daarentegen duidelijk minder ambitieus opgevat. Aanvankelijk werden de bepalingen van het EG-USSR-akkoord van 1989 bij wege van bilaterale overeenkomsten - in de vorm van briefwisseling - van 20 maart 1992 naar de NIS ¹¹⁰ uitgebreid. Aangezien zowel EG-lidmaatschap als een associatieakkoord met deze landen bij voorbaat door de EG werd uitgesloten, ¹¹¹ stelde de Commissie voor om met deze landen, naast een aantal sectorale akkoorden (in het bijzonder voor textielproducten), zogenaamde *Partnerships- en Samenwerkingsakkoorden (PSA)* te onderhandelen, die het midden zouden houden tussen eenvoudige samenwerkingsakkoorden enerzijds en associatieakkoorden anderzijds. ¹¹²

¹⁰³ Zo bijvoorbeeld geldt het door de EU jegens de FRJ ingestelde vliegverbod slechts gedeeltelijk voor «Montenegro Airlines» (zie Verordening 1901/98 van 7 september 1998, *PB* (1998) L 248).

¹⁰⁴ Voor de tekst van dit akkoord, zie *PB* (1997) L 348.

¹⁰⁵ Voor de tekst van dit akkoord, zie *PB* (1992) L 343.

¹⁰⁶ Zie hierover NORGAAUD, O., «The post-Soviet newly independent States and the European Community: prospects for trade, investment and aid», in NORGAAUD, O., PEDERSEN, T. en PETERSEN, N. (red), *The European Community in World Politics*, London, Pinter, 1993, 98-117. Voor een overzicht van de EG-GOS-relaties, zie: YAKEMTCHOUK, R., «L'Union européenne face aux états indépendants issus de l'ancienne URSS», *R.M.C.U.E.*, 1997, VII en VIII, 444-453.

¹⁰⁷ Zie *Bull. EG*, 6-1988, 1.5.1.-1.5.5.

¹⁰⁸ Voor de tekst van dit akkoord, zie *PB* (1990) L 68.

¹⁰⁹ Geformaliseerd in het Verdrag van Minsk van 5 december 1991. Tijdens een bijeenkomst te Alma Ata op 21 december 1991 besloten de uit de geïmplodeerde USSR voortspruitende landen evenwel om een eerder los Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) op te richten.

¹¹⁰ Omdat Rusland, in tegenstelling tot de overige voormalige Sovjet-republieken, door de EG-lidstaten werd beschouwd als opvolgerstaat van de voormalige USSR (zie *Bull. EU*, 12-1991, 1.4.10), was een dergelijke overeenkomst daartoe met dit land evenwel niet vereist.

¹¹¹ Zie antwoord van de Commissie op vraag E-2996/93 (*PB* (1994) C 310/47).

¹¹² Zie *Agence Europe*, 16 juli 1992.

De eerste GOS-landen waarmee overeenstemming werd bereikt over zo'n algemeen akkoord zijn Oekraïne en Rusland. Op respectievelijk 14 en 24 juni 1994 werden de PSA's met deze *Euraziatische GOS-landen* ondertekend.¹¹³ In hoofdzaak beogen deze akkoorden geleidelijk aan handelsbelemmeringen tussen de verdragspartijen op te heffen en wederzijds MFN-status toe te kennen.¹¹⁴ Toch gedooft de Gemeenschap dat haar partners bestaande voordelen in hun handelsrelaties met de overige GOS-landen gedurende een overgangsperiode instandhouden. Tevens voorzien de akkoorden in een regelmatige politieke dialoog alsmede in samenwerking omtrent diverse aangelegenheden van gemeenschappelijk belang.¹¹⁵ Naar hun voorbeeld zijn de EG-relaties met alle overige GOS-landen - op één uitzondering na¹¹⁶ - toegespitst op de uiteindelijke sluiting van een soortgelijk akkoord. Zo trad op 1 juli 1998 het PSA met Moldavië van 28 november 1994 in werking.¹¹⁷ Op 6 maart 1995 ondertekende ook Wit-Rusland een PSA met de EG, gevolgd door een Interim Akkoord op 25 maart 1996.¹¹⁸ De sluiting van deze laatste twee akkoorden werd sindsdien evenwel door de Gemeenschap opgeschort wegens de onmacht van de Witruissische overheden om tastbare vooruitgang te boeken inzake eerbied voor de mensenrechten en de ont-plooiing van een democratische samenleving gestoeld op de regels van de rechtstaat.¹¹⁹

Wat de *Centraal-Aziatische GOS-landen* betreft, ondertekende Kazachstan een PSA en een Interim Akkoord (IA) met de EG op respectievelijk 23 januari 1995 en 5 december van datzelfde jaar,¹²⁰ daarin gevolgd door Kirgizië op 9 februari 1995 en 28 november 1996.¹²¹ De ondertekening van een PSA met Oezbekistan liet daarentegen op zich wachten tot 21 juni 1996, aangevuld met een IA van 14 november 1996.¹²² Dit laatste akkoord trad in werking op 1 juni 1998,

gevolgd op 1 augustus 1998 door het IA met Kirgizië. Met Turkmenistan ten slotte kwam de Gemeenschap pas recent tot overeenstemming omtrent een PSA en een IA, welke werden geparafeerd op respectievelijk 24 mei 1997 en 24 februari 1998.¹²³

Intussen hadden op 22 april 1996 ook de drie *Kaukasische GOS-landen* een soortgelijk PSA met de EG ondertekend.¹²⁴ In afwachting van hun inwerkingtreding worden de EG-relaties met deze republieken beheerst door de met hen gesloten Interim Akkoorden.¹²⁵

Alle Partnerschaps- en Samenwerkingsakkoorden (en Interim Akkoorden) kennen een sterk gelijklopende structuur en inhoud. Toch maakt één bijzonder aspect het mogelijk een verder onderscheid te maken tussen de akkoorden met de Euraziatische NIS enerzijds en die met de Centraal-Aziatische en de Kaukasische GOS-landen anderzijds. Eerstgenoemde zijn immers - zij het niet in volstrekt identieke bewoordingen - uitgerust met een zogenaamde «rendez vous»-clausule, krachtens welke de partijen zich ertoe verbinden vanaf 1998 de eventuele oprichting van een volwaardige vrij-handelszone te onderzoeken.¹²⁶ Een dergelijke bepaling ontbreekt in de akkoorden met laatstgenoemde landengroepen. Ofschoon volwaardig EU-lidmaatschap eerder onwaarschijnlijk is,¹²⁷ valt het dan ook te verwachten dat de Euraziatische partners van de Gemeenschap geleidelijk aan een sterkere integratie met hun westerse buurlanden zullen verwerven,¹²⁸ die verder gaat dan de betrekkingen waarin de Unie zich tot de overige GOS-landen zal verhouden.

¹²³ Zie COM (97) 693 final (voor de tekst van het PSA) en *Agence Europe*, 25 februari 1998 (voor de parafering van het Interim Akkoord).

¹²⁴ Voor de tekst van deze akkoorden, zie COM (96) 135 final (PSA Georgië), COM (96) 136 final (PSA Armenië) en COM (96) 137 final (PSA Azerbaidzjan).

¹²⁵ Van respectievelijk 5 oktober 1996, 10 december 1996 en 8 oktober 1997 (zie *PB* (1997) L 129/22, *PB* (1997) L 129/1 en *PB* (1998) L 285) en in werking sinds 1 september 1997, 1 december 1997 en 1 december 1998. Op heden zijn aldus enkel de PSA's met Rusland, Oekraïne en Moldavië en de IA's met Georgië, Armenië, Azerbaidzjan, Kirgizië en Oezbekistan in werking getreden. De relaties met de overige GOS-republieken (Wit-Rusland, Kazachstan, Turkmenistan en Tadjikistan) verlopen daarentegen nog steeds op basis van de bepalingen van het EG-USSR-PSA van 1989. Ook jegens die landen waarvan het IA reeds operationeel is, blijft het EG-USSR-PSA van 1989 overigens van kracht voor wat betreft de niet in het IA geregelde materies (zoals de economische samenwerking).

¹²⁶ Omdat de EG een dergelijke evolutie evenwel afhankelijk stelt van de toetreding van haar partners tot de Wereld Handelsorganisatie (WHO - zie *Agence Europe*, 13 en 14 juli 1998), lijkt zulks echter eerder veraf vooruitzicht.

¹²⁷ In het bijzonder voor wat Rusland betreft. Over de huidige en toekomstige EG-relaties met Rusland, zie onder meer SHERMATEENKOV, V., «The relations between Russia and the EU», *R.A.E.*, 1997, III, 277-289; BORKO, Y., «Russia and the EU relations in the 21st century: four possible scenarios», *EU Rev.*, 1997, III, 91-113.

¹²⁸ Zoals wordt bevestigd door de principiële verwijdering van Rusland van de lijst van landen met staatshandel inzake anti-dumpingbeleid (zie Verordening 905/98 van 27 april 1998, *PB* (1998) 128/18).

¹¹³ Voor de tekst van deze akkoorden, zie *PB* (1997) L 327 (PSA Rusland) en *PB* (1998) L 49 (PSA Oekraïne). Deze akkoorden traden in werking op respectievelijk 1 december 1997 en 1 maart 1998 (en kwamen aldus in de plaats van de reeds sinds 1 februari 1996 operationele Interim Akkoorden).

¹¹⁴ De preambule bij het Russische PSA beschouwt Rusland in dit licht overigens niet langer als een «land met staatshandel», dan wel als een «land met een overgangseconomie».

¹¹⁵ Teneinde de economische en politieke hervormingen alsook de onderlinge samenwerking te bevorderen, verleent de EG technische en financiële bijstand via haar zogenaamd «Takis»-programma.

¹¹⁶ Behoudens de extensie van de bepalingen van het EG-USSR PSA van 1989 bleek met Tadjikistan slechts weinig vooruitgang mogelijk.

¹¹⁷ Voor de tekst van dit akkoord, zie *PB* (1998) L 181. Dienovereenkomstig is het reeds sinds 1 mei 1996 operationele Interim Akkoord dan ook komen te vervallen.

¹¹⁸ Voor de tekst van deze akkoorden, zie respectievelijk COM (95) 44 final en COM (95) 245 final.

¹¹⁹ Zie onder meer *Bull. EG*, 9-1997, 1.3.56.

¹²⁰ Voor de tekst van deze akkoorden, zie respectievelijk COM (94) 411 final en *PB* (1996) L 147.

¹²¹ Voor de tekst van deze akkoorden, zie respectievelijk COM (94) 412 final en *PB* (1997) L 235.

¹²² Voor de tekst van deze akkoorden, zie respectievelijk COM (96) 254 final en *PB* (1998) L 43.

III. EU-RELATIES MET NABURIGE LANDEN: VERGELIJKEND ONDERZOEK

A. Algemeen

Uit het hierboven geschetste overzicht kan duidelijk worden opgemaakt dat de Gemeenschap van bij de oprichting - en in steeds toenemende mate - haar verdragsbevoegdheid ten volle heeft aangewend om tegemoet te komen aan de verzuchting van de diverse nabijgelegen landen om de onderlinge betrekkingen verdragsrechtelijk te omkaderen. Dit extern activisme heeft er intussen toe geleid dat de Gemeenschap met zowat alle landen uit haar periferie een internationale overeenkomst heeft onderhandeld. Eenmaal dat deze akkoorden in werking zullen zijn getreden, zal de Gemeenschap over een gedifferentieerd netwerk van bilaterale akkoorden beschikken, dat op termijn kan uitgroeien tot een pan-Europees samenwerkingsgebied.¹²⁹

Bij wijze van besluit zal nu worden gepoogd uit het gedifferentieerd extern Gemeenschapsbeleid naar de perifere landen toe een typologie van akkoorden te distilleren. Immers, de diverse door de Gemeenschap onderhandelde akkoorden verschillen niet alleen in naam, maar in tal van opzichten ook inhoudelijk sterk van elkaar naargelang de (gewenste) intensiteit van de bilaterale betrekkingen.¹³⁰ Zonder daarbij in detail te treden, zal bij dit vergelijkend onderzoek de nadruk worden gelegd op een aantal geselecteerde deelaspecten.

B. Formele aspecten

Wat de *communautaire participatie* betreft, valt het op dat enkel bij de meest doorgedreven akkoorden, zoals de EA's met de MOE-landen en de PSA's met de GOS-staten, elk van de drie Gemeenschappen (EG, EGKS en EGA) partij is. De EER - waarin naast de EG tevens de EGKS betrokken is - niet te na gesproken, werden alle overige perifere akkoorden, langs Gemeenschapszijde, enkel namens de EG gesloten. Aangezien echter het gros van de perifere Gemeenschapsakkoorden zich niet louter met exclusieve Gemeenschapsbevoegdheden inlaat en aldus een gemengd karakter heeft, werden deze akkoorden doorgaans tevens door elk van de lidstaten gesloten. Naast de associatieakkoorden met Cyprus en Malta, kunnen enkel de akkoorden met Zwitserland, Albanië en Macedonië worden aangestipt als zuiver communautaire akkoorden.

¹²⁹ Zoals uitdrukkelijk in het vooruitzicht wordt gesteld in de PSA's met de Euraziatische GOS-landen.

¹³⁰ Met uitzondering van het multilaterale EER-akkoord, zijn alle perifere Gemeenschapsakkoorden immers van bilaterale aard. Aangezien echter de samenstelling van en de besluitvorming binnen de EER-instellingen volgens een duidelijk tweeledig stramien (de Gemeenschap enerzijds en de gezamenlijke EVA-partners anderzijds) is opgevat, wordt soms zelfs aan het EER-akkoord een «geconsolideerd bilateralisme» toegeschreven (zie bijvoorbeeld LENAERTS, K. & DE SMIJTER, E., «The European Community's treaty-making competence», in BARAV, A., WYATT, D.A., WYATT, J. & DE BÜRCA, G. (red), *Yearbook of European Law - 1996*, Oxford, Clarendon Press, 1997, 1-57).

De diverse perifere akkoorden onderscheiden zich tevens naargelang de *juridische basis*¹³¹ die eraan ten grondslag ligt. Zo kwam enkel het Vrijhandelsakkoord met Zwitserland ten volle tot stand in het raam van het gemeenschappelijk handelsbeleid ex art. 113 EG-verdrag (nieuw artikel 133 EG-verdrag). Voor de akkoorden met Albanië en Macedonië werd daarentegen naast art. 113 EG-verdrag ook een beroep gedaan op het «factotum»-art. 235 EG-verdrag (nieuw art. 308 EG-verdrag). De PSA's met de GOS-landen vinden hun juridische grondslag dan weer in een veelheid aan verdragsartikelen, waaronder de art. 113 en 235 EG-verdrag. De associatieakkoorden (met name het EER-Akkoord, de Europa Akkoorden alsmede de akkoorden met Turkije, Cyprus en Malta) ten slotte zijn, niettegenstaande hun inhoudelijke diversiteit, alle gebaseerd op art. 238 EG-verdrag (nieuw art. 310 EG-verdrag).

C. Materiële aspecten

Inzake *handelsbepalingen* (omtrekt goederen) is het merendeel van de perifere Gemeenschapsakkoorden (met name het EER-akkoord, het Vrijhandelsakkoord met Zwitserland, de EA's, de associatieakkoorden met Turkije, Cyprus en Malta alsmede het samenwerkingsakkoord met Macedonië) preferentieel van aard: zij beogen - op termijn - de invoering van hetzij een vrijhandelszone, hetzij een douane-unie.¹³² De OHCES met Albanië en de PSA's¹³³ beperken zich daarentegen voornamelijk tot de toekenning van het statuut van meest begunstigde natie (MFN) en kunnen aldus als niet-preferentieel worden aangemerkt. In sommige gevallen wordt ter stimulering van de regionale handel overigens in een afwijkingsmogelijkheid ten aanzien van het bedongen handelsregime voorzien. Zo kunnen zowel de GOS-landen als Macedonië overeenkomstig hun akkoorden met de Gemeenschap gedurende een periode van in principe vijf jaar een preferentiële behandeling toekennen aan producten van oorsprong uit andere GOS-landen dan wel uit andere voormalige Joegoslavische republieken.¹³⁴ Alle Gemeenschapsakkoorden, ongeacht de al dan niet preferentiële aard ervan, worden echter in meer of mindere mate gekenmerkt door eenzelfde protectionistische reflex,¹³⁵ die onder meer tot uiting komt in de erin vervatte bijzondere regimes voor gevoelige sectoren zoals landbouw-, textiel- en staalproducten als-

¹³¹ Althans, in het raam van dit onderzoek, enkel in materiële zin en voor zover het de EG betreft.

¹³² Namelijk de twee uitzonderingsregimes die artikel XXIV GATT op de MFN-regel toestaat. Het essentiële onderscheid tussen beide regimes is dat bij een vrijhandelszone, in tegenstelling tot de douane-unie, enkel de binnengrenzen worden opgegeven, zonder tevens een gemeenschappelijke buitengrens te installeren.

¹³³ Tenslotte maken deze laatste, in het geval van de vier Euraziatische partners, hoogstens melding van een vooruitzicht op de inoverwegingneming van een vrijhandelszone.

¹³⁴ De precieze draagwijdte van deze derogatiebepaling is evenwel niet steeds dezelfde.

¹³⁵ Het EER-akkoord evenwel uitgezonderd, houden alle akkoorden bijvoorbeeld de mogelijkheid van anti-dumping-maatregelen open (zij het dat in het raam van de EG-Turkije douane-unie de Associatieraad deze mogelijkheid kan uitschakelen eenmaal dat Turkije de daartoe noodzakelijke hervormingen heeft doorgevoerd).

ook - vooral - in het daarin voorziene arsenaal aan vrijwaringsmaatregelen.

Naast deze verschillen inzake goederenverkeer tekent zich in de perifere Gemeenschapsakkoorden tevens een gradatie omtrent de liberalisering van de *andere vrijheden* (van kapitaal, personen en diensten, met inbegrip van het vestigingsrecht) af. In dit opzicht neemt het EER-akkoord, waardoor de interne markt (en dus de vier vrijheden) integraal wordt uitgebreid tot IJsland, Noorwegen en Liechtenstein, het voortouw. De EA's en de PSA's alsmede de EG-Turkije douane-unie voorzien daarentegen slechts in een restrictieve regeling inzake het niet-goederenverkeer (vooral het personenverkeer wordt daarin sterk beknot). In de overige akkoorden ten slotte werden zelfs geen bepalingen inzake vrij verkeer van personen, kapitaal en diensten opgenomen.

Inzake *mededingingsrecht* behoudt enkel de OHCES met Albanië het absolute stilzwijgen. Alle overige akkoorden, met uitzondering evenwel van die met Malta en Macedonië, waarin slechts een beperkte regeling terzake (voornamelijk inzake anti-dumping en staatssteun) is opgenomen, nemen de mededingingsbepalingen van het EG-verdrag geheel ¹³⁶ dan wel grotendeels ¹³⁷ over.

Omtrent *onderlinge aanpassing van wetgeving* is de differentiatie overigens min of meer gelijklopend. Terwijl het EER-verdrag - althans in zoverre het de interne markt aanbelangt - in een absolute overname van het «acquis communautaire» voorziet, en een dergelijke verbintenis geheel ontbreekt in de akkoorden met Malta, Albanië en Zwitserland, leggen de overige akkoorden - zij het in voorzichtige bewoordingen - de partnerlanden van de EG de verplichting op een variërend pakket van het «acquis communautaire» over te nemen.

Zo ook vertonen de onderzochte akkoorden verschillen inzake omvang van de bedongen *samenwerking* tussen de partijen. Terwijl de akkoorden met Zwitserland, Cyprus en Malta in geen bijzondere samenwerking voorzien (hetgeen evenwel geen extra-conventionele samenwerking uitsluit), beperken de overeenkomsten met Albanië, Macedonië en Turkije zich tot een uitgebreide handelsgerichte, commerciële en economische samenwerking. Enkel het EER-akkoord, de EA's en de PSA's breiden de samenwerking uit tot niet-economische aangelegenheden (zoals inzake cultureel en strafrechtelijk beleid).

D. Politieke aspecten

Tevens inzake *politieke voorwaarden* tekent zich een sterke verscheidenheid af. Zo is er in de akkoorden met Zwitserland, Cyprus, Malta en Turkije geen uitdrukkelijke politieke voorwaarden opgenomen (hetgeen evenwel geenszins betekent dat de Gemeenschap in haar beleid jegens deze landen *de facto* geen voorwaarden zou kunnen hanteren). In de EA's met Polen en Hongarije duikt daarentegen, net als in het EER-akkoord overigens, in de preambule wel een link naar politieke voorwaarden op. In de la-

tere Europa Akkoorden, alsmede in de akkoorden met Albanië, Macedonië en de GOS-landen, wordt naast een dergelijke verwijzing in de preambule naar beginselen als democratie, rechtsstaat, mensenrechten (met inbegrip van rechten van personen die tot minderheden behoren) en vrije markteconomie tevens een - aldus juridisch afdwingbare - politieke voorwaardenbepaling opgenomen in de tekst van het akkoord zelf, overeenkomstig welke de eerbiediging van deze beginselen, ¹³⁸ zoals vastgelegd in diverse OVSE-documenten, ¹³⁹ als een «wezenlijk onderdeel» (of «essentieel onderdeel») van het akkoord wordt beschouwd. In het samenwerkingsakkoord met Macedonië wordt daarbij voor het eerst zelfs een verwijzing naar intra-regionale samenwerking ¹⁴⁰ ingelast. De juridische afdwingbaarheid van deze voorwaarden spruit dan voort uit de bevestigende sanctiebepaling van het akkoord. De OHCES met Albanië (art. 21) bepaalt daaromtrent dat de partijen zich het recht voorbehouden de overeenkomst «met onmiddellijke ingang volledig of gedeeltelijk op te schorten indien er een ernstige schending van de fundamentele bepalingen van de Overeenkomst plaatsvindt». ¹⁴¹ De overige voorwaardelijke akkoorden (namelijk de EA's, met uitzondering van die met Polen en Hongarije, de PSA's en het samenwerkingsakkoord met Macedonië) voorzien daarentegen in een enigszins gemilderd regime, omdat een partij, indien zij van mening is dat de andere partij een verplichting van het akkoord niet is nagekomen, behoudens in «bijzonder dringende gevallen», slechts «passende maatregelen» kan nemen nadat daarover overleg heeft plaatsgehad met het oog op het vinden van een voor beide partijen aanvaardbare oplossing. Bovendien moeten «bij voorrang (...) die maatregelen worden gekozen die de goede werking van deze Overeenkomst het minst schenden», zodat men slechts in allerlaatste instantie op de opschorting (laat staan de opzegging) van het akkoord zal kunnen terugvallen. ¹⁴²

Analoog hiermee kunnen ook de aard en intensiteit van de *regelmatige politieke dialoog* tussen de verdragspartijen worden toegelicht. Tal van akkoorden (met name die met Zwitserland, Cyprus, Malta en Turkije) beperken de onderlinge dialoog tot de uitvoering van het akkoord. Zulks sluit

¹³⁸ Hoewel het Russische PSA het beginsel van de markteconomie, in tegenstelling tot dat met de overige GOS-landen, niet als «essentieel onderdeel» van het akkoord in aanmerking neemt.

¹³⁹ Bij wege van renvoi in de Gemeenschapsakkoorden wordt aldus aan deze intrinsiek politieke (en juridisch niet-bindende) OVSE-documenten onrechtstreeks een juridische afdwingbaarheid toegekend.

¹⁴⁰ «(...) De bereidheid van de voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië om betrekkingen van samenwerking en goed nabuurschap aan te gaan met andere landen in de regio (...) is een belangrijke factor voor de ontwikkeling van de betrekkingen en de samenwerking tussen de Gemeenschap en de voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië, zoals door deze Overeenkomst wordt beoogd (...)». Deze bereidheid wordt aldus evenwel net niet als een «wezenlijk onderdeel» gekapitteld.

¹⁴¹ Aangezien deze formule tevens opdook in het parallel met elk van de met de Baltische staten gesloten OHCES, wordt deze vaak als de «Baltische clause» omschreven.

¹⁴² Deze formule wordt doorgaans als de «Bulgaarse clause» aangemerkt en wordt vaak met een aantal eenzijdige dan wel gezamenlijke Verklaringen aangevuld.

¹³⁶ Namelijk in het EER-akkoord.

¹³⁷ Zo ontbreekt in alle andere akkoorden bijvoorbeeld een equivalent van art. 85, tweede lid, EG-verdrag.

evenwel niet uit dat buiten het verdragsrechtelijk kader een ruimere politieke dialoog tussen de Gemeenschap en de respectieve partnerlanden totstandkomt.¹⁴³ De overige perifere Gemeenschapsakkoorden (of Gezamenlijke Verklaringen daarbij, zoals in het EER-akkoord en de overeenkomsten met Albanië en Macedonië) voorzien daarentegen wel in een regelmatige en geïnstitutionaliseerde politieke dialoog op diverse (administratieve, diplomatieke en ministeriële) niveaus.¹⁴⁴

Ook qua geboden *perspectieven* getuigt de Gemeenschapspraktijk van een brede creativiteit. In elk perifeer akkoord werd immers een zeker toekomstperspectief opgenomen, maar de concrete invulling en juridische afdwingbaarheid daarvan verschillen sterk naargelang het geval. Zo werd zowel in het Vrijhandelsakkoord met Zwitserland als in het EER-akkoord een zogenaamde «evolutieve clausule» ingelast, krachtens welke de partijen kunnen overeenkomen «de bij de Overeenkomst totstandgebrachte betrekkingen uit te breiden tot gebieden die niet onder de Overeenkomst vallen».¹⁴⁵ Beide varianten verschillen evenwel van elkaar in de zin dat een intensivering van de verdragsrelaties met Zwitserland enkel bepaald is in zoverre zulks «in het belang van de economieën van beide partijen» is, terwijl het EER-akkoord zich niet expliciet beperkt tot een louter economische meerwaarde. Terwijl de Euraziatische PSA's zich dan weer tot doel hebben een passend kader voor de geleidelijke integratie in een «uitgestrekter samenwerkingsgebied in Europa» tot stand te brengen, ontbreekt een dergelijk uitdrukkelijk integratieperspectief in de vergelijkbare akkoorden met de overige GOS-landen. Nog andere akkoorden stellen dan weer het onderhandelen van een meer doorgedreven (associatie)akkoord in het vooruitzicht. Zo beoogt de OHCES met Albanië - luidens de preambule - uitdrukkelijk contractuele banden tot stand te brengen «die zullen bijdragen tot de verwezenlijking van de doelstelling van een associatieovereenkomst te zijner tijd, wanneer de voorwaarden hiertoe zijn vervuld». Een soortgelijke boodschap zit impliciet vervat in de preambule bij het samenwerkingsakkoord met Macedonië, waarin wordt gestipuleerd «dat deze Overeenkomst een eerste etappe is van de contractuele betrekkingen tussen de Gemeenschap en de voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië, en dat de overeenkomst sluitende partijen hun contractuele betrekkingen zo spoedig mogelijk wensen te versterken». Ten slotte biedt de Gemeenschap in een aantal akkoorden zelfs een toetredingsperspectief aan. Slechts in één geval echter wordt dit perspectief op een juridisch afdwingbare wijze geboden, zij het zonder enige tijdsbepaling. Met name art. 28 van het EG-Turkije Asso-

ciatieakkoord maakt uitdrukkelijk gewag van «de mogelijkheid van een toetreding van Turkije tot de Gemeenschap». De relativiteit van een dergelijke toezegging blijkt evenwel duidelijk uit het feit dat het in praktijk de houders van een minder expliciet naar toetreding verwijzend akkoord zijn die de grootste kans hebben ook effectief tot de Europese Unie toe te treden. Zo erkent de preambule bij de Europa Akkoorden toetreding tot de Gemeenschap enkel als het uiteindelijke streefdoel van elk van de MOE-landen, zonder dat zo'n vooruitzicht tevens door de Gemeenschap verdragsrechtelijk werd onderschreven. Het is pas op de Europese Raad van Kopenhagen (van 21 en 22 juni 1993)¹⁴⁶ dat de staats- en regeringsleiders van de EG-lidstaten de MOE-landen uitdrukkelijk - zij het op louter politieke wijze - een voorwaardelijk toetredingsperspectief aanboden. Met de Europese Raad van Korföe (van 24 en 25 juni 1994)¹⁴⁷ werd ook aan Cyprus en Malta eenzelfde louter politiek toetredingsperspectief geboden, ditmaal zelfs zonder enige verwijzing naar EG-lidmaatschap in hun akkoorden met de Gemeenschap. Daar de preambule bepaalt «dat de sluiting van deze Overeenkomst op generlei wijze afbreuk doet aan de mogelijkheid van een EVA-Staat om toe te treden tot de Europese Gemeenschappen», vervat overigens ook het EER-akkoord een impliciet toetredingsperspectief.

E. Institutionele en financiële aspecten

Evenzo kunnen verschilpunten worden aangemerkt inzake *institutioneel kader*. Elk akkoord roept immers - eventueel naast de organen voor regelmatige politieke dialoog - een institutionele omkadering voor de nadere tenuitvoerlegging van de overeenkomst in het leven. Terwijl de akkoorden met Zwitserland, Turkije, Cyprus, Malta, Macedonië en Albanië daartoe enkel in één uitvoerend Comité voorzien, stellen de meer doorgedreven Gemeenschapsakkoorden (namelijk het EER-akkoord, de EA's en de PSA's) in principe een driedelige structuur (op ministerieel, administratief en parlementair niveau) in.¹⁴⁸ De samenstelling van deze organen is in de praktijk nauwelijks verschillend, ongeacht of het een gemengd dan wel een zuiver communautair akkoord betreft. In het eerste geval zetelen in de door het akkoord ingestelde organen, naast vertegenwoordigers van het partnerland (namelijk Turkije, de MOE-landen, de GOS-landen alsmede de EER-partners), zowel vertegenwoordigers van de lidstaten (in die hoedanigheid) als van de Commissie.¹⁴⁹ In het tweede geval krijgen de vertegenwoordigers van het partnerland (namelijk Cyprus, Malta, Zwitserland,

¹⁴⁶ Zie *Bull. EG*, 6-1993, I.13.

¹⁴⁷ Zie *Bull. EG*, 6-1994, I.11.

¹⁴⁸ In het EER-akkoord betreft het zelfs een vierledige structuur, met de oprichting van een Raadgevend Comité, waarin de sociale partners van beide partijen worden vertegenwoordigd.

¹⁴⁹ Wat Turkije betreft, kan overigens worden vermeld dat, hoewel het EG-Turkije-Associatieakkoord in de Associatierraad - langs Gemeenschapszijde - naast vertegenwoordigers van de Commissie en van de lidstaten tevens in een afzonderlijke vertegenwoordiging van de Raad voorziet, in de praktijk werd overeengekomen dat de vertegenwoordiging van de lidstaten en van de Raad door dezelfde personen zou worden waargenomen (zie daarover LYCOURGOS, C., *L'association avec union douanière: un mode de relations entre la C.E.E. et des états tiers*, Paris, PUF, 1994, 48 en 49).

¹⁴³ Dit is onder meer het geval met de EER-landen, Cyprus en Malta. Een vergelijkbare politieke dialoog ad hoc kwam, in afwachting van de ondertekening (en inwerkingtreding) van het onderhandelde PSA en geënt op de daarin vervatte dialoog, ook tot stand tussen de Unie en de Russische Federatie op basis van een Gezamenlijke Verklaring van 9 december 1993 (zie *Bull. EG*, 12-1993, I.3.29).

¹⁴⁴ De EA's alsmede het PSA met Rusland (maar niet de akkoorden met de overige GOS-landen) voorzien zelfs in een jaarlijkse bijeenkomst op het niveau van de staats- en regeringsleiders.

¹⁴⁵ Een dergelijke clausule heeft evenwel enkel een symbolische relevantie, aangezien zij geenszins een juridisch afdwingbare verbintenis bevat.

Albanië en Macedonië) in principe vertegenwoordigers van de Commissie, bijgestaan door vertegenwoordigers van de lidstaten (maar ditmaal in hun hoedanigheid van leden van de Raad), tegenover zich.¹⁵⁰ Voor de EER heeft de ingewikkelde homogeniteits- en toezichtsprocedure daarenboven aanleiding gegeven tot de oprichting van twee additionele organen: een Toezichthoudende Autoriteit en een EVA-Hof (respectievelijk de EVA-evenknie van de Commissie en het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen).

Aangaande *vreedzame beslechting van geschillen (arbitrage)* behouden enkel de akkoorden met Zwitserland, Malta en Albanië het stilzwijgen. De overige perifere Gemeenschapsakkoorden voorzien - zo nodig - in een procedure tot vreedzame geschillenbeslechting. De regeling uitgewerkt in de PSA's met de GOS-landen onderscheidt zich evenwel op één wezenlijk punt van de sterk soortgelijke formules in de andere akkoorden, namelijk in de mate dat de beslissingen van het arbitraal college in dit geval de verdragspartijen niet binden.

Tot slot kan worden stilgestaan bij het door de diverse akkoorden uitgestippelde *financiële kader*. Op twee uitzonderingen na stellen alle perifere akkoorden (of financiële protocollen daarbij)¹⁵¹ de Gemeenschap in de mogelijkheid om de tenuitvoerlegging van het akkoord technisch en financieel te ondersteunen (hetzij door rechtstreeks middelen ter beschikking te stellen via hulpprogramma's zoals Phare, Ta-

cis en Meda, hetzij via leningen van de Europese Investeringsbank). Uitzonderingen vormen evenwel het Vrijhandelsakkoord met Zwitserland, waarin niet in zo'n financieel luik is voorzien, en het EER-akkoord, dat veeleer in een omgekeerde regeling voorziet: de betrokken EVA-landen betalen bijdragen aan de Gemeenschap teneinde deze laatste in staat te stellen de concurrentiepositie van de armste regio's via regionale steun op te trekken.

F. Besluit

Hoewel aldus wel een duidelijke gradatie inzake de totale intensiteit van de betrekkingen kan worden waargenomen, kan uit bovenstaande systematische vergelijking worden besloten dat geen van de gehanteerde parameters het mogelijk maakt een eenduidige typologie van perifere Gemeenschapsakkoorden op te stellen. Akkoorden met een uitvoerige regeling omtrent een bepaalde aangelegenheid zijn immers niet noodzakelijk tevens vooruitstrevend op het vlak van de overige parameters. Niet alleen bestaan er aldus grote verschillen tussen de diverse categorieën akkoorden (namelijk (1) het EER-akkoord en het Vrijhandelsakkoord met Zwitserland; (2) de associatieakkoorden met Turkije, Cyprus en Malta; (3) de Europa Akkoorden met de MOE-landen; (4) de Partnerschaps- en Samenwerkingsakkoorden met de GOS-landen; en (5) het Samenwerkingsakkoord met Macedonië en de OHCES met Albanië). Bovendien tekenen zich ook binnen deze categorieën sterke verschillen af. Ten slotte is elk Gemeenschapsakkoord het product van bilaterale onderhandelingen tussen de Europese Gemeenschap (al dan niet in samenhang met de lidstaten) enerzijds¹⁵² en het betrokken partnerland anderzijds. Zowel het wederzijdse strategische belang als het respectievelijk economisch en/of politiek gewicht van beide partners zal daarbij dan ook (grotendeels) bepalend zijn voor de uitkomst van deze onderhandelingen.

Tom HAENEBALCKE

Onderzoeksassistent Europees Instituut
Universiteit Gent

¹⁵⁰ Ten aanzien van het akkoord met Macedonië is evenwel in de mogelijkheid voorzien dat de Raad (enkel) de lidstaat-voorzitter aanduidt om het Gemeenschapsstandpunt te verdedigen.

¹⁵¹ Terwijl het financieel onderdeel van de perifere akkoorden doorgaans in een Financieel Protocol (met een in de tijd beperkte looptijd) is vervat, wordt naar de financiële verbintenissen van de Gemeenschap jegens de MOE- en GOS-landen in de EA's en PSA's zelf verwezen (en dus, behoudens opzegging door een der partijen, voor onbepaalde duur).

¹⁵² Waarbij het Gemeenschapsstandpunt zelf vaak de resultante is van diverse interne krachtmetingen tussen lidstaten, instellingen, drukkinggroepen, e.d.

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

26 MEI 1999

Voorzitter: de h. Melchior

Rapporteurs: de hh. François en Coremans

Advocaten: mrs. Gérard en Ronse

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Rechterlijke macht – Toelatingsvoorwaarden

Het vereiste van unanimiteit bedoeld in art. 21, § 1, tweede lid, van de wet van 18 juli 1991 tot wijziging van de voorschriften van het Gerechtelijk Wetboek die betrekking hebben op de opleiding en de werving van magistraten, waaraan het gunstig advies dat door het adviescomité wordt gegeven dient te voldoen en die een voorwaarde vormt voor de benoeming van een plaatsvervangend rechter in een ambt van magistraat, vormt een

maatregel die strijdig is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

Arrest nr. 56/99

Onderwerp van de beroepen

Bij verschillende verzoekschriften is beroep tot gedeeltelijke vernietiging ingesteld van de art. 3 en 4 van de wet van 9 juli 1997 tot wijziging van de art. 259bis van het Gerechtelijk Wetboek en 21 van de wet van 18 juli 1991 tot wijziging van de voorschriften van het Gerechtelijk Wetboek die betrekking hebben op de opleiding en de werving van magistraten.

...

In rechte

...

Ten aanzien van de voorwaarden tot benoeming van de plaatsvervangende rechters in een ambt van werkend magistraat (art. 3 en 4, eerste lid, b), van de wet van 9 juli 1997).

B.3.1. De verzoekers in de zaken met rolnummers 1343, 1363 en 1370 klagen aan dat art. 4, eerste lid, b), zonder verantwoording een verschil in behandeling teweegbrengt tussen de magistraten die vóór 1 oktober 1993 zijn benoemd naargelang zij werkend rechter of plaatsvervangend rechter zijn, door de duur tijdens welke de plaatsvervangende rechters worden geacht te zijn geslaagd voor het examen inzake beroepsbekwaamheid te beperken tot zeven jaar, te rekenen vanaf 11 januari 1998, terwijl voor de werkende rechters geen enkele termijn is vastgesteld en de wet van 6 augustus 1993 in dat verband tussen de enen en de anderen een gelijkgeschakeling heeft ingesteld die het Hof bij zijn arrest nr. 53/94 niet ongrondwettig heeft bevonden.

B.3.2. Die verzoekers klagen ook aan dat art. 21, § 1, tweede lid, van de wet van 18 juli 1991, aangevuld met het aangevochten art. 3 van de wet van 9 juli 1997, zonder verantwoording een verschil in behandeling instelt tussen, enerzijds, de plaatsvervangende rechters die vóór 1 oktober 1993 zijn benoemd en van wie de kandidatuur voor een benoeming tot werkend magistraat door de minister van Justitie slechts in aanmerking kan worden genomen indien voor die kandidatuur een unaniem gunstig advies is verleend door het adviescomité dat krachtens art. 259ter Ger.W. is opgericht, en, anderzijds, de andere kandidaten, voor wie geen unaniem gunstig advies is vereist; het verschil in behandeling lijkt hun des te meer voor kritiek vatbaar daar onder die kandidaten zich werkende magistraten bevinden van wie de benoeming, vóór de inwerkingtreding van de voormelde wet van 6 augustus 1993 (1 oktober 1993), onder dezelfde voorwaarden gebeurde als die van de plaatsvervangende rechters en niet afhankelijk was van het slagen voor een vergelijkend examen of een examen.

Uit de uiteenzetting van het middel blijkt dat enkel het vereiste van unanimiteit van het adviescomité wordt aangeklaagd.

B.3.3. Dezelfde verzoekers klagen tot slot aan dat art. 21, § 1, derde lid, van de wet van 18 juli 1991, toegevoegd door het aangevochten art. 3 van de wet van 9 juli 1997, zonder verantwoording een verschil in behandeling instelt tussen,

enerzijds, de plaatsvervangende rechters die vóór 1 oktober 1993 zijn benoemd en, anderzijds, de geslaagden voor het examen inzake beroepsbekwaamheid, de kandidaten die de gerechtelijke stage hebben beëindigd en de werkende magistraten, doordat, wanneer de kandidatuur van die personen voor een ambt van werkend magistraat een unaniem gunstig advies heeft gekregen van het adviescomité, die kandidatuur de minister van Justitie belet de kandidatuur van die plaatsvervangende rechters voor diezelfde functie in aanmerking te nemen, terwijl zij worden geacht voor het examen te zijn geslaagd, en, vóór de inwerkingtreding van de aangevochten bepaling, de voorwaarden voor de benoeming in een ambt van werkend magistraat identiek waren voor de werkende magistraten en de plaatsvervangende rechters die, zonder vergelijkend examen of examen, vóór de inwerkingtreding van de voormelde wet van 6 augustus 1993 (1 oktober 1993) werden benoemd.

B.4.1. Door de wet van 18 juli 1991 aan te nemen wilde de wetgever een aanwerving van magistraten organiseren op grond van objectieve benoemingscriteria en een einde maken aan «het diepe wantrouwen» dat weegt op een benoemingsprocedure waarbij «in de eerste plaats politieke overwegingen gelden» (*Parl.St., Senaat*, 1989-90, nr. 974-1, p. 2 en 3), terwijl hij daarbij in een overgangsregeling voorzag.

B.4.2. De nieuwe overgangsregeling die door de verzoekers wordt betwist, gaat uit van de idee dat sedert de aanname van de wet van 18 juli 1991 de mentaliteit is veranderd, en van de vaststelling dat tal van kandidaten inmiddels zijn geslaagd voor het examen inzake beroepsbekwaamheid, waaraan ook de plaatsvervangende rechters kunnen deelnemen (*Parl.St., Kamer*, 1996-97, nr. 730/6, p. 28).

...

Overigens is beweerd dat het nieuwe systeem «werd uitgebouwd omdat de reserve van plaatsvervangende rechters, benoemd vóór 1 oktober 1993, steeds als een achterpoort voor politieke benoemingen wordt beschouwd. Dit artikel geeft de zekerheid dat hiervan geen misbruik zal worden gemaakt gedurende de overgangstermijn van zeven jaar tijdens welke de reserve nog zal bestaan» (*Parl.St., Senaat*, 1996-97, nr. 544/3, p. 12).

B.4.3. Vooraf dient te worden opgemerkt dat de grieven, in zoverre zij de plaatsvervangende rechters vergelijken met de werkende magistraten, eraan voorbijgaan dat voor de eerstgenoemden het gaat om een eerste benoeming tot werkend magistraat en voor de laatstgenoemden om een nieuwe benoeming in diezelfde hoedanigheid. In zoverre de verzoeker in de zaak met rolnummer 1363 de plaatsvervangende rechters benoemd vóór 1 oktober 1993 vergelijkt met de plaatsvervangende rechters benoemd na die datum, en beweert dat de laatstgenoemden «zelfs niet worden geacht geslaagd te zijn voor het examen inzake beroepsbekwaamheid», missen zijn grieven overigens pertinentie: de benoeming van een plaatsvervangend rechter benoemd na 1 oktober 1993 in een ambt van werkend magistraat is immers onderworpen aan de algemene voorwaarden inzake het voltooien van een stage, na een toelatingsexamen, of het slagen voor een examen inzake beroepsbekwaamheid. Hetzelfde geldt voor de plaatsvervangende raadsheren naar wie de verzoeker ook verwijst.

B.5.1. De wetgever heeft de overgangsregeling in een restrictieve zin herzien. Het vermoeden geslaagd te zijn voor het examen, dat gedurende zeven jaar geldt voor de plaats-

vervangende rechters die vóór een bepaalde datum zijn benoemd, stelt hen niet meer in staat te worden benoemd wanneer zij kandideren samen met andere categorieën van kandidaten, behoudens in het geval waarin die plaatsvervangende rechters de enige kandidaten zijn voor wie een unaniem gunstig advies is verleend.

B.5.2. Zonder zo ver te gaan reeds nu de benoeming van elke plaatsvervangende rechter in een ambt van werkend magistraat afhankelijk te stellen van het slagen voor het examen inzake beroepsbekwaamheid, heeft de wetgever een maatregel genomen die niet zonder verantwoording is ten aanzien van de doelstelling die hij nastreeft,

- enerzijds, door voorrang te verlenen, hetzij aan degenen die voor dat examen zijn geslaagd, hetzij aan degenen, werkende magistraten – ook al waren zij benoemd vóór 1 oktober 1993 – en gerechtelijke stagiairs, die in de regel moeten worden geacht meer beroepservaring te hebben dan magistraten die, zelfs indien zij een zeer gunstig advies krijgen, slechts als plaatsvervanger en doorgaans occasioneel de beroepsactiviteit uitoefenen die de bron ervan is; de wetgever heeft tevens oog kunnen hebben voor het verschil in de loopbaanperspectieven ten tijde van de benoeming tot werkend magistraat dan wel tot plaatsvervangend rechter;

- anderzijds, door de periode tijdens welke de plaatsvervangende rechters worden geacht geslaagd te zijn voor het examen inzake beroepsbekwaamheid, te beperken tot zeven jaar, op termijn maakt men aldus een einde aan de mogelijkheid om plaatsvervangende rechters die worden geacht geslaagd te zijn voor het examen inzake beroepsbekwaamheid, te benoemen in een ambt van werkend magistraat.

De aangevochten bepaling staat weliswaar toe, na die termijn, in dergelijke ambten werkende magistraten te benoemen die vóór 1 oktober 1993 zijn benoemd en derhalve hetzelfde vermoeden genieten. Maar, in het licht van de andere door de wetgever nagestreefde doelstellingen, inzonderheid te vermijden dat vacante betrekkingen te lang onbezet blijven (*Parl.St., Kamer*, 1996-97, nr. 730/6, p. 5 en 14), kan ervan worden uitgegaan dat die magistraten zich in een heel andere situatie bevinden dan de plaatsvervangende magistraten, omdat zij reeds een ambt van werkend magistraat hebben. De wetgever vermocht overigens van oordeel te zijn dat een plaatsvervangend rechter die gedurende zeven jaar zich niet kandidaat stelt voor een ambt van werkend magistraat, of daarin niet wordt benoemd, geen belangstelling toont of niet doet blijken van de vereisten om in een dergelijk ambt te worden benoemd.

B.5.3. Weliswaar wordt de aangevochten overgangsregeling bekritiseerd, minder op zichzelf dan in zoverre zij de benoemingsmogelijkheden beperkt die, zonder dat een bekwaamheidsexamen was vereist, door de vroegere overgangsregeling aan de plaatsvervangende rechters werden geboden. Maar de aangevoerde grondwetsbepalingen verzetten zich niet ertegen dat de wetgever terugkomt van een oorspronkelijke optie en een andere neemt. De grondwettelijke beginselen van de gelijkheid en de niet-discriminatie zijn niet geschonden om de enkele reden dat een nieuwe maatregel de voornemens doorkruist van degenen die op het voortbestaan van de vroegere regeling hadden kunnen rekenen.

B.5.4. Het vereiste van unanimiteit (bedoeld in art. 21, § 1, tweede lid, van de wet van 18 juli 1991) waaraan het gunstig advies dat door het adviescomité wordt gegeven dient

te voldoen en die een voorwaarde vormt voor de benoeming van een plaatsvervangend rechter in een ambt van magistraat, vormt daarentegen een maatregel die noch pertinent, noch evenredig met het nagestreefde doel is.

In tegenstelling tot het vereiste van een gunstig of zeer gunstig advies, biedt het vereiste van unanimiteit immers, wat de beroepskwaliteiten van de benoemde personen betreft, geen waarborg die het risico verantwoordt dat wordt gecreëerd door aan ieder van de leden van het adviescomité een vetorecht toe te kennen.

B.5.5. Dat risico is daarentegen niet aanwezig bij de beperking van de op de nieuwe regels toegestane uitzonderingen die de wetgever heeft ingevoerd door het opzijschuiven van de kandidaatstelling van plaatsvervangende rechters met een gunstig advies, wanneer het advies omtrent de andere in art. 21, § 1, derde lid, van dezelfde wet bedoelde kandidaten unaniem gunstig is.

Ten aanzien van de voorwaarden tot benoeming van de kandidaten die geslaagd zijn voor het examen inzake beroepsbekwaamheid in een ambt van werkend magistraat (art. 4, eerste lid, a), en tweede lid, van de wet van 9 juli 1997)

B.6.1. De verzoekers in de zaak met rolnummer 1369 klagen aan dat art. 4, eerste lid, a), en tweede lid, zonder verantwoording een verschil in behandeling teweegbrengt tussen de werkende magistraten die vóór 1 oktober 1993 zijn benoemd en de kandidaten die zijn geslaagd voor het examen inzake beroepsbekwaamheid op de datum van inwerkingtreding van de aangevochten wet (11 januari 1998) door het voordeel voor deze laatsten van het geslaagd zijn voor het examen te beperken tot een duur van zeven jaar, die een aanvang neemt ofwel op 11 januari 1998, ofwel, indien de kandidaat op die datum de bij art. 191, § 2, Ger.W. voorgeschreven benoemingsvoorwaarden niet vervult, op de datum waarop hij ze vervult, terwijl het voordeel van het vermoeden dat de werkende magistraten die vóór 1 oktober 1993 zijn benoemd genieten, niet in de tijd beperkt is. Aldus zou ook een betwistbare gelijkheid van behandeling worden teweeggebracht tussen de kandidaten die voor dat examen zijn geslaagd vóór de inwerkingtreding van de wet (art. 4) en degenen die erna zijn geslaagd (art. 2), zodat de eerstgenoemden op een retroactieve en discriminerende wijze het voordeel van een verkregen situatie wordt ontzegd.

B.6.2. Uit de algemene opzet van de bepalingen betreffende de benoeming van werkende magistraten blijkt dat de wetgever voorrang wil verlenen aan de geslaagden voor het examen inzake beroepsbekwaamheid en aan de gerechtelijke stagiairs. De beperking in de tijd van de geldigheid van het resultaat van dat examen – door een maatregel die, in tegenstelling tot wat de verzoekers beweren, niet retroactief maar van onmiddellijke toepassing is en die overigens analoog is met die welke bij de wet van 16 juli 1996 is ingeschreven in art. 259quater, § 1, vierde lid, Ger.W., door te bepalen dat de geslaagden voor het toelatingsexamen tot de gerechtelijke stage moeten worden benoemd binnen een termijn van drie jaar na de afsluiting van het examen –, beantwoordt nochtans aan twee bijzondere doelstellingen.

De wetgever heeft geoordeeld dat een beperking in de tijd van de geldigheid van het resultaat van het examen het mogelijk maakte te vermijden, enerzijds, dat geslaagden worden benoemd die misschien niet meer beantwoorden aan de

vereisten, die in de loop der tijden kunnen evolueren (*Parl.St., Kamer*, 1996-97, nr. 730/4, p. 2, en nr. 730/6, p. 14) en, anderzijds, dat vacante ambten die door de kandidaten niet aantrekkelijk worden bevonden, te lang onbezet blijven (*Parl.St., Kamer*, 1996-97, nr. 730/6, p. 5 en 14).

De wetgever heeft die bezorgdheid geuit ten aanzien van de toekomstige geslaagden voor het examen inzake beroepsbekwaamheid, te rekenen vanaf de inwerkingtreding van de wet (art. 2); hij kan terecht die bezorgdheid ook uiten ten aanzien van degenen die reeds zijn geslaagd (art. 4, eerste lid, a), en tweede lid). In het licht van de aangevochten bepalingen bevinden de werkende magistraten, ook al waren ze benoemd vóór 1 oktober 1993, zich daarentegen niet in een zodanige situatie dat eenzelfde bezorgdheid moet worden geuit, omdat zij het ambt waarin ze zijn benoemd werkelijk bekleden en uitoefenen.

B.6.3. De grieven van de verzoekers in de zaak met rolnummer 1369 die betrekking hebben op een verschil in behandeling, wat de geldigheidsduur van het reeds behaalde getuigschrift betreft, tussen de geslaagden naar gelang van het ogenblik waarop zij voldoen aan de in art. 191, § 2, Ger.W. bedoelde voorwaarden, zijn niet gegrond. Art. 4, tweede lid, van de aangevochten wet gaat immers uit van de bezorgdheid om aan alle geslaagden dezelfde kansen te bieden, op welk ogenblik ook zij aan alle voorwaarden voldoen.

...

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 14 JANUARI 1999

Voorzitter: mevr. Charlier

Rapporteur: de h. Verheyden

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaat: mr. Kirkpatrick

Burgerlijke rechtspleging – Exploot – Nietigheid – Ondertekening van het afschrift – Normdoel

Het verzuim van de optredende gerechtsdeurwaarder het afschrift van het exploot van betekening te ondertekenen leidt niet tot nietigheid van de akte, wanneer uit de gedingstukken blijkt dat de betekening van de voorziening tegen de beslissing van de gewestelijke directeur van de directe belastingen voor het hof van beroep het doel bereikt heeft dat de wet daarmee beoogt, namelijk door toedoen van een gerechtsdeurwaarder die de datum en de overeenstemming met het origineel waarmerkt, aan verweerder het afschrift bezorgen van het door eiser opgestelde verzoekschrift aan de hand waarvan de voorziening is ingesteld.

K. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 10 september 1997 gewezen door het Hof van Beroep te Luik;

...

Overwegende dat luidens art. 867 Ger.W., gewijzigd bij de wet van 3 augustus 1992, het verzuim of de onregelmatigheid van de vorm van een proceshandeling of van de vermelding van een vorm niet tot nietigheid kan leiden, wan-

neer uit de gedingstukken blijkt ofwel dat de handeling het doel heeft bereikt dat de wet ermee beoogt, ofwel dat die niet-vermelde vorm werkelijk in acht is genomen;

Overwegende dat te dezen uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan, blijkt dat het origineel en het afschrift van het exploot van betekening van de voorziening die eiser voor het hof van beroep heeft ingesteld tegen de beslissing van de gewestelijke directeur van de directe belastingen, vermelden dat de plaatsvervangende gerechtsdeurwaarder Pierre S. de betekening heeft verricht en dat het origineel is aangeboden aan een aangestelde van verweerder die optrad voor rekening van voornoemde gewestelijk directeur en dat hem een afschrift ervan is overhandigd;

Dat aldus uit de processtukken blijkt dat de betekening van de voorziening voor het hof van beroep het doel heeft bereikt dat de wet ermee beoogt, namelijk door toedoen van een gerechtsdeurwaarder die de datum en de overeenstemming met het origineel waarmerkt, aan verweerder het afschrift bezorgen van het door eiser opgestelde verzoekschrift aan de hand waarvan de voorziening is ingesteld;

Dat het arrest beslist dat de betekening van de voorziening voor het hof van beroep nietig is op grond dat het afschrift van genoemd exploot, «dat op 3 juni 1994 aan de gewestelijke directeur van de directe belastingen te Namen is overhandigd» niet is ondertekend door de instrumenterende gerechtsdeurwaarder en dat «het hof (van beroep)» ten gevolge van die nietigheid «alle bevoegdheid en rechtsmacht mist om over de voorziening uitspraak te doen»; dat het arrest aldus art. 867 Ger.W., gewijzigd bij de wet van 3 augustus 1992, schendt.

NOOT – Zie reeds in die zin: Cass., 22 december 1995, *Arr.Cass.*, 1995, 1158.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 2 FEBRUARI 1999

Voorzitter: de h. Holsters

Rapporteur: de h. Frère

Openbaar ministerie: de h. Goeminne

Advocaat: mr. Mertens

Wegmaking van inbeslaggenomen goederen – Constitutieve bestanddelen – Verplaatsing van goederen – Bedrieglijk opzet – Onttrekking van de goederen aan de beslagleggende schuldeisers in het belang van de beslagene – Eigendomsrecht van de ontdragen goederen

Voor het vernietigen of wegmaken van inbeslaggenomen goederen in de zin van art. 507, eerste lid, Sw., is het voldoende dat de goederen worden verplaatst met het oogmerk de uitoefening van de uit het beslag voortvloeiende rechten van de schuldeisers onmogelijk te maken.

Voor het bestaan van het bedrieglijk opzet in de zin van art. 507, eerste lid, Sw., is vereist dat de goederen worden onttrokken aan de schuldeisers die beslag hebben laten leggen en dat de ontdraging is gebeurd in het belang van de beslagene. Niet vereist is dat de beslagene eigenaar is van de ontdragen goederen, omdat hij, ook zonder deze hoedanigheid te bezitten, be-

lang kan hebben bij de ontdraging. Het wel of niet instellen van een revindicatieprocedure door de eigenaar van de ontdragen goederen doet hieraan niet af.

M. e.a. t/ O.M.

Gelet op het bestreden arrest, op 6 november 1996 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

...

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat voor het vernietigen of wegmaken van in beslag genomen goederen in de zin van art. 507, eerste lid, Sv. het voldoende is dat de goederen worden verplaatst met het oogmerk de uitoefening van de uit het beslag voortvloeiende rechten van de schuldeisers onmogelijk te maken;

Overwegende dat het onderdeel, in zoverre het aanvoert dat «opdat van (het) constitutief bestanddeel van ontdraging (vernietiging of wegmaking) sprake zou kunnen zijn, het vereist is dat de schuldenaar zich (...) van het bezit van de goederen heeft ontdaan», faalt naar recht;

Overwegende, voor het overige, dat de appèlrechters op de vijfde bladzijde van het bestreden arrest vaststellen, onder meer, dat de gerechtsdeurwaarder «bij nazicht ter plaatse vaststelde dat geen enkel van de inbeslaggenomen roerende goederen zich aldaar nog bevond» en voorts de feitelijke gegevens vermelden waarop zij hun oordeel baseren dat «de beslagen goederen daadwerkelijk werden weggemaakt of ontdragen, daar zij niet meer beschikbaar waren voor de schuldeisers of de gerechtsdeurwaarder voor het uitoefenen van de rechten voortvloeiende uit het beslag; dat de goederen immers slechts na een klacht van de schuldeiser en een gerechtelijk procedure in het buitenland konden worden teruggevonden»;

Dat de rechters met hun motivering het strijdige of andere feitelijke verweer van de eisers verwerpen, zodoende dezer conclusie beantwoorden, en de beslissing regelmatig met redenen omkleden en naar recht verantwoorden;

Wat het tweede en het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat voor het bestaan van het bedrieglijk opzet in de zin van art. 507, eerste lid, Sw. vereist is dat de goederen worden onttrokken aan de schuldeisers die beslag hebben laten leggen en dat de ontdraging is gebeurd in het belang van de beslagene; dat niet is vereist dat de beslagene eigenaar is van de ontdragen goederen, omdat hij, ook zonder deze hoedanigheid te bezitten, belang kan hebben bij de ontdraging; dat het wel of niet instellen van een revindicatieprocedure door de eigenaar van de ontdragen goederen hieraan niet afdoet; dat de rechter in feit, mitsdien op onaanastbare wijze, het bestaan van bedrieglijk opzet vaststelt;

Overwegende dat het derde onderdeel, in zoverre het aanvoert dat art. 507, eerste lid, Sw. niet van toepassing kan zijn omdat de eisers geen eigenaar zijn van de ontdragen goederen en omdat de werkelijke eigenaar een revindicatieprocedure heeft ingesteld, faalt naar recht;

Overwegende voor het overige dat de appèlrechters met de op de vijfde en de zesde bladzijde van het bestreden arrest vermelde feitelijke gegevens considereren, eensdeels,

dat de eisers «de goederen bedrieglijk hebben weggemaakt, met name met het oogmerk om het bewarend beslag ondoelmatig te maken», anderdeels, «dat de wegmaking gebeurde in het belang van de beslagene(n), daar het merendeel van de beslagen goederen door (de eisers) als inboedel werd gebruikt in hun woning in Nederland; dat de Jeep Cherokee zelfs werd verkocht en de gelden werden geïnd» en voorts dat «het zonder belang is dat (de eisers) geen eigenaars zouden zijn van de beslagene goederen (...), daar (de eisers) daadwerkelijk voordeel haalden uit de ontdraging van de goederen naar Nederland»;

Dat de rechters met hun motivering het strijdige of andere feitelijke verweer van de eisers ten betoge dat zij te goeder trouw hebben gehandeld en geen belang bij de ontdraging hadden verwerpen, zodoende de conclusie van de eisers beantwoorden, en de beslissing regelmatig met redenen omkleden en naar recht verantwoorden;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

...

NOOT – *Over de ontdraging van inbeslaggenomen goederen*

1. Als ontdraging van inbeslaggenomen goederen wordt beschouwd elke daad die het recht van de beslaglegger verlamt, stremt of belemmert (Antwerpen, 9 maart 1989, *R.W.*, 1989-90, 1399; R. Garraud, *Traité théorique et pratique de droit pénal français*, VI, 282, nr. 2512).

De rechtspraak en de rechtsleer maken geen onderscheid tussen het beslag gedaan door de justitiële of administratieve overheid dan wel op verzoek van particulieren (Cass., 16 juni 1947, *Arr. Cass.*, 1947, 209; Brussel, 30 juni 1965, *R.W.*, 1965-66, 406; Cass., 28 november 1955, *Arr. Cass.*, 1956, 244; Luik, 21 juni 1988, *Ann. dr. Liège*, 1988, 408; A. De Nauw, *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, 2e druk, p. 198; J. Sace, noot onder Bergen, 1 december 1978, *Pas.*, 1979, II, 20; Ph. Traest, *Ontdraging van in beslag genomen goederen*, nr. 6 in: *Comm. Strafr.*).

2. De ontdraging kan worden gepleegd door de verplaatsing van de voorwerpen, de verberging of de heling, zodat de beslaglegger er niet de hand kan opleggen (Parijs, 15 januari 1950, *J.C.P.*, 1950, II, 5896, met noot J. Magnol; Cass. fr., 20 juni 1963, *Bull. crim.*, nr. 218; Antwerpen, 11 december 1991, *R.W.*, 1991-92, 961; E. Garçon, *Code pénal annoté*, art. 400, nr. 231).

Natuurlijk is niet elke verplaatsing te beschouwen als een ontdraging; in geval van verhuizing, verbouwing, sloping of uitdrijving kan de beslagene de overbrenging van de goederen rechtvaardigen en wordt de kwade trouw niet vermoed (A. Vandeplas, «Bedrieglijke wegmaking van zaken», *R.W.*, 1990-91, 1275).

3. Er is zelfs geen verplaatsing of verberging van het inbeslaggenomen voorwerp vereist; de beslagene kan zich van zijn bezit ontdoen om de tegeldemaking te verijdelen door het goed te verkopen, het in pand te geven, het over te dragen, weg te schenken, te ruilen, er afstand van te doen, het achter te laten op de openbare weg of naar het stort te brengen (Cass., 27 juni 1939, *Pas.*, 1939, I, 337; Cass., 4 februari 1957, *Arr. Cass.*, 1957, 429; Cass., 20 maart 1961, *Pas.*, 1961, I, 789; Corr. Brussel, 19 februari 1991, *R.W.*, 1990-91, 1274 met noot van A. Vandeplas; E. Garçon, *o.c.*, art. 400, nr. 233; A. De Nauw, *o.c.*, 188; Ph. Traest, *o.c.*, nr. 13).

4. Ook een simpele weigering het inbeslaggenomen voorwerp te vertonen of af te geven kan worden beschouwd als een onttrekking aan de beslaglegger (Cass.fr., 13 augustus 1909, *Bull.crim.*, nr. 443; Cass.fr., 6 november 1956, *D.*, 1957, 1, 38; Antwerpen, 9 maart 1989, *R.W.*, 1989-90, 1399; E. Garçon, *o.c.*, art. 400, nr. 239; J. Vassogne en C. Bernard, *Détournement d'objets saisis ou donnés en gage*, nr. 17 in: *Rép. dr.pénal Dalloz*).

5. Als ontdraging worden ook bestraft de vernieling en de beschadiging van de inbeslaggenomen voorwerpen (A. Marchal, *Droit criminel*, 2e ed., I, nr. 2990; Ph. Traest, *o.c.*, nr. 15).

Er bestaat in de rechtsleer enige aarzeling om de beschadiging gelijk te stellen met de vernieling van het voorwerp (E. Garçon, *o.c.*, art. 400, nr. 243; R. Merlé en A. Vitu, *Droit pénal spécial*, II, 1986, nr. 2437). De rechtspraak betreffende deze problematiek ontbreekt. Vermoedelijk zal rekening worden gehouden met de aantasting van de rechten van de beslaglegger: als het goed daardoor onbruikbaar of waardeeloos wordt, zal de beschadiging ongetwijfeld onder de toepassing van art. 507 Sw. vallen.

6. Art. 507 Sw. bestraft de ontdraging o.m. door de beslagene, maar deze hoeft daarom niet de eigenaar van de inbeslaggenomen goederen te zijn (Cass., 22 september 1941, *Pas.*, 1941, I, 350; Cass., 28 november 1955, *Pas.*, 1956, I, 299; Bergen, 1 december 1978, *Pas.*, 1979, II, 20, met noot J. Sace; A. De Nauw, *o.c.*, 199; anders: J. Reynaud, *Le délit de destruction ou détournement d'objets saisis ou donnés en gage*, 100).

7. De wet viseert niet enkel de beslagene zelf, maar ook «allen die de voorwerpen waarop tegen hem beslag is gedaan in zijn belang vernietigen of wegmaken». Men had de mededaders en de medeplichtigen ook zonder deze incriminatie kunnen vervolgen, maar de wetgever heeft een speciaal medeplegerschap ingevoerd ten einde de toepassing van art. 462 te verhinderen (J. Nypels en J. Servais, *Le code pénal belge interprété*, IV, art. 507, nr. 4).

8. Wanneer derden worden vervolgd om inbeslaggenomen goederen te hebben vernietigd of weggemaakt, is het onontbeerlijk dat wordt vermeld dat ze in het belang van de beslagene hebben gehandeld (Cass., 1 maart 1961, *Pas.*, 1961, I, 727; Cass., 1 maart 1983, *R.W.*, 1983-84, 852, met noot A. Vandeplas; A. De Nauw, *o.c.*, 199). Zoniet maken ze zich schuldig aan diefstal of misbruik van vertrouwen (Ph. Traest, *o.c.*, nr. 18).

Uiteraard moet niet worden vermeld dat de feiten werden gepleegd «in het belang van de beslagene», als het de beslagene zelf is die de ontdraging heeft verricht. Hij valt onder de toepassing van art. 507 Sw. zelfs als hij kan aantonen dat de ontdraging ten gunste van derden geschiedde, dat hij geen enkel voordeel had bij de wegmaking of dat hijzelf schade leed door de vernieling van de inbeslaggenomen goederen.

A. Vandeplas

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 8 MAART 1999

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Dhaeyer

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaat: mr. Bützler

Arbeidsovereenkomst – Schorsing – Recht op loon – Door werkgever wederrechtelijk opgelegde vakantiedag

Art. 27, eerste lid, aanhef en 2°, van de Arbeidsovereenkomstenwet beoogt onder meer de werknemer het recht op loon te verzekeren voor een arbeidsdag waarop hij buiten zijn wil niet heeft kunnen arbeiden. Het heeft niets uit te staan met een geval waarin de werkgever door zijn toedoen de werknemer belet het werk aan te nemen.

N.V. G. t/ J.

Gelet op het bestreden arrest, op 4 december 1997 gewezen door het Arbeidshof te Antwerpen;

...

Overwegende dat, volgens art. 27, eerste lid, aanhef en 2°, van de Arbeidsovereenkomstenwet, de werknemer die geschikt is om te werken op het ogenblik dat hij zich naar het werk begeeft en die wegens een oorzaak die onafhankelijk is van zijn wil de arbeid niet kan beginnen wanneer hij zich normaal op de plaats van het werk had begeven, recht heeft op het loon dat hem zou zijn toegekomen indien hij zijn dagtaak normaal had kunnen volbrengen;

Dat die wetsbepaling onder meer beoogt de werknemer het recht op loon te verzekeren voor een arbeidsdag waarop hij buiten zijn wil niet heeft kunnen arbeiden maar niets uit te staan heeft met een geval waarin de werkgever door zijn toedoen de werknemer belet het werk aan te nemen;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat verweerder zijn arbeidsprestatie niet kon beginnen omdat de werkgever wederrechtelijk vakantiedagen had opgelegd; dat het arrest het recht van verweerder baseert op de voormelde bepaling van art. 27 en dientengevolge aan verweerder loon toekent voor twee wederrechtelijk opgelegde vakantiedagen;

Dat het arrest aldus die bepaling schendt;

NOOT – Zie, met betrekking tot art. 27, eerste lid, 1°, Arbeidsovereenkomstenwet, Cass., 8 december 1986, *R.W.*, 1986-87, 2779, met conclusie van advocaat-generaal Lenaerts.

RAAD VAN STATE

VIIe KAMER – 19 NOVEMBER 1998

Voorzitter: mevr. Bracke

Auditoraat: de h. Provoost (andersluidend advies)

Advocaten: mrs. Flamey en Nijs

Raad van State – Rechtspleging – Kort geding – Prejudiciële vraag Arbitragehof

Binnen het raam van het kort geding vermag de Raad van State geen prejudiciële vraag te stellen aan het Arbitragehof. De betrokken procedures zijn niet op elkaar afgestemd. De wetgever heeft immers een vlugge uitspraak gewild over het kort geding door de termijn voor uitspraak op 45 dagen te bepalen.

V. en C. t/ Vlaamse Gewest

Arrest nr. 77.041

Gezien het verzoekschrift dat V. en C. op 4 mei 1998 hebben ingediend om de schorsing te vorderen van de tenuitvoerlegging van «de beslissing van de heer Ir. John Pauwels, adjunctafdelingshoofd a.i. – directeur van de afdeling Milieuvergunningen, vervat in diens brief van 21 november 1997»;

...

2.3.1. Overwegende dat verzoekers in het derde middel aanvoeren dat art. 19bis van het milieuvergunningsdecreet de artikelen 10 en 11 van de gecoördineerde Grondwet schendt; dat zij vragen dat de Raad, alvorens recht te doen, aan het Arbitragehof twee prejudiciële vragen zou stellen;

2.3.2.1. Overwegende dat binnen het raam van het kort geding de Raad van State geen prejudiciële vraag aan het Arbitragehof vermag te stellen; dat de wetgever de procedure tot schorsing voor de Raad van State en die betreffende de behandeling van een prejudiciële vraag gesteld aan het Arbitragehof niet op elkaar heeft afgestemd; dat, had de wetgever dat gedaan, onomstootbaar zou vaststaan dat het zijn wil was dat ook binnen het raam van het kort geding voor de Raad van State, deze laatste prejudiciële vragen aan het Arbitragehof dient te stellen; dat, nu de wil van de wetgever op deze wijze niet blijkt en ook niet op een andere wijze, aangenomen moet worden dat hij niet heeft gewild dat door het procédé van een prejudiciële vraag aan het Arbitragehof de partijen in het kort geding langer op een uitspraak zouden moeten wachten, terwijl, hij, de wetgever, een vlugge uitspraak heeft gewild, aangezien hij de termijn voor uitspraak op 45 dagen heeft bepaald in art. 17, § 4, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State;

2.3.2.2.1. Overwegende dat ter terechtzitting de raadsman van verzoekers betoogt dat het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen in zijn arrest van 27 oktober 1982 inzake *Morson en Jhanjan t/ Staat der Nederlanden* heeft gewezen dat een nationale rechterlijke instantie waarvan de beslissingen volgens het nationale recht niet vatbaar zijn voor hoger beroep, niet gehouden is het Hof van Justitie de vraag van uitlegging als bedoeld in het eerste lid van art. 177 E.E.G.-Verdrag, te stellen wanneer deze vraag wordt opgeworpen in een procedure in kort geding en de uitspraak hierin een rechter aan wie het geschil daarna in een bodemprocedure zou worden voorgelegd, niet bindt, mits elk der partijen een geding ten gronde aanhangig kan maken of aanhangigheid daarvan kan verlangen; dat toegepast op de onderhavige vordering van raadsman van verzoekers doet gelden dat bij niet voortzetting van de rechtspleging de prejudiciële vragen aan het Arbitragehof niet meer kunnen worden voorgelegd, zodat binnen de onderhavige schorsingsprocedure de Raad van State wel gehouden is tot het stellen van de prejudiciële vragen;

2.3.2.2.2. Overwegende dat de conclusie die verzoekers raadsman uit voornoemd arrest te dezen trekt, niet kan worden aangenomen, alleen reeds omdat bij verwerping van de vordering tot schorsing – een inwilliging ervan is hier niet aan de orde – verzoekers recht zullen hebben op een behandeling van de grond van de zaak indien zij binnen de gestelde termijn om de voortzetting van de procedure verzoeken; dat het alsdan dus louter van verzoekers zelf afhangt of de zaak ten gronde zal worden beoordeeld;

2.3.2.2.3. Overwegende dat dientengevolge niet kan worden ingegaan op de vraag van verzoekers tot het stellen van de prejudiciële vragen aan het Arbitragehof.

...

NOOT – Zie W. Wymeersch, «Prejudiciële vragen aan het Arbitragehof in het raam van het administratief kort geding», *R.W.*, 1997-98, 585-598.

HOF VAN BEROEP TE GENT

7e KAMER – 1 APRIL 1998

Voorzitter: de h. Staessens

Raadsheren: de hh. Debucquoy en Floren

Advocaten: mrs. Ronse en Van den Daelen

Leasing – Ontbinding – Schadebeding – Nietigheid – Reële schade – Verrekening netto-verkoopwaarde – Bepaling verkoopwaarde

Een schadebeding dat ertoe strekt aan de leasinggever een groter bedrag toe te kennen dan de schade die normaal te verwachten is bij de wanprestatie van de leasingnemer, is ongeoorloofd. In dat geval kan de leasinggever aanspraak maken op de reële schade die bestaat uit de som van de nog te vervallen huurtermijnen, de residu-waarde van het voertuig en de interesten, onder verrekening van de netto-verkoopopbrengst van het geleasede goed. De leasingnemer draagt de bewijslast dat de leasinggever over geleasede goed niet aan normale marktvoorwaarden zou hebben verkocht.

C. t/ N.V. E.

1. Gegevens van de zaak in beroep

C. stelde op 7 juli 1995 hoger beroep in tegen het vonnis van 22 maart 1995 van de rechtbank van eerste aanleg te Gent. N.V. E. dagvaardde hem op 16 november 1992 als borg voor de N.V. V. (die failliet werd verklaard) in de betaling van de vervallen en onbetaald gebleven huursommen (20.492 frank), alle niet vervallen huursommen (274.384 frank), een residuwaarde van 10.200 frank, meer de conventionele interesten. Bij conclusies van 31 december 1993 verminderde zij deze verordening met 35.000 frank, som die zij recupereerde door de verkoop van de gefinancierde goederen (uitrusting van een kapsalon). Het vonnis verklaarde de vordering ontvankelijk en gegrond voor 270.077 frank, meer de moratoire interesten aan de bedongen interestvoet van 1,6% per maand vanaf 31 augustus 1992 tot aan de betaling.

C. voert aan dat het vonnis voorbijging aan de nietigheid van de contractuele clausules bij de begroting van de vordering van N.V. E. Het zou verder voorbijgegaan zijn aan de vaststelling dat de leasinggever de uitrusting die ze bij faillissement van de N.V. V. terugnam, onder de marktprijs verkocht.

2. Beoordeling

De leasingmaatschappij (E.) maakt na de ontbinding van de overeenkomst die op het faillissement van de N.V. V. volgde – boven de vervallen huurtermijnen en na verrekening van de realisatiewaarde van het geleasede materieel – aanspraak

op de betaling van alle nog lopende huurgelden, vermeerderd met de bedongen interesten aan 1,6% per maand tot op datum van de betaling.

Zij baseert deze aanspraken op art. 10 van de algemene voorwaarden van financieringshuur:

«De verhuurster heeft het recht een einde te maken aan de verhuring door eenvoudige uiting van haar wil, zonder aanmaning of enige formaliteit zodat de ontbinding van rechtswege intreedt, in volgende gevallen:

3. staking van betaling, verzoek tot opschorting of concordaat, faillissement (...);

Door de ontbinding (...) is de verhuurster gerechtigd, zonder enige pleegvorm en zelfs tegen de wil van de huurder in, het materieel terug te nemen en het *desgevallend* te verkopen.

De huurder zal zijn medewerking verlenen om de wederinbezitting te verwezenlijken; de kosten ervan zijn te zijn laste (demonteren, inpakken, vervoeren).

Elke schade die de verhuurster lijdt of alle kosten die de verhuurster dient te betalen door de nalatigheid van de huurder, zullen door deze laatste moeten worden gedragen.

De huurder is, in alle gevallen van ontbinding, naast de vervallen en onbetaalde huursommen, verhoogd met de contractuele verwijlinteresten, een vergoeding verschuldigd, forfaitair en onherroepelijk vastgesteld op het bedrag van alle nog te vervallen huurtermijnen en, eventueel verminderd, met het beschikbaar saldo verkregen van de gerealiseerde verkoop van het materieel, welk saldo gelijk is aan de verkoopprijs, verminderd met de bedongen residu-waarde.

Op deze forfaitaire schadevergoeding zullen eveneens verwijlinteresten worden verrekend a rato van 1,60% per maand, te rekenen vanaf de ingebrekestelling tot op het ogenblik van de betaling. Deze forfaitaire schadevergoeding dekt niet de minderwaarde die zou voortspruiten uit de beschadigde toestand van het teruggenomen materieel. De minderwaarde dient afzonderlijk te worden vergoed.

De door de huurder gedane betalingen zullen eerst worden aangerekend op de verwijlinteresten van de forfaitaire schadevergoeding, dan op de bedongen forfaitaire schadevergoeding en daarna op de verwijlinteresten van de onbetaald gebleven facturen en de facturen zelf.»

Het is zonder meer duidelijk dat het gelijktijdig uitoefenen van alle hier geformuleerde aanspraken niet te verzoeken is met de schade die E. kon verwachten bij een latere wanbetaling van de wederpartij, en zij meer belang had bij de wanprestatie dan bij de correcte uitvoering van de overeenkomst: onmiddellijke teruggave van het gefinancierde goed, onmiddellijke betaling van alle bedongen en nog te vervallen huurtermijnen, dit alles nog eens vermeerderd met 1,6% per maand.

Bij nader onderzoek van elke aanspraak afzonderlijk is het Hof van oordeel:

– dat het gestandaardiseerd strafbeding uit art. 10 – geenszins ingekleurd door de individuele leasingovereenkomst – ertoe strekt elke mogelijke hypothetische schade te voorkomen, nu het noch min noch meer de verdere uitvoering van de verbintenissen vervolgt na de ontbinding van de overeenkomst:

• Alle huurgelden blijven onverminderd verschuldigd, ongeacht de looptijd van de individuele overeenkomst. Ze worden zelfs meteen opeisbaar. Ook het gehuurde materieel moet onmiddellijk worden teruggegeven.

• De algemene huurvoorwaarden bieden de huurder anderszits geen enkele zekerheid over de verdere bestemming of de realisatie over de verdere bestemming of de realisatie van dit materieel. De bepalingen in de overeenkomst leveren hem volledig over aan de willekeur van de verhuurder: hij kan zich niet verzetten tegen de terugname; de vervroegde verkoop van het teruggenomen materieel is niet uitgewerkt: de gestandaardiseerde voorwaarden houden geen enkele concrete verplichting voor de verhuurder in [... desgevallend te verkopen (...), *eventueel verminderd* met het beschikbaar saldo verkregen van de gerealiseerde verkoop]; Wat zo het materieel aan een derde wordt doorverhuurd? Welke waarborgen en inspraak kent de huurder bij doorverkoop?).

Een ontbonden of verbroken overeenkomst kan geen grondslag meer uitmaken van rechten en verplichtingen van partijen:

• Wanneer een van de partijen in een wederkerige overeenkomst haar verbintenissen niet nakomt, heeft de tegenpartij slechts de keuze om ofwel die partij in uitvoering van de overeenkomst aan te spreken wanneer de uitvoering mogelijk is, ofwel de ontbinding van de overeenkomst met schadevergoeding te vorderen (zie o.a. Cass., 13 december 1985, *R.W.*, 1986-1987, 933).

• Een schaderegeling die niets anders inhoudt dan de uitvoering van de verbintenissen van de huurder – over de loop van de overeenkomst – meteen opeisbaar te stellen (integrale betaling van de huurgelden, onmiddellijke teruggave van het materiaal), zonder ook meteen een duidelijk antwoord te bieden op de compensatie die de huurder door de ontbinding zou moeten kunnen genieten, houdt veel meer in dan wat E. bij het sluiten van de overeenkomst en de normale uitvoering hiervan mocht verhoppen.

– dat E. op de bedongen schadevergoeding die gelijkstaat met de onmiddellijke uitvoering van de afbetalingsovereenkomst (zie punt 2.3.1 hierboven, waarbij in concreto nog geacteerd kan worden dat de overeenkomst dagtekent van 17 december 1991, een looptijd van 5 jaar kende vanaf de levering van de gefinancierde goederen en bij het opvallen van het faillissement op 20 augustus 1992 ontbonden werd), nog eens een rentevoet van 1,6% per maand aanrekent.

Hier ontbreekt elke wijziging naar de schommelingen van de marktinterestvoeten. Zelfs zo wordt aangenomen dat het vastleggen van een maandelijks interestvoet niet inhoudt dat E. aanstuurde op de maandelijks betaling van de interesten en de interesten slechts om het jaar betaalbaar waren, dan nog staat deze interestvoet gelijk met een jaarlijkse interestvoet van $(1,6\% \times 12 =) 19,2\%$. Deze bedongen interestvoet belooft op heden al meer dan het dubbele van de wettelijk interestvoet (7%) en staat al evenmin in verhouding met de voorzienbare schade wegens wanbetaling.

Het Hof begroot de vordering van E. dan ook naar gemeen recht op:

• de som van de op heden openstaande en onbetaalde huurgelden (de huurovereenkomst liep van 20 december 1991 tot 20 november 1996; 17×17.149 fr.):	291.533 fr.
• residu-waarde van het voertuig:	10.200 fr.
• min de verkooppopbrengst:	–35.000 fr.
• rest:	266.733 fr.

- meer de wettelijke interesten vanaf de gemiddelde datum, waarover C. de bedongen afbetalingen vanaf 20 september 1992 tot 20 november 1996 verschuldigd bleef; 1.522/2 dagen waarvan 680 dagen aan 8% en 81 dagen aan 7%: 43.897 fr.
- Totaal: 310.630 fr.
- Meer de wettelijke interest vanaf 21 november 1996 tot aan de betaling op 266.733 fr.: P.M.

Alhoewel het Hof de voorwaarden niet kan natrekken waaronder de doorverkoop van de gefinancierde goederen werd gerealiseerd en het Hof geen rekening kan houden met het verweermiddel van E. «dat zij een financiële instelling en geen professionele verkoper van tweedehands gereedschap is», aanvaardt het de voorgedragen verkoopopbrengst van 35.000 fr.:

- Als financieringsmaatschappij – die zich het exclusieve recht op een verkoop van het gereedschap reserveert – moet E. attent zijn voor de rechten van haar wederpartij. Het komt haar dan ook toe overleg te plegen met haar schuldenaar en zo nodig – als leek – professionele hulp in te roepen.

• C. voert evenwel *geen concrete gegevens* aan, die het Hof in staat stellen tot een hogere realisatiewaarde te besluiten:

- een beschrijving van de gefinancierde goederen ontbreekt;

– als kapper kan C. niet volledig onwetend zijn over de tweedehandswaarde van kappersmaterieel. Hij legt het Hof evenwel geen nuttige stukken over, die duidelijk wijzen op een verkoop onder de normale marktwaarde van zijn inrichting;

– de aankoopprijs bedroeg 255.000 fr.; een financiering over vijf jaar laat een restwaarde *running-concern* vermoeden van een 200.000 fr.; bij gedwongen verkoop zonder overname van de handelszaak ligt de waarde uiteraard veel lager, nu rekening moet worden gehouden met de verkoopkosten en de winstmarges van de opkopers/doorverkopers.

NOOT – Zie in dezelfde zin: Hof Brussel, 23 juni 1999, met noot E. Dirix, eveneens in dit nummer opgenomen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

KAMER E – 23 JUNI 1999

Voorzitter: de h. Herbots

Raadsheren: de hh. Bosmans en Willekens

Advocaten: mrs. Deckers loco Portaels en Lagrou

Leasing – Ontbinding – Schadebeding – Verrekening netto-verkoopopbrengst van geleasde goed – Achterstallige huurgelden

De netto-verkoopopbrengst van het door de leasinggever teruggenomen geleasde goed dient te worden verrekend met al de schuldvorderingen van de leasinggever en ook met de reeds vervallen en nog onbetaalde huurtermijnen.

N.V. E. t/ H. en B.

Gelet op de door de wet vereiste processtukken in behoorlijke vorm overgelegd, waaronder het bestreden vonnis van 13 april 1993 na tegenspraak uitgesproken door de rechtbank van eerste aanleg te Brussel, waarvan geen akte van betekening voorligt en waartegen tijdig en geldig naar vorm hoger beroep werd ingesteld bij verzoekschrift neergelegd ter griffie van dit Hof op 1 juni 1993;

...

Over de feiten

Overwegende dat de relevante feiten nuttig voor de beoordeling van de zaak, zoals zij uit de stukken en uit de conclusies van partijen blijken, als volgt kunnen worden samengevat:

Op 29 augustus 1987 werd tussen appellante en de B.V.B.A. E. een leasingovereenkomst gesloten m.b.t. een vrachtwagen, voor een periode van 48 maanden en voor een maandelijkse huurprijs van 55.166 (B.T.W. inbegrepen). De overeenkomst bepaalt de restwaarde van de vrachtwagen met het oog op de aankoopoptie van de leasing op 99.250 fr. Bij vonnis van 12 april 1991 van de rechtbank van koophandel te Dendermonde werd de B.V.B.A. E. in staat van faillissement verklaard.

Bij een brief van 17 april 1991 deelde appellante aan de curator mee dat zij op grond van art. 15 van de leasingovereenkomst een einde maakte aan deze overeenkomst. Er bleef haar een bedrag verschuldigd van 237.947 fr., dat als volgt is samengesteld:

– het saldo van een afrekening aan nog verschuldigde nalatigheidsinteresten	7.201 fr.
– vier vervallen maandelijkse huurprijzen (december 1990, januari, februari en maart 1997)	220.664 fr.
– de contractueel bedongen verwijlinteresten op die onbetaalde huurprijzen berekend tot 12 april 1991	8.061 fr.
– vier nalatigheidsforfaits a rato van 500 fr.	2.000 fr.
Totaal	237.926 fr.

Daarnaast werd aanspraak gemaakt op de contractueel bedongen schadevergoeding, namelijk de nog te vervallen zeven leasingtermijnen. Dit vertegenwoordigt een bedrag van 386.162 fr. (namelijk 7×55.166 fr.).

Op dezelfde dag werd aan geïntimeerden in hun hoedanigheid van hoofdelijke borgen een kopie meegedeeld van voornoemde brief.

Op 17 juli 1991 heeft appellante geïntimeerden geïnformeerd dat de bewuste vrachtwagen verkocht werd en dat de netto-opbrengst van de verkoop, namelijk 511.000 fr., haar in staat stellen geen beroep te doen op de in art. 16 van de leasingovereenkomst bedongen schadevergoeding.

Geïntimeerden weigerden te betalen en werden gedagvaard tot betaling van het bedrag van 237.926 fr.

(...)

Overwegende dat appellante aanvoert gerechtigd te zijn de betaling van de contractueel bedongen schadevergoeding op grond van art. 16 van de leasingovereenkomst *niet* te vorderen en haar vordering te beperken tot de onbetaalde vervallen huurgelden (en verwijlinteresten op dit bedrag),

met als gevolg dat het door haar gevorderde *niet* verrekend moet worden met de netto-opbrengst van de vrachtwagen;

Over de grond van de zaak

Overwegende dat het leasingcontract een uitdrukkelijk ontbindend beding bevat, waardoor bij wanprestatie van de leasingnemer de leasinggever van rechtswege de ontbinding van de overeenkomst kan invoeren, met als dubbel gevolg enerzijds de teruggave van het geleasde goed en anderzijds een conventionele schadevergoeding; dat deze schadevergoeding forfaitair en onherroepelijk vastgesteld werd op het totaal bedrag van de nog te vervallen leasingtermijnen (terwijl uiteraard de reeds vervallen maar nog onbetaald gebleven leasingtermijnen verder opgevorderd kunnen worden);

Overwegende dat de leasinggever in zijn brief van 17 april 1991 verklaart te vorderen niet alleen de vervallen leasingtermijnen, maar ook de forfaitaire schadevergoeding voor de zeven nog te vervallen termijnen; dat pas na de verkoop van de vrachtwagen ervan afgezien werd een beroep te doen op de schadevergoeding; dat de vrachtwagen zich nog in een perfecte staat bevond (met een kilometerstand van 499.700 km), mede dankzij de goede zorgen van de leasingnemer;

Overwegende dat de appellante aan geïntimeerden liet weten geen beroep te doen op het schadebeding, in de overtuiging dat ze dan de volledige netto-opbrengst van de verkoop van de geleasde vrachtwagen voor zich mocht behouden; dat die overtuiging echter gebaseerd is op een verkeerde analyse van de rechtspraak en de rechtsleer volgens welke inderdaad de contractueel verschuldigde schadevergoeding moet worden verrekend met de netto-opbrengst van de verkoop, maar waarin die verrekening geenszins *beperkt wordt* tot de schadevergoeding;

Overwegende dat de grond van het geding niet de vraag betreft of appellante al dan niet gerechtigd was een beroep te doen op art. 16 van de leasingovereenkomst, maar wel of de netto-opbrengst van de verkoop van de vrachtwagen moet worden aangewend ter aanzuivering van de (op de nakoming van de leasingovereenkomst gebaseerde) schuldvordering van appellante t.o.v. geïntimeerde;

Overwegende dat de leasing, omwille van de economische finaliteit van deze moderne financieringsformule, belangrijke afwijkingen van het gemene recht van de huur vereist; dat aldus de gebruikelijke schadebedingen bij vroegtijdige beëindiging slechts te begrijpen zijn vanuit het financieringskarakter van de operatie; dat aldus ook in deze financieringscontext het eigendomsrecht enkel als een «zekerheid» voor de leasinggever fungeert;

Overwegende dat de leasingtermijnen als «economische» functie hebben de economische eigendom van het geleasde materieel in termijnen «af te betalen»; dat het derhalve een vertekend beeld van de realiteit geeft te stellen dat de leasingmaatschappij door de verkoopprijs van de vrachtwagen op te strijken en zich te beperken tot het vorderen van de achterstallige leasingtermijnen niet anders doet dan te genieten van de voordelen van haar eigendomsrecht; dat de leasingnemer immers reeds een deel van de waarde van het goed heeft gedelgd, als het ware «afbetaald», zodat het van misbruik zou getuigen door de leasingmaatschappij om zich op haar juridisch eigendomsrecht te baseren om de verkoopprijs ervan voor zich te houden; dat het, gezien de financiële operatie van de leasing, een misbruik van recht uit-

maakt om zich strikt op de juridische eigendom te baseren, *in casu* wanneer nog zeven termijnen verschuldigd zijn, om aldus uit het contract een groter voordeel te halen dan de normale uitvoering van het contract zou mogelijk gemaakt hebben;

Overwegende dat bij een correcte uitvoering van de leasingovereenkomst de leasingmaatschappij recht zou hebben gehad op de vier vervallen leasingtermijnen en op de zeven op het ogenblik van de ontbinding nog te vervallen leasingtermijnen, zijnde 11×55.166 fr., waarbij de restwaarde van de vrachtwagen moet worden gevoegd, hetgeen een totaal bedrag van 706.076 fr. zou uitmaken; (...)

Overwegende dat, nu het contract werd ontbonden, de leasingmaatschappij uit het contract een voordeel zou halen, indien haar stelling zou worden gevolgd, van 511.000 fr. (netto-opbrengst van de verkoop van de vrachtwagen) + de gevorderde som voor de vervallen leasingtermijnen van 237.926 fr., zijnde in totaal 748.926 fr.

Overwegende dat appellante, bij naleving van het beginsel dat een schuldeiser niet meer voordeel kan halen uit de niet-uitvoering van de overeenkomst dan uit de naleving ervan, recht heeft op een bedrag van 706.076 fr. – 511.000 fr. (netto-opbrengst van de verkoop van de vrachtwagen), namelijk 195.076 fr.

NOOT – Het lot van de realisatiewaarde bij beëindiging van de leasingovereenkomst

1. Bij (financiële) leasing koopt de leasinggever op aanwijzing van de leasingnemer een bepaald investeringsgoed en stelt dit tegen betaling van een huurprijs ter beschikking van de leasingnemer voor een periode die overeenstemt met de economische levensduur. Bij de beëindiging heeft de leasingnemer de mogelijkheid om het goed te verwerven tegen een vooraf bepaalde prijs. De huurprijs wordt op financiële grondslag berekend, zodat de leasinggever na afloop van de overeenkomst het kapitaal en de rentelast recupereert, alsmede de nevenkosten en de winst (H. Libert, «Leasing van roerende goederen», in *Comm.Bijz.Overeenk.*, nr. 11; I. Verougstraete, «Privaatrechtelijke aspecten van finance leasing», *T.P.R.*, 1973, 741, nr. 1).

De leasinggever blijft – of wordt (bij een *sale and lease back*) – eigenaar van het aan de leasingnemer terbeschikkinggestelde lease-object. Leasing heeft aldus een zgn. splitsing van het eigendomsrecht tot gevolg (W. Van Gerven en H. Braeckmans, *Handels- en economisch recht*, 1, B, 634-635, nr. 686; J. Herbots, «Réflexions à propos de la nature du leasing», noot onder Cass., 17 juni 1993, *R.C.J.B.*, 1996, 234-261). Is de leasinggever de (juridische) eigenaar, dan rust het economische belang en het risico (b.v. van technologische veroudering) bij de leasingnemer.

Het eigendomsrecht van de leasinggever is tegenwerpe-lijk aan de schuldeisers van de leasingnemer. Het doorstaat aldus het faillissement van de leasingnemer en andere gevallen van samenloop die zouden ontstaan op het vermogen van de leasingnemer (zie o.m.: L. De Keyser, «Roerende leasing en eigendomsrevindicatie», *T.P.R.*, 1983, 443 e.v.; L. Van den Hole, «De roerende leasing – De positie van de lessor bij faillissement», *D.A.O.R.*, nr. 40, 25-52 en de verwijzingen aldaar). De naleving van de door het K.B. nr. 55 van 10 november 1967 voorgeschreven publiciteit blijft terzake buiten beschouwing (Cass., 27 november 1981, *R.W.*, 1981-82,

2141, met conclusie van procureur-generaal F. Dumon). Evenmin is van tel dat het om een erkende leasingonderneming zou gaan (Hof Luik, 29 november 1990, *J.L.M.B.*, 1991, 945 met noot Kileste; Hof Bergen, 5 februari 1991, *T.B.H.*, 1991, 655). De kaarten liggen niet anders bij een *sale and lease back*-operatie (Hof Brussel, 7 februari 1990, *R.W.*, 1990-91, 639 met noot H. Libert).

2. De tegenwerpelijheid van het eigendomsrecht verschaft aldus aan de leasinggever een sterke zekerheidspositie. De vraag werd dan ook gesteld of deze tegenwerpelijheid niet neerkomt op een erkenning van een fiduciaire eigendom tot zekerheid en, zo ja, hoe zulks kan worden ingepast in ons vermogensrecht.

Een bevredigend antwoord kan worden gegeven indien men inzielt dat het eigendomsrecht van de leasinggever inherent is aan de financieringstechniek. Het gaat immers geenszins om een zekerheidsconstructie die ertoe strekt aan een schuldeiser op artificiële wijze een bijkomende preferentie te verschaffen, maar om een louter gevolg van de werking van de contractuele verhoudingen (E. Dirix, «Nieuwe overeenkomsten tot zekerheid», *T.P.R.*, 1988 (323), 341, nr. 25; zie ook: A. Verbeke, «Eigendomsoverdracht tot zekerheid», in *De trust en de fiduciaire overeenkomst*, Brussel, 1997 (327), 331, nrs. 10 e.v.). Dat de leasingnemer het geleasde goed uit handen moet geven, is dan gewoon een gevolg van de ontbinding van de overeenkomst.

In gelijke zin wordt door Franse auteurs het eigendomsrecht van de leasinggever niet als een fiduciaire eigendom tot zekerheid («*propriété-sûreté*») beschouwd, maar als een «*propriété-garantie*». Het eigendomsrecht van de leasinggever – zoals dat van de verkoper onder eigendomsvoorbehoud – maakt een integrerend deel uit van de contractuele constellatie: «*la garantie ne s'ajoute pas au rapport d'obligation, elle résulte du montage contractuel*» (P. Crocq, *Propriété et garantie*, Parijs, 1995, 243, nr. 293).

Ook kan aansluiting worden gevonden bij het *Sogelease*-arrest van de Hoge Raad, dat bij onze noorderburen heel wat pennen in beweging bracht. Met de invoering van het nieuw B.W. geldt in Nederland een «fiducia-verbod»: een rechtshandeling die tot doel heeft een goed over te dragen tot zekerheid, is ongeldig (art. 3:84, derde lid, N.B.W.). De vraag of de verkoop in het raam van een *sale and lease back* door de leasingnemer aan de leasinggever als een overdracht tot zekerheid moet worden beschouwd, wordt ontkennend beantwoord. Volgens de Hoge Raad is er sprake van een zekerheidsoverdracht wanneer die overdracht enkel plaatsvindt ter bescherming van het crediteursbelang, nl. «wanneer zulks gebeurt ten titel van verhaal». Van een geheel andere aard is de overeenkomst waarbij een zaak aan een partij wordt overgedragen die deze aan de overdrager tegen betaling terug ter beschikking stelt, zodat hij ingeval van wanprestatie van de wederpartij «de overeenkomst slechts behoeft te ontbinden teneinde weer vrijelijk en volledig over zijn zaak te kunnen beschikken». Dat deze overdracht tevens een vorm van zekerheid biedt, dingt daar niet aan af (Hoge Raad, 19 mei 1995, *N.J.*, 1996, nr. 119 met conclusie advocaat-generaal Hartkamp en noot W.M. Kleijn, *A.A.*, 1995, 872 met noot Vriesendorp, *T.P.R.*, 1997, 1537, nr. 48. Zie hierover o.m.: S.C.J.J. Kortman en J. Van Hees, «Reïncarnatie in het recht, ofwel: de nieuwe gedaante van de zekerheidsoverdracht», *N.J.B.*, 1995, 991-996).

3. Hoe moet de uitoefening door de leasinggever van zijn revindicatierecht worden opgevat?

De wanprestatie van de leasingnemer heeft de ontbinding van de overeenkomst tot gevolg. De leasinggever heeft bovendien recht op schadevergoeding: zowel het *damnum emergens* als het *lucrum cessans* dienen te worden vergoed. Voorts kan hij aanspraak maken op de reeds vervallen maar nog onbetaald gebleven huurtermijnen. In de regel wordt de omvang van de schadevergoeding in geval van een vroegtijdige beëindiging bepaald door contractuele clausules. Deze bedingen vertonen een grote verscheidenheid (voor een overzicht: G. Virassamy, «*Les clauses contractuelles aménagées à l'après-contrat de crédit-bail résolu ou résilié*», *J.C.P.*, éd. E, 1992, 137, 171-179). Ook de wijze waarop de hoven en rechtbanken met dergelijke schadebedingen omgaan, is nogal verschillend (zie o.m. bij: P. Kileste, D. Buysschaert en N. Penning, «*De l'application de la clause pénale en matière de contrats de leasing*», *T.B.H.*, 1992, 552-575; E. Wymeersch, «*Strafbedingen o.m. inzake enkele kredietovereenkomsten*», *Liber amicorum E. Krings*, Brussel, 1991, (921), 932, nrs. 19 e.v.). Als uitgangspunt van deze toetsing geldt het cassatiearrest van 17 april 1970 (*Arr.Cass.*, 1970, 754, met conclusie van procureur-generaal E. Krings). Het toetsingscriterium is de potentiële schade: een schadebeding is ongeoorloofd wanneer het bedrag ervan buiten verhouding staat tot de schade die bij wanprestatie redelijkerwijze mocht worden verwacht (zie thans: art. 1226 en 1231 B.W., ingevoerd door de wet van 23 november 1998).

4. Dient bij de bepaling van de rechten van de leasinggever in geval van vroegtijdige beëindiging van de overeenkomst rekening te worden gehouden met de waarde van het teruggenomen goed? Indien men van oordeel is dat het eigendomsrecht van de leasinggever volstrekt vreemd is aan enige zekerheidsfunctie, dan luidt het antwoord op die vraag ontkennend. De leasinggever verkrijgt opnieuw het bezit van het goed ten gevolge van de ontbinding van de overeenkomst, zodat van enige toerekening geen sprake kan zijn. In die zin betogen Cabrillac en Mouly dat «*cette récupération (du crédit-bailleur) ne s'apparente en rien de la réalisation d'une sûreté, car elle ne lui fait pas perdre pour autant la créance des loyers échus et impayés, ni même la créance d'indemnité en vertu de la clause pénale traditionnellement insérée dans les contrats. Quand bien même il serait intégralement remboursé de ces sommes, la propriété lui resterait définitivement acquise*» (*Droit des sûretés*, Parijs, 1996, 452, nr. 535).

De Belgische rechtspraak houdt daarentegen wel rekening met de waarde van de teruggenomen goederen. Deze toerekening geschiedt naar aanleiding van de toetsing van de geoorloofdheid van het schadebeding. Wanneer de leasinggever krachtens zo'n beding aanspraak maakt op de (geactualiseerde) waarde van de huurtermijnen, de wederbelleggingsvergoeding en kosten, dan moet in geval van terugname de realisatiewaarde van het geleasde goed van dit bedrag worden afgetrokken. Er anders over oordelen zou ertoe leiden dat de leasinggever een groter voordeel verkrijgt dan hij van de normale uitvoering van de overeenkomst mocht verwachten (zie ook: C. Pauwels, «*Schadebedingen in leasingcontracten*», *R.W.*, 1995-96, 784-786; b.v.: Luik, 30 oktober 1997, *T.B.B.R.*, 1998, 380; Rb. Brussel, 10 oktober 1996, *T.B.B.R.*, 1998, 70; Rb. Brussel, 24 november 1995, *J.L.M.B.*, 1996, 886; Rb. Luik, 17 april 1991, *T.B.H.*, 1992,

625; Vred. Borgerhout, 17 juni 1993, *R.W.*, 1995-96, 783).

5. De realisatiewaarde die in aanmerking wordt genomen, is de netto-verkoopwaarde. Zoals het Hof van Beroep te Gent in het eveneens in dit nummer opgenomen arrest van 1 april 1998 beslist, moet ervan worden uitgegaan dat de verkoop door de leasinggever tegen normale marktvoorwaarden geschiedt, zodat de bewijslast van het tegendeel bij de leasingnemer ligt (zie ook: Rb. Brussel, 10 oktober 1996, *T.B.B.R.*, 1998, 380. Het risico van het resultaat van de verkoop rust bij de leasingnemer (zie in dezelfde zin m.b.t. eigendomsvoorbehoud: Hof Parijs, 11 januari 1994, *D.*, 1996, *somm.*, 222). De leasingnemer draagt als economische eigenaar immers het risico van de waardevermindering door bijvoorbeeld technologische veroudering. Ook draagt hij – ten gevolge van zijn verzuim – de risico's verbonden aan de afloop van de verkoop, behoudens indien de leasinggever hierbij onzorgvuldig is tewerkgegaan. Wordt het lease-object niet verkocht, dan moet de waarde ervan worden begroot.

6. De rechtspraak verrekent dus de verkoopwaarde in het raam van de toetsing van het schadebeding. Vaak wordt geoordeeld dat geen rekening dient te worden gehouden met de realisatiewaarde wanneer de leasinggever aanspraak maakt op andere posten, zoals achterstallige huurtermijnen. Aldus besliste het Hof van Beroep te Brussel dat de netto-verkoopwaarde dient te worden verrekend met de contractueel bedongen schadevergoeding, maar niet met de vordering voor achterstallige huurtermijnen. Voor dit bedrag kan de leasinggever nog onverkort een vordering in het faillissement indienen c.q. de borgen aanspreken (Hof Brussel, 9 juni 1997, *R.W.*, 1998-99, 645; in gelijke zin: Hof Antwerpen, 10 januari 1995, A.R. 1992/4441, *onuitgegeven*).

De vraag rijst of hierdoor wel voldoende recht wordt gedaan aan de zekerheidsfunctie van het eigendomsrecht van de leasinggever, ook al is die als een inherent gevolg te beschouwen van de overeenkomst. Indien men deze zekerheidsfunctie het volle pond geeft, dan moet aansluiting worden gezocht bij de principes die de uitoefening van zekerheidsrechten beheersen. Een van die principes is dat die uitoefening geen verrijking mag opleveren aan de schuldeiser. In het pandrecht is art. 2078 B.W. een duidelijke uiting van de bezorgdheid van de wetgever dat de pandgever niet ten prooi valt aan de inhaligheid van de pandhouder (zie ook: art. 10 Handelspandwet en art. 89 Faill.W.). Wat de hypotheek betreft, bepaalt art. 1653, eerste lid, Ger.W. dat het overschot van het provenu aan de beslagen schuldenaar moet worden uitgekeerd.

Dit *verrijkingsverbod* geldt tevens in geval van een fiduciaire overdracht tot zekerheid. Ook daar is het uitgesloten dat de schuldeiser zich de tot zekerheid overgedragen zaak toeïgient, ongeacht het bedrag van de nog uitstaande schuld-vordering. De eventuele meeropbrengst moet aan de schuldenaar c.q. curator worden teruggestort (M.E. Storme, «Overdracht van roerende goederen, vestiging van pandrecht en eigendomsvoorbehoud: een poging tot systematisatie», in *Het zakenrecht absoluut niet een rustig bezit*, Antwerpen, 1992 (405), 433. In dezelfde zin: P. Crocq, o.c., 430, nr. 479 e.v.; A. Van Mierlo, *Fiduciaire zekerheid, vuistloos en stil pand*, Deventer, 1988, 15 e.v.; C. Witz, *La fiducie en droit privé français*, Parijs, 1981, 296, nr. 314).

Het genoemde beginsel geldt evenzeer wanneer de zekerheidsfunctie van het eigendomsrecht als een inherent gevolg wordt beschouwd van de werking van de overeenkomst.

Aldus wordt voor het eigendomsvoorbehoud aangenomen dat een beroep hierop geen bron van verrijking mag opleveren voor de verkoper. De onbetaalde verkoper oefent zijn terugvorderingsrecht uit «in betaling en ten belope» van zijn schuld-vordering op de koper. Tot beloop van de waarde van de gerevindiceerde goederen dooft deze schuld-vordering uit (zie nader bij: E. Dirix, «Eigendomsvoorbehoud», *R.W.*, 1997-98, (481), 484, nr. 8 en de verwijzingen aldaar). Het saldo van de schuld-vordering op de koper moet derhalve worden vergeleken met de waarde van de teruggenomen zaken. Overtreft deze waarde het nog openstaande bedrag van de koopprijs, dan is de verkoper tot terugbetaling van het overschot gehouden (Cass.fr., 5 maart 1996, *Bull.*, 1996, IV, 59, nr. 72). Om die reden wordt de uitoefening van het eigendomsvoorbehoud door de verkoper vergeleken met dat van een pandhouder (Cabrilac en Petel, «Chronique», *J.C.P.*, 1996, éd. E., nr. 584, 366-367; M.E. Storme, «Van trust gespeend?», *T.P.R.*, 1998, (703), 723724, nr. 24).

Het geannoteerde arrest moet dan ook worden goedgekeurd. Het totale bedrag van de schuld-vorderingen van de leasinggever dient op de verkoopwaarde van het teruggenomen lease-object te worden aangerekend.

7. Wanneer alle aanspraken van de leasinggever uit de verkoopwaarde kunnen worden gerecupereerd, rijst de vraag of de leasinggever – zoals de verkoper met eigendomsvoorbehoud – gehouden is tot afdracht van deze «overwaarde». Tegen deze gelijkschakeling kan men aanvoeren dat de positie van de verkoper sterke gelijkenissen vertoont met die van een pandhouder, terwijl bij leasing het lease-object 'werkelijk' deel uitmaakt van het vermogen van de leasinggever (over deze problematiek in Nederland: A.F. Salomons, «Nogmaals *sale and lease back*: in beginsel geen voordeelsafdracht door de lessor», *W.P.N.R.*, 1995, 820-822; T.H.D. Struycken, «Afdracht van overwaarde sinds *Sogelease*», *W.P.N.R.*, 1996, 179-180; J.J. Van Hees, *Leasing*, (diss. Nijmegen), 1997, 184-187. In Duitsland o.m.: S. Koos, «Restwertabrechnung von Kfz-Leasingverträgen», *B.B.*, 1998, 1323-1326). Indien men echter recht wenst te doen aan de zekerheidsfunctie van het eigendomsrecht van de leasinggever, dan lijkt zo'n afdracht van de overwaarde zich op te dringen. De rechtsorde moet immers zuinig omspringen met het verlenen van separatenposities. Het verrijkingsverbod betreft immers niet enkel de verhouding tot de debiteur, maar ziet ook op de verhouding tot andere schuldeisers. In de verhouding tot die andere schuldeisers ontbreekt een afdoende verantwoording voor een dergelijke «overbedeling» van de leasinggever. De wetgever geeft trouwens een duidelijke vingerwijzing in die zin. In het raam van de Wet Consumentenkrediet bepaalt art. 54, § 2, dat de terugname door de leasinggever «in geen geval» mag leiden tot een «ongerechtvaardigde verrijking».

8. In geval van faillissement komt het frequent voor dat de curator de uitvoering van de leasingovereenkomsten wenst voort te zetten krachtens art. 46 Faill.W. De curator stuit dan op een beding luidens welk de leasingovereenkomst van rechtswege is ontbonden in geval van faillissement van de leasingnemer. In de rechtspraak werd beslist dat de leasinggever dit beding niet kan invoeren tegen een curator die aanbiedt al de toekomstige huurtermijnen te betalen. Hiertoe wordt veelal een beroep gedaan op het beginsel van de uitvoering te goeder trouw van de overeenkomst (b.v.: Kh. Ieper, 29 juni 1998, *R.W.*, 1999-2000, 21). Deze oplossing strookt eveneens met het verrijkingsverbod bij de uitoefening van

zekerheidsrechten. In gelijke zin verleent art. 108 Faill.W. aan de curator een zgn. «lossingsrecht» wanneer hij wordt geconfronteerd met het eigendomsvoorbehoud. Hij kan de terugvordering afwijzen door het saldo van de prijs te betalen.

Eric Dirix

BURGERLIJKE RECHTBANK TE MECHELEN

1e KAMER – 20 APRIL 1999

Voorzitter: de h. Van Dessel

Rechters: de hh. De Gendt en Bogaerts

Advocaten: mrs. Van Laer en Meys

Rechtsmiddelen – Burgerlijke zaken – Hoger beroep – Tergend en roekeloos hoofdberoep – Geldboete

Een hoger beroep dat wordt ingesteld door wie duidelijk niet of had moeten weten dat het ongegrond was, kan als tergend en roekeloos worden omschreven.

Tergend en roekeloos is het hoofdberoep dat er alleen op gericht is uitstel van veroordeling te verkrijgen. Om die reden legt de rechtbank, met toepassing van art. 1072bis Ger.W., een geldboete op.

B. t/ M.

Gelet op het tussenvonnissen van deze rechtbank van 2 februari 1999 waarin het hoger beroep van eisers als ongegrond werd afgewezen;

...

Om de redenen uiteengezet in het tussenvonnissen van 2 februari 1999 was het hoger beroep manifest ongegrond.

Eisers in beroep hebben in beroep geen nieuwe argumenten aangevoerd dan die welke reeds door de eerste rechter op adequate en gemotiveerde wijze werden beantwoord.

Instellen van hoger beroep, zonder dat men zeker is van de kans op slagen, is uiteraard niet onrechtmatig.

Een hoger beroep, echter, ingesteld door wie duidelijk wist of had moeten weten dat het ongegrond was, kan als tergend en roekeloos worden omschreven (zie Brussel, 13 maart 1994, *R.W.*, 1995-96, 191).

Gelet op het gebruikte argument, is de rechtbank van oordeel dat eisers in beroep wisten of hadden moeten weten dat het hoger beroep ongegrond was. In die omstandigheden is het lichtzinnig aantekenen van hoger beroep maatschappelijk onaanvaardbaar. Namelijk «in een maatschappij die slechts beperkte middelen wil besteden aan de rechtsbedeling, kan niet worden aangenomen dat een partij op lichtzinnige wijze gebruik zou maken van de mogelijkheden die door de wet worden geboden. Door aldus te handelen dragen eisers in beroep immers bij tot de sociale plaag van de gerechtelijke achterstand en ontnemt zij aan de rechtzoekenden met meer gefundeerde aanspraken de mogelijkheid om binnen een normale termijn hun recht te verkrijgen.» (zie Gent, 14 januari 1997, *R.W.*, 1998-99, 1122).

Tergend en roekeloos is het principieel hoger beroep dat er alleen op gericht is uitstel van veroordeling te verkrijgen (zie Antwerpen 25 oktober 1994, *R.W.*, 1995-96, 192).

Bijgevolg komt het gepast voor een boete conform art. 1072bis Ger.W. op te leggen, ter compensatie, zij het op symbolische wijze, van het nadeel door de samenleving opgelopen door het roekeloze hoger beroep van B.

Om deze redenen,

De rechtbank,

...

Veroordeelt B. met toepassing van art. 1072bis Ger.W. tot een geldboete van vijftientigduizend (25.000 frank) wegens tergend en roekeloos beroep.

...

NOOT – *De burgerlijke geldboete gemeten aan het beschikkingsbeginsel: een delicate oefening*

1. Art. 1072bis Ger.W., ingevoerd door art. 52 van de wet van 3 augustus 1992 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek en in werking sedert 1 januari 1993, verschafte een wettelijk kader voor enerzijds de «schadevergoeding wegens tergend en roekeloos hoger beroep» (eerste lid), en anderzijds de zogenaamde «geldboete wegens tergend en roekeloos hoofdberoep» (tweede, derde en vierde lid).

2. Zowel de schadevergoeding als de geldboete betreffen sancties voorbehouden aan beroepsprocedures, met bovendien uitsluiting van elk incidenteel hoger beroep. Er werd reeds voorgesteld de regeling uit te breiden tot allereerst zowel procedures in eerste aanleg (het zogenaamde «tergend en roekeloos in rechte treden») als in cassatie (Van Dessel, G., «Contre l'abus procédural», *J.T.*, 1997, 680), waarbij nochans eventuele verruiming tot dilatoire incidentele beroepen niet aan de orde lijkt te zijn (men raadplege terzake ondermeer Meerssaut, F., «De rechtspraak van het Arbitragehof ten behoeve van de private rechtspraak (1992-1997)», Overzicht van rechtspraak, *T.P.R.*, 1998, p. 1048, nr. 402).

3. De verschilpunten tussen de «schadevergoeding wegens tergend en roekeloos hoofdberoep» en de «geldboete wegens tergend en roekeloos hoofdberoep» van art. 1072bis Ger.W. zijn voldoende duidelijk: het eerste lid behelst de verhouding *inter partes*, meer bepaald het herstel van de aan de wederpartij berokkende schade (hetgeen de «microregeling» werd genoemd door Broeckx, K., *Het recht op hoger beroep en het beginsel van de dubbele aanleg in het civiele geding*, Antwerpen, Maklu, 1995, 356, nr. 791 e.v.), terwijl het tweede lid (of de «macroregeling») het herstel beoogt van de schade toegebracht aan de rechtsbedeling ingevolge hetgeen in het bijzonder de Franse rechtsleer kort en krachtig omschrijft als «le fol appel», waardoor de structureel beperkt voorhanden zijnde middelen dienen te worden aangewend ten koste van andere meer behartenswaardige dossiers. Verder behelst de regeling van het eerste lid een vrij begrootbare (en dikwijls symbolische) schadevergoeding op verzoek van een procespartij, toekenbaar bij afwijzing van het hoofdberoep, in éénzelfde beslissing, terwijl de regeling van het tweede lid een zuivere burgerlijke boete installeert, met een wettelijk minimum en maximum, op aangeven van de rechtbank of het Hof zelve, zonder dat het nodig of vereist is dat het hoofdberoep wordt afgewezen, en na tegenpraak op te leggen in een latere beslissing.

4. In de eerste commentaren werd art. 1072bis Ger.W. betiteld als een in het oog lopende «vernieuwing» (zie ondermeer Laenens, J. en Broeckx, K., «Het gerechtelijk recht in

een stroomversnelling», *R.W.*, 1992-93, p. 930, nr. 214), oorspronkelijk evenwel zonder veel praktische toepassing, dit laatste zonder twijfel mee te wijten aan het feit dat de nieuwe bepaling slechts kon worden toegepast op hogere beroepen van na 1 januari 1993 (Closset-Marchal, G., «Toepassing van de wet in de tijd – overgangsrecht», in *Het vernieuwd gerechtelijk recht*, Antwerpen, Kluwer, 1992, 47, nr. 30). Geheel «nieuw» was de regeling echter niet. De schadevergoeding wegens tergend en roekeloos geding was reeds voorheen goed ingeburgerd in de rechtspraak. Bovendien deed de nieuwe regeling in niets afbreuk aan de algemene leer van het procesrecht misbruik, die een schadevergoeding kon opleveren wegens abusief hoger beroep, zowel principaal als incidenteel, in voorkomend geval minstens op grond van art. 1382 B.W., zelfs ongeacht de gegrondheid van het hoofdberoep (bijvoorbeeld: appellant krijgt in hoger beroep gelijk op grond van middelen die hij reeds kende of moest kennen in eerste aanleg). Anderzijds was ook de burgerlijke geldboete niet zonder voorgaanden: men kan in deze context verwijzen naar artt. 10 en 11 van Titel X van de wet van 14 en 16 augustus 1790, waarbij de appellant wiens hoger beroep ongegrond werd verklaard automatisch tot een oorspronkelijk zelfs vooraf te consignerende geldboete werd veroordeeld, ten voordele van de «bureaux de jurisprudence charitable», alsmede naar art. 559 van de Franse *Nouveau Code de procédure civile* (nagenoeg letterlijk, maar met boetes tussen 100 en 1.000 FF), en ten slotte naar beginsel nr. 2 van de aanbeveling R van 28.02.84 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, dat voorstelt de sancties te versterken bij manifeste ongegrondheid van de gestelde vordering of bij manifeste aanwending van dilatoire middelen.

5. De rechtspraak aangaande art. 1072bis, tweede lid, Ger.W. is wat aarzelend op gang gekomen, waarbij een enkele keer zelfs een ronduit afkeurend geluid werd waargenomen (Arbh. Luik, afd. Namen, 7 maart 1995, *Soc.Kron.*, 1996, 26: «Il ne paraît pas opportun, actuellement, de faire application de l'article 1072bis alinéa 2 du Code judiciaire tenant compte de la réouverture des débats qu'il implique, au risque d'encombrer le rôle plutôt que de le soulager»). Inmiddels heeft zich als rode draad uit de toenemende rechtspraak gekristalliseerd het nagenoeg steeds weerkerende uitdrukkelijke verwijzen naar de finaliteit van art. 1072bis, tweede lid, Ger.W. namelijk het tegengaan van manifeste dilatoire hogere beroepen, in het belang van de rechtsbedeling. Ook in het hierna (zie randnr. 9) te bespreken vonnis van de burgerlijke rechtbank te Mechelen van 20 april 1999 wordt uitdrukkelijk verwezen naar het maatschappelijk onaanvaardbare karakter van het lichtzinnig aantekenen van hoger beroep. De burgerlijke rechtbank te Mechelen weet zich te dezen – onder meer – gesteund door het recent in dit tijdschrift gepubliceerde arrest van 14 januari 1997 van het Hof van Beroep te Gent (*R.W.*, 1998-99, 1122), waaruit een considerans wordt geciteerd, waarbij mag worden aangestipt dat het Hof te Gent in zijn voornoemd arrest niet louter verwees naar de beperkte middelen die een maatschappij, men leze de wetgever, haar «wil» – bewoording van het Hof – geven, maar bijkomend tevens aardig uit de hoek kwam naar de procespartij in persoon, zonder de roede te sparen voor zowel balie als magistratuur (letterlijk uit voornoemd arrest: «Anderzijds kan worden aangenomen dat eiseres in beroep in het verleden is verblind, doordat zowel de balie als de magistratuur met grote laksheid hebben gereageerd op

de vraag naar overconsumptie van het nochtans schaarse goed dat de rechtsbedeling is»).

6. De regeling van art. 1072bis Ger.W. kon van bij het begin rekenen op matige tot bijwijlen krachtige tegenwind van een belangrijk gedeelte van de rechtsleer. Niet enkel werd op het praktische vlak gevreesd voor een verzwaring in plaats van een verlichting van de rechtsgang (Laenens, J., «De wet van 3 augustus 1992 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek: een storm in een glas water?», *R.W.*, 1995-96, 172, nr. 15; Lemmens, P. en Maertens, A.S. *Artikelsgewijze Commentaar Gerechtelijk Wetboek*, art. 1072bis, nr. 11), maar ook werd de burgerlijke geldboete vanuit theoretisch oogpunt herhaaldelijk kritisch gewogen, waarbij de vrees voor bevoegdheidsoverschrijding werd uitgedrukt (Van Camp, R., «Bespreking vanuit het standpunt van het auditoraat-generaal van enkele artikelen na de hervorming door de wet van 3 augustus 1992 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek», *R.W.*, 1994-95, 666 en 667).

7. Het meest fundamentele binnen dit alles is de vaststelling dat art. 1072bis, tweede lid Ger.W. hoe dan ook de rechter, die in burgerlijke zaken een principieel accusatoire rol vervult, een inquisitoir element aanreikt, wat reeds eerder als een doorbraak van het beschikkingsbeginsel werd omschreven (Broeckx, K., *o.c.*, p. 362, nr. 802, die de lijdelijkheid van de rechter ziet ophouden daar waar het misbruik door partijen van processuele middelen begint). In deze context verdient het sterke aanbeveling even terug de «roots» van het beschikkingsbeginsel onder ogen te nemen, namelijk de briljante rede uitgesproken door procureurgeneraal E. Krings op de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 1 september 1983 (*R.W.*, 1983-84, p. 337 e.v., vooral nummers 6 tot 8), sedert dewelke zoals bekend voornoemd beschikkingsbeginsel als algemeen rechtsbeginsel in ons positieve recht is geïncorporeerd (voor een recente toepassing zie bv. Cass., 7 mei 1998, *R.W.*, 1998-1999, 1189). Men zal vaststellen dat de procureur-generaal reeds in 1983 wees op de bezwaren die bestonden tegen de (toen gekende) uitzonderingen op het accusatoire karakter van de burgerlijke rechtspleging, waarbij weliswaar – zonder een en ander te willen extrapoleren tot het huidige en vanzelfsprekend in 1983 nog niet gekende regime van art. 1072bis, tweede lid, Ger.W. – vanuit legistieke optiek de bevinding overleidend blijft dat het uiteindelijk de wetgever vrij staat de rechtbanken bijkomende bevoegdheden te geven om ambtshalve, in het belang van de maatschappij, bepaalde maatregelen te nemen. Bijgevolg lijkt de doorbraak van het beschikkingsbeginsel relatief, aangezien het uiteindelijk de wetgever zelve toekomt er de grenzen van af te lijnen.

8. Dit alles neemt niet weg dat art. 1072bis, tweede lid, Ger.W. hoe dan ook een beperking van het recht op hoger beroep uitmaakt, zodat deze «nieuwe bevoegdheid» met grote verantwoordelijkheidzin en omzichtigheid dient te worden aangewend. De rechten van verdediging worden op zichzelf immers niet automatisch gevrijwaard doordat (per hypothese) de «kandidaat» voor een geldboete deze veroordeling uiteindelijk en na zijn verweer niet oploopt: het is met name niet ondenkbaar dat het loutere oranje licht van de rechtbank, zelfs indien later gevolgd door een groen licht, terecht of ten onrechte als een overdreven signaal zou worden ervaren, waardoor uiteindelijk niet enkel effectief meer tijd verloren dan gewonnen zou zijn, maar bovendien nutteloze en evenzeer onproductieve conflicten zouden kun-

nen rijzen. De rechtbank zal er daarenboven rekening mee houden dat, ingeval zij de boete effectief oplegt, zij zulks *de facto* in laatste aanleg doet, hetgeen haar oordeel nog delicaater maakt. Corrolarium van dit alles is dat eveneens de advocatuur onderschrijft dat de ongebreidelde aanwending van de rechten van verdediging wel degelijk abusief kan zijn, onder maximaal afgelijnde voorwaarden en beperkt tot duidelijk abusieve gevallen. Heel het systeem kadert in de hervorming tot wegwerking van de gerechtelijke achterstand, en het is duidelijk dat magistratuur en advocatuur hier een gemeenschappelijk belang hebben: de synergie tussen beide actoren van justitie dient verder te worden geoptimaliseerd.

9. Het hierboven gepubliceerde vonnis van de burgerlijke rechtbank te Mechelen van 20 april 1999 vormt een illustratie van de actuele praktische toepassingen van art. 1072bis Ger.W. De voorgaanden en feiten volgen duidelijk uit het eerdere vonnis van 2 februari 1999, en de «aard van de gebruikte argumenten» waarover de rechtbank in haar vonnis van 20 april 1999 struikelt, na hierover appellanten te hebben gehoord, blijkt tweemaal. Enerzijds beriepen appellanten zich op het feit dat een door henzelf gegeven pacht-opzeg onbestaande zou zijn omdat geen bewijs van aangezekende zending werd bijgebracht door geïntimeerden, die nochtans niet het aangetekende karakter van de opzeg betwisten. Anderzijds voerden appellanten aan dat, gesteld dat de door henzelf gegeven opzeg dan toch geldig zou zijn, deze opzeg geen rechten voor appellanten, verpachters, zou kunnen doen ontstaan. Beide voornoemde argumenten, klaarblijkelijk in essentie zonder bijkomende elementen na verstek herhaald op verzet en navolgend nogmaals in hoger beroep, leken inderdaad voorbestemd om uiteindelijk te sneuvelen, zodat men de rechtbank kan volgen wanneer zij oordeelt dat appellanten wisten of hadden moeten weten dat hun hoger beroep ongegrond was. Wellicht heeft de rechtbank bij haar appreciatie van het gewicht van het gevoerde verweer eveneens rekening gehouden met het feit dat appellanten eerder na betekening van het uitvoerbare verzet-vonnis van de Vrederechter te Willebroek hadden gedagvaard in kort geding voor de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Mechelen, om verbod te horen opleggen tot voorlopige tenuitvoerlegging over te gaan, in afwachting van een uitspraak in hoger beroep. Niettegenstaande appellanten vanzelfsprekend werden teruggefloten in kort geding, bleken zij – met miskenning van de toch duidelijke bepalingen van art. 1397 tot 1402 Ger.W. – ook tegen deze afwijzing in kort geding hoger beroep te hebben aangetekend, waarna zij ook voor het Hof van Beroep te Antwerpen weerom ongelijk hadden gekregen...

10. Uit het bovenstaande volgt dat appellanten inderdaad redelijkerwijze konden inschatten dat zij uiteindelijk aan het korste einde zouden trekken, waarmee evenwel nog niet de vraag is beantwoord of en in voorkomend geval in welke mate hun verweer effectief diende te worden «beboet». Bij de beoordeling van deze opportuniteitsvraag dient in elk geval geen rekening te worden gehouden met het feit dat de wederprocespartij zelf al dan niet aanspraken formuleerde op een schadevergoeding wegens tergend en roekeloos hoger beroep (zoals *in casu* geïntimeerden in persoonlijke naam geen enkele schadevergoeding vorderden, noch in de procedure ten gronde, noch trouwens in voornoemde beroeps-procedure in kort geding): de rechtsleer is unisono dat de «daarenboven» van het tweede lid van art. 1072bis Ger.W.

geen enkele wisselwerking met het eerste lid van hetzelfde artikel onderstelt of vereist (zie onder meer Van Compernelle, J., «Hoger Beroep», in *Het vernieuwd gerechtelijk recht*, Antwerpen, Kluwer, 1992, 176, nr. 24).

11. Blijft de vaststelling dat wellicht de enen zullen betreuren dat met de invoering van art. 1072bis Ger.W. de marginale toetsing van de uitoefening van de rechten van verdediging in de handen van een discretionair oordelende magistratuur werd gelegd, ten koste van een vrije of minstens zelfregulerende advocatuur, terwijl anderen zullen oordelen dat vrijheid verantwoordelijkheid impliceert, in die mate dat ook processueel verkeer zich beweegt binnen een noodzakelijk met beperkte middelen opgetrokken huis, waar daarenboven met een dergelijke frequentie wordt aangebeeld dat het niet langer maatschappelijk verantwoordbaar is dat steeds dezelfde opnieuw dezelfde vragen komen stellen, ten koste van diegenen die reeds te lang in de rij staan.

Paul Buelens
advocaat

VREDEGERECHT TE TORHOUT

16 MAART 1999

Rechter: de h. Vandierendonck

Advocaten: mrs. Blanchoud en De Neve

Consumentenrecht – Consumentenkrediet – Kredietaanbod – Verplichte vermeldingen – Sanctie

Art. 14 Wet Consumentenkrediet is geschonden wanneer het kredietaanbod de door deze tekst verplicht op te nemen vermeldingen niet in een afzonderlijk lid en niet in vet gedrukte tekst, maar in kapitalen opneemt. De sanctie hierop bestaat in de nietigverklaring van de overeenkomst of in de vermindering van de verplichtingen van de consument op het geleende bedrag.

N.V. C.B. t/ B. en V.

II. Feitelijke gegevens van de zaak

Eiseres vordert van verweerders de terugbetaling van het debetsaldo van een kredietopening, vermeerderd met interesten en gedingkosten.

Verweerders betwisten deze vordering, om de redenen die bij de beoordeling worden aangegeven en ontmoet.

III. Beoordeling

1. Feiten en voorafgaande gegevens

Door eiseres werd aan verweerders op 2 september 1995 een kredietopening «revolving» ten bedrage van 500.000 fr. op rekening nr.... toegestaan tegen een jaarlijks kostenpercentage van 19,56%.

Bij aangetekende brief van 14 april 1998 werden verweerders aangemaand om de achterstand van 11.285 fr. te vereffenen, bij gebreke waarvan het volledige saldo ineens opeisbaar zou worden.

Blijkbaar werd niets betaald, zodat eiseres overging tot invordering.

2. In rechte en ten gronde

...

2.4. Schending art. 14 W.C.K.

Art. 14, § 4, 2°, W.C.K. zou zijn geschonden omdat de te vermelden tekst niet in een afzonderlijk lid werd geplaatst en niet werd weergegeven in dikke lettertekens en een ander lettertype.

Het antwoord van eiseres is echter naast de kwestie. Zij heeft het over alle mogelijke vermeldingen bij de wet gesteld, maar hoeft zich er wel voor te antwoorden op het verweer van verweerders betreffende de vermelding van art. 14, § 4, 2° W.C.K., die in een afzonderlijk lid moet worden opgenomen en in dikke lettertekens en een ander lettertype.

Bij nazicht van het document moet worden vastgesteld dat de vermelding niet in een afzonderlijk lid staat. Er is onmiddellijk na die tekst nog andere tekst aan toegevoegd, hetgeen afbreuk doet aan de wettelijke bepaling. Voorts is de tekst in kapitalen opgenomen, terwijl de andere tekst in kleine letter werd afgedrukt. Er dient te worden aangenomen dat zulks niet gelijk te stellen is met een ander lettertype. Evenmin werd de tekst in dikke lettertekens afgedrukt.

Aldus kan slechts worden vastgesteld dat niet werd voldaan aan de bepaling van art. 14 W.C.K. De tekst van de wet bepaalt niet: «voldoende leesbaar», maar wel in «in dikke lettertekens en ander lettertype». De wet is er om nageleefd te worden; niet een klein beetje, maar integraal.

De sanctie gesteld op de schending van art. 14 W.C.K. bestaat in de nietigverklaring van de overeenkomst of in de vermindering van de verplichtingen van de consument tot het geleende bedrag. Een voldoende sanctie is volgens de rechtbank de vermindering van de verplichtingen van de consument tot het geleende bedrag.

Uit het historisch overzicht van de transacties blijkt dat debetinteressen en schadevergoeding werden aangerekend. Gelet op de sanctie dienen deze interessen te worden geweerd, zodat het zuiver geleende bedrag wordt verkregen. Aldus bedraagt de hoofdsom 336.425 fr.

Gelet op art. 86 *in fine* W.C.K. behoudt de schuldenaar het voordeel van de betaling in termijnen, met dien verstande dat het volledige saldo ineens opeisbaar wordt in geval verweerders nogmaals in gebreke bevonden worden een van deze termijnen tijdig af te korten. De termijnen worden vastgesteld overeenkomstig art. 4 van de Algemene Voorwaarden van de kredietopening, en wel op het bedrag dat overeenstemt met 1/36 van het voormelde bedrag van 336.425 fr. of 9.345 fr. per maand.

KANTTEKENING

EEN OPLEIDING IN DE RECHTEN VOOR DE EENENTWINTIGSTE EEUW

1. Van 24 tot 27 mei werd in Peking de éenentwintigste Internationale conferentie van decanen van rechtsfaculteiten gehouden (*International Law School Deans Conference*). Het thema daarvan, *Legal Education for the 21st Century*, klinkt van bombarie en in een vertaling «Een opleiding in de Rechten voor de éenentwintigste eeuw» schreeuwt de dubbelzinnigheid.

2. Die dubbelzinnigheid zou er niet mogen zijn. Een rechtenopleiding maken voor de eenentwintigste eeuw zou moeten beginnen met het antwoord op de vraag welk recht er in de eenentwintigste eeuw, zoals dat nu is te zien, zal (nodig) zijn. De opleiding in de rechten moet dan navenant zijn.

3. Maar als recht wordt *gemaakt* door juristen, zoals de *common law*-juristen dat graag zien en zeggen, dan krijgt de éenentwintigste eeuw het recht waarvoor de juristen nu worden opgeleid: het *onderste boven*.

En zoals wel meer gebruikelijk in internationale conferenties, waren de Anglo-Amerikaanse juristen, van de «buitenlanders», het sterkst vertegenwoordigd. Van de vijf Europese *civil law*-juristen waren er drie uit het handelsrecht, dat met zijn internationale *lex mercatoria* toch ook de traditie heeft van het juristenrecht dat verknocht (verknecht?) is met (aan) de internationale handelspraktijk. Ook dat is een kwestie van *ondersteboven* te zijn: *Legal education will follow the needs of international trade*, zei de Chinees; en dat is een *yuppie*-vertaling van de «onderbouw/bovenbouw» van de oude Karl Marx.

Daar kwam bij dat de conferentie werd georganiseerd door de *China University of Political Science and Law* (CUPL, *Beijing, prof. Yang Qinhou*). Dat is één van de vijf gespecialiseerde universiteiten die door het China van Mao, vanaf 1950, zijn opgericht om te voorzien in de opleiding van juristen ten behoeve van de nieuwe staat. Zij *hangen af* van het ministerie van Justitie en niet, zoals de drieduizend andere rechtsfaculteiten of -departementen in China, van het ministerie van Onderwijs. Zij hebben geen probleem met het zicht op de behoefte aan recht, in China, in de komende eeuw; zij volgen de politiek van de regering om *the rule of law* (in de Anglo-Amerikaanse betekenis) in te voeren in het gemoderniseerde (economische) leven van het China van *na* Deng Xiao Ping. En voorts is ook dat recht juristenrecht. Want in China is veel te koop dezer dagen, ook, naar het heet: rechters. Zakenlieden doen daarom in de regel een beroep op arbiters. Die betalen ze ook, maar ze kiezen hen, *ten minste*.

«Van de prins geen kwaad», overigens; de gespecialiseerde universiteiten nemen het voortouw; hun professoren «steken hun nek uit»; in tijden van ommekeer zijn zij het die het eerst in de klappen delen (zoals in de tijd van de culturele revolutie) of die de «goede trein» missen. De «grote», dat is ook in China: de oude universiteiten doen aan rechtenopleiding zoals de oude Engelse universiteiten: veilig ver van de dag van nu en van «de praktijk». De vijf *Universities of Political Science and Law* (UPL) zijn, omgekeerd, groot: de helft van alle studenten in de rechten zit *daar*.

4. De «Belgische» vertegenwoordiging was beperkt (Antwerpen). Waarschijnlijk ligt dat daaraan dat de organiserende CUPL bij voorkeur die universiteiten had uitgenodigd waarmee zij een samenwerkingsakkoord heeft (en t.o.v. de eigen minister kan pronken). De Antwerpse rechtsfaculteit heeft met drie van de vijf UPL's een akkoord, als gevolg van een project van de Vlaamse regering. De Gentse rechtsfaculteit, die met de samenwerking van Europese zijde begon (Storme/Bocken, Bocken/Ernou; de oud-rector van CUPL is *doctor honoris causa* van de UG) had projecten met de twee andere UPL en een nieuw Gents project is door de Vlaamse regering goedgekeurd (Van Eeckhoutte).

Er waren 110 deelnemers. 45 Daarvan waren «buitenlanders». De grootste vertegenwoordiging kwam uit Australië, waarvan comparatisten weten dat dit land buitengewone inspanningen doet wat nieuwe wetgeving en nieuwe opleiding betreft. De Amerikaanse (VS) vertegenwoordiging was, na de bom op de Chinese ambassade in Belgrado, beperkt (twee) en dat was ook het geval voor de Engelse (één); de Canadezen, van het juridisch biculturele Montreal, sprongen in (drie). Rotterdam - *two Dutch salesmen* zei een Chinees - wilde met zijn rector en decaan het Hollandse visitatiesysteem slijten. Hamburg (Stobler), Keulen (N. Horn), Oslo (Lodrup) en Antwerpen waren (verdere) vertegenwoordigers van de *civil law*. (Toen een Chinese collega het moeilijk had met het bourgeois-recht waarnaar ik in een «comment» zou hebben verwezen, bleek dat de invallende tolk *civil law* had vertaald als *civilized law*. Terecht! Maar: bourgeois-recht? Ho, maar!)

5. *Noten* (te maken) is ons lange leven als Europese juristen. *Vrolijke* noten hebben we minder, tenzij op zulke multiculturele vergaderingen. Ik wil ze u niet onthouden. In het *Chenglish* (Chinees Engels) is China een *socialized* (en dus *salon-socialistisch*) land (volgens de tolk van de openingsrede van de vice-minister van Justitie). Evenzo is *winstmaximalisatie* in dat land *major(l)izing profits*. En hoe moeten we in onze faculteiten doen aan *to train a person's infective ability* («inventive», denk ik maar)? Als Permanente Vorming een *educational continuum* wordt, dan ken ik een paar studenten die na acht jaar Rechtenstudie al in het tweede licentiaat zijn geraakt; zij passen dus deze progressieve vorm van continu-studeren toe.

6. Maar. Het schaamrood komt mij op het gezicht als ik, oud-decaan toch, hoor hoe in Australië, zij het *in woorden* (wat daden betreft, kan ik het niet zien) wordt geformuleerd wat een jurist moet kennen en kunnen, hoe in Engeland en Wales (van de EG en van onze Erasmus-programma's) het *Chancellor's Committee* (1996!) heeft opgeschreven wat de (universitaire) opleiding in de rechten tot doel moet hebben, en ik dan *daarmee* vergelijk wat voor uitgehongerde rechtenopleiding het Vlaamse Visitatierapport Rechten als «ideaal» heeft en welk compleet gebrek aan visie, voor de Rechten, uit het rapport-Dillemans blijkt.

Ik heb de decaan van Chongqing (Zuidwest China), die bezorgd is over het gebrek aan voldoende «goede» professoren voor al die studenten die *willen leren*, uitgelegd hoe wij in de De Nolf-universiteit (Gent) en in de «Vlaamse Leerangangen» (Leuven) beredeneerde vertalingen van Franse cursussen maakten, en «dat het toch allemaal goed kwam». Chongqing telt twaalf miljoen inwoners, als «stad», en heeft tweehonderdduizend studenten in het universitaire onderwijs (Chinees stijl). Maar als ik 's anderendaags hoor hoe hij en zijn collegae de *guts* hebben (ik vertaal dat *onderdeel* liever niet) hun eigenste Minister aan te pakken en meer autonomie te eisen terwijl wij knie vallen doen, en onze «onderwijsprojecten» afschaven, om een frank meer, dan schaam ik me.

7. De *papers* van de conferentie zijn gebundeld in een zeshonderd pagina's tellend kopie-boek. In het najaar wordt een editie klaargemaakt voor bredere publicatie. Daarin zouden ook de verslagen van de discussies komen. En die waren van belang. Je hoort dan, in wederwoord, wat je gewoonlijk niet te lezen krijgt.

In de veertig papers van de conferentie werden, zoals verwacht, uiteenlopende onderwerpen behandeld. Het gaat van intensief onderwijs (*intensive training als mode*, niet als *method*) tot het legitimatieprobleem van het recht van de ééntwintigste eeuw (uit verdragen stammende eenvormige wetgeving); tussenin zat de deconstructie van juridische «waarden» en hoe dan het onderwijs daarin te verstrekken. Maar, zoals bij de aanvang gezegd, negenennegentig percent ging over onderwijs, programma's en methode.

8. Voor West-Europeanen mag het nog eens een troost zijn te vernemen dat de verhouding *universiteit/praktijk* overal «een probleem» is. Als vraagstuk geformuleerd, luidt het: «hoe moeten *academische opleiding en beroepsopleiding* zich verhouden»? Het antwoord lijkt te zijn dat beide in de eerste plaats een opleiding in de rechten moeten zijn. Beide moeten verder een deel theorie en een deel praktijk hebben.

Als men vervolgens de Belgische situatie toetst aan «de beste opleidingen», dan blijkt dat wij in de academische opleiding te veel doen aan praktische beroepsopleiding in die zin dat wij (te) veel «informatie geven» over het geldende (wetten)recht. We doen veel te weinig aan juridische opleiding, en zeker op academisch niveau: we leren de studenten nauwelijks juridische analyses maken en daarover rapporteren; we vormen de studenten zeker niet tot «juristen», die de persoonlijke kwaliteiten hebben van wat met een verzamelterm *moral integrity* heet. We nemen te veel werk over van de beroepsopleiding en dan krijgen we van «de praktijk» (van het beroep) het deksel op de neus: we doen dat, volgens haar, fout, want veel te theoretisch. We houden er nog te weinig rekening mee dat de opleiding in de Rechten een permanente opleiding is (moet zijn).

Als voorbeeld van eisen aan de academische opleiding in de Rechten mag het Engelse rapport (Chancellor's Committee) worden geciteerd. Hierna volgt de lijst.

(1) Algemene, overdraagbare, intellectuele bekwaamheid (*skills*): (i) logisch kunnen argumenteren; (ii) complexe ideeën abstract kunnen manipuleren; (iii) complexe feitelijke informatie kunnen beheersen; (iv) teksten op een intelligente, kritische wijze kunnen lezen; (v) de (eigen) taal beheersen op een «scrupuleus» zorgvuldige en integere manier; (vi) mondeling en schriftelijk kunnen rapporteren, op een klare, consistente en overtuigende manier; (vii) wetteksten en informatie kunnen verzamelen, analyseren, beoordelen en gebruiken.

(2) Kennis en inzicht m.b.t. de algemene beginselen, de aard en de ontwikkeling van het recht en van rechtsvorming en wetgeving en m.b.t. de interpretatie.

(3) Juridische waarden, daarin begrepen toegewijd te zijn aan *the rule of law* (het rechtsbeginsel), rechtvaardigheid, *fairness* en hoge ethische standaarden.

(4) Contextuele kennis en inzicht m.b.t. de relevante sociale, economische, politieke, historische, filosofische, ethische en culturele samenhang van het recht.

(5) Kennis en inzicht m.b.t. gelijkheid en verschil van *common law* en *civil law*.

Op basis van deze eisen is een gedetailleerde lijst opgesteld (*Draft Benchmark Standards for Law Degrees in England and Wales*) van wat in Vlaanderen *eindtermen* heet. Het is een heel programma.

9. Maar we moeten zo'n programma maken. Als ik het, vanuit mijn vak - en dat is ook weer het handelsrecht in de breedste zin - goed zie, wordt het recht in de eenentwintigste eeuw eengemaakt recht.

Wat het wettenrecht betreft, is dat het geval. Het grootste deel van dat recht komt van Europese harmonisatie en van (andere) eenvormige wetten die krachtens internationaal verdrag zijn ingevoerd.

Interne consistentie rond fundamentele waarden zoals wij die nu vaak toedichten aan onze wetgeving, is daaraan botweg vreemd. Het gaat om compromissen. Dit recht uit te leggen in het onderwijs, zoals wij *nu* het wettenrecht onderwijzen, wordt «regeltjes leren (opzeggen)». Want de *uitleg* van dit recht is uitleggen waarom de inhoud van een bepaald contract is wat die is. De (enige) legitimatie van dit recht is zijn efficiëntie in de context van het compromis dat werd gesloten. Wie aan de Wet de eis van rechtvaardigheid stelt, zal deze wetgeving pseudo-wetgeving noemen; zij is *gerechtvaardigd*, punt uit. In bepaalde benaderingen van het (huidige) recht, zoals in de «economische analyse van het recht», is dit inzicht niet vreemd; we zullen aan die benaderingen meer aandacht moeten geven in het onderwijs.

Wat «het recht» betreft, proberen we in Europa een «gemeen Europees recht» te vinden (*the common law of Europe*). Dat gaat verder dan de vergelijkende studies die destijds door de Europese Commissie werden besteld ter voorbereiding van Europese wetgeving (bijv. Schricker, *Onrechtmatige mededinging*; Wymeersch, *Beurswetgeving*). Het Maastrichtse project van Van Gerven e.a. over *Tort Law* is een voorbeeld. Het komt me voor dat het van groot belang is dat we van deze projecten leren *hoe* men het gemene Europese recht vond, zodat we *dat* achteraf weer kunnen *aanleren* aan nieuwe juristen in opleiding.

Henri SWENNEN
Universiteit Antwerpen

AANGEKONDIGD

ALGEMEEN

Benelux Gerechtshof – Jurisprudentie 1998, Diegem, Kluwer Rechtswetenschappen, 68 p.

N.E. ALGRA, A.M. HOL, P. IPPEL, e.a., *Profiel van het recht*, Deventer, Kluwer, 404 p., 46,50 fl.

C. DE WULF (m.m.v. H. DE DECKER), *Het opstellen van notariële akten* (vier delen en diskettes), Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 2.566 p., 35.000 fr.

Gandaius actueel IV, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 234 p., 2.560 fl.

M. DE BLOIS e.a., *Contouren van het recht*, derde druk, Deventer, Kluwer, 326 p., 46,50 fl.

A. BRESCH, D. CASAER en H. VANDEBERGH, *Advocatenpocket 1999-2000*, Gent, Mys & Breesch, 426 p.

J.B.J.M. TEN BERGE en J.H. NIEUWENHUIS (red.), *Kluwer College Bundel 1999-2000*, twee delen, Deventer, Kluwer, 3.712 p., 97,50 fl.

A. OSKAMP en A.R. LODDER (red.), *Informatietechnologie voor juristen*, Deventer, Kluwer, 276 p., 59 fl.

BURGERLIJK RECHT

A.H.T. HEISTERKAMP en D.W. BRUIL, *Pachtwet/Wetgeving landelijk gebied 99/00*, Deventer, Kluwer, 358 p., 49,50 fl.

A.C. VAN SCHAICK, *Volmacht*, Deventer, Kluwer, 114 p., 45 fl.

E. NEPELENBROEK e.a., *Aansprakelijkheid voor schade aan apparatuur door mobiele telefoons, e.a.* (ITeR-reeks, deel 17), Deventer, Kluwer, 454 p., 89 fl.

J. HANSENNE, *Introduction au droit privé*, derde druk, Diegem, Story-Scientia, 342 p., 3.215 fr.

J. SPIER, *Een nieuwe dageraad voor het aansprakelijkheidsrecht?*, (rede uitgesproken bij het afscheid van het ambt van hoogleraar aan de K.U. Brabant), Deventer, Tjeenk Willink, 18 p., 28 fl.

S.Y.Th. MEIJER, *Middelijke vertegenwoordiging*, Deventer, Kluwer, 326 p., 65 fl.

M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht*, Deventer, Tjeenk Willink, 202 p., 52,50 fl.

STAATS- EN BESTUURSRECHT

D. ALLEWIJN e.a. (red.), *Bestuursprocesrecht* (met CD-rom), Deventer, Kluwer, 996 p., 450 fl.

M. DENYS, *uw rechten bij onteigening*, Gent, Mys & Breesch, 110 p.

J.B.J.M. TEN BERGE, *Bescherming tegen de overheid – Nederlands algemeen bestuursrecht 2*, vijfde druk, Deventer, Tjeenk Willink, 338 p., 58 fl.

B. VAN DER MEULEN, S. NOUWT, C. PRINS, W. VOERMANS en T. DE WIT, *Vertrouwelijk gegeven* (IteR-reeks, deel 18), Deventer, Kluwer, 142 p.

HANDELS- ECONOMISCH EN FINANCIËEL RECHT

B. HESSEL (red.), *Wetgevingsbundel Nederlands economisch recht*, zesde druk 1999, Deventer, Tjeenk Willink, 476 p., 35 fl.

Guide juridique de l'entreprise, tweede druk (vier delen, losbladige nummers), Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 60.000 fr.

A.B. VAN RIJN, *Staatsrecht van de Nederlandse Antillen*, Deventer, Tjeenk-Willink, 436 p., 82 fl.

R. VAN DELEN en F.A.W. BANNIER, *Betalingsverkeer (documentair krediet/documenten)*, Deventer, Kluwer, 226 p., 82,50 fl.

D.J.G. VISSER, *Naburige rechten*, Deventer, Tjeenk Willink, 200 p., 55 fl.

G. NEJMAN, *Les contrats de produits dérivés*, Brussel, Larcier, 192 p., 1.850 fr.

GERECHTELIJK RECHT

C.H. VAN REE, *Adam, ubi es?* (rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar aan de Universiteit Maastricht), Deventer, Kluwer, 28 p., 22,50 fl.

A.K. KOEKKOEK (red.), *Organisatie van de rechtspraak*, Deventer, Tjeenk Willink, 78 p., 36 fl.

J.P. LOOF, *Onafhankelijkheid en onpartijdigheid*, Leiden, Stichting NJCM-Boekerij, 178 p., 35 fl.

STRAFRECHT EN STRAFPROCESRECHT

J. VERBEEK, J. VAN DEN HERIK, L. PLUGGE en Th. DE ROOS, *Politie en Intranet* (ITeR-reeks, deel 19), Deventer, Kluwer, 248 p., 69 fl.

R. DECLERCO, *Beginselen van strafrechtspleging*, tweede herwerkte editie, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1.160 p., 8.650 fr.

J. CHRISTIAENS, *De geboorte van de jeugddelinquent*, Brussel, Vubpress, 430 p., 1.250 fr.

FISCAAL RECHT

E. WILLEMART, *Les limites constitutionnelles du pouvoir fiscal*, Brussel, Bruylant, 274 p., 2.100 fr.

J. THILMANY, *Le nouveau droit de la procédure fiscale*, Diegem, Kluwer Rechtswetenschappen, 278 p., 1.700 fr.

METARECHT

P. LEGRAND, *Fragments on law-as-culture*, Deventer, Tjeenk Willink, 162 p., 65 fl.

C.J.H. JANSEN, *De negentiende-eeuwse wortels van het moderne zekerheidsrecht* (rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar aan de K.U. Nijmegen), Deventer, Tjeenk Willink, 38 p., 1250 fl.

Rijksuniversiteit Groningen

RUG

De Rijksuniversiteit Groningen (RUG) is een moderne, internationale gemeenschap van 18.000 studenten en 5.000 medewerkers.

In open onderlinge verhoudingen werken zij samen aan de grenzen van het weten. Al bijna vierhonderd jaar lang benadert de RUG wetenschap en wereld op een nuchtere, maar inventieve wijze. Pionieren zit deze universiteit in het bloed. De RUG leverde niet alleen de eerste vrouwelijke student in ons land, maar ook de eerste Nederlandse ruimtevaarder en de eerste president van de Europese Centrale Bank.

In Groningen praten mensen met elkaar: onderzoekers uit verschillende richtingen werken samen en leveren prestaties die tot de internationale top worden gerekend. Docenten en studenten bouwen aan vernieuwing van het onderwijs, universiteit en bedrijfsleven weten elkaar te vinden. Groningen is daarnaast een gezellige stad. Studenten en medewerkers wonen er graag.

Faculteit der Rechtsgeleerdheid

Assistent in opleiding

Vacaturenummer 990317

De vacature is bij de vakgroep Strafrecht en Criminologie.

De functie

De aan te stellen AIO gaat promotieonderzoek verrichten in het kader van het Centrum voor Recht, Bestuur en Samenleving (Onderzoekschool CRBS) ten behoeve van het internationale project: *'Bestuurlijke boete, toezicht en effectenverkeer'*. Het onderzoek richt zich op de wijze van opsporing en controle bij de handhaving van de ordeningswetgeving op sociaal-economisch terrein. Daarbij gaat de aandacht met name uit naar het handhavings-toezicht op het terrein van de effectenhandel. Een vergelijking met het Duitse en Engelse recht maakt deel uit van het onderzoek.

Promotor: prof. mr. G. Knigge.

Uw profiel

- afgestudeerd jurist met bij voorkeur straf(proces)-rechtelijke specialisatie
- aantoonbare affiniteit met het doen van wetenschappelijk onderzoek
- schriftelijke uitdrukingsvaardigheid in het Engels.

De Rijksuniversiteit Groningen biedt

een salaris van minimaal f 2.261,- bruto per maand in het eerste tot maximaal f 4.037,- bruto per maand in het laatste aanstellingsjaar. De aanstelling geschiedt in tijdelijke dienst voor een periode van vier jaar en dient te worden afgesloten middels een individuele dissertatie. Na één jaar vindt een beoordeling plaats waarna vastgesteld wordt of er uitzicht is op afronding van het promotieonderzoek in de daaropvolgende drie jaar.

Inlichtingen

Prof. mr. G. Knigge, telefoon (050) 363 57 46 (werk) / (050) 312 40 21 (privé), e-mail <g.knigge@rechten.rug.nl> Een volledige beschrijving van het onderzoeksproject wordt u op aanvraag toegezonden, evenals het onderzoeksprogramma van de vakgroep Strafrecht en Criminologie.

Richt uw sollicitatie met curriculum vitae vóór 1 december a.s. aan: Rijksuniversiteit Groningen, Dienst Personeel & Organisatie,

Postbus 72, 9700 AB Groningen.

Vermeld het vacaturenummer op de envelop én bovenaan de brief.

De RUG wil een evenwichtig opgebouwd personeelsbestand met een goede mix van mannen en vrouwen. Vrouwen zijn op een aantal terreinen nog steeds ondervertegenwoordigd. Daarom nodigen wij vooral hen uit te reageren.

Werken aan de grenzen van het weten

Rijksuniversiteit Groningen

RuG

De Rijksuniversiteit Groningen (RuG) is een moderne, internationale gemeenschap van 18.000 studenten en 5.000 medewerkers. In open onderlinge verhoudingen werken zij samen aan de grenzen van het weten. Al bijna vierhonderd jaar lang benadert de RuG wetenschap en wereld op een nuchtere, maar inventieve wijze. Pionieren zit deze universiteit in het bloed. De RuG leverde niet alleen de eerste vrouwelijke student in ons land, maar ook de eerste Nederlandse ruimtevaarder en de eerste president van de Europese Centrale Bank. In Groningen praten mensen met elkaar: onderzoekers uit verschillende richtingen werken samen en leveren prestaties die tot de internationale top worden gerekend. Docenten en studenten bouwen aan vernieuwing van het onderwijs, universiteit en bedrijfsleven weten elkaar te vinden. Groningen is daarnaast een gezellige stad. Studenten en medewerkers wonen er graag.

Richt uw sollicitatie met curriculum vitae vóór 1 december a.s. aan: Rijksuniversiteit Groningen, Dienst Personeel & Organisatie, Postbus 72, 9700 AB Groningen. Vermeld het vacaturenummer op de envelop én bovenaan de brief.

De RuG wil een evenwichtig opgebouwd personeelsbestand met een goede mix van mannen en vrouwen. Vrouwen zijn op een aantal terreinen nog steeds ondervertegenwoordigd. Daarom nodigen wij vooral hen uit te reageren.

Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universitair docent

Vacaturenummer 990318

De vacature is bij de sectie Strafrecht, vakgroep Strafrecht en Criminologie. Bij de sectie werken circa 25 medewerkers.

De functie

- geven van onderwijs in strafrechtelijke vakken
- vervullen van coördinerende en innoverende taken in het onderwijs
- het onderhouden van contacten met studenten en scriptiebegeleiding
- bijdragen aan de vakgroep-activiteiten in het kader van de bevordering van de kwaliteit en studeerbaarheid van het onderwijs
- zelfstandig verrichten van wetenschappelijk onderzoek op strafrechtelijk gebied, aansluitend bij het onderzoek van de sectie
- bijdragen aan bestuurlijke taken in vakgroep en faculteit.

Uw profiel

- voltuigde studie Nederlands recht of vergelijkbare buitenlandse opleiding
- aantoonbare wetenschappelijk belangstelling en kennis, blijkend uit een voltooid proefschrift dan wel uit wetenschappelijke artikelen en uitzicht op promotie binnen twee jaar, bij voorkeur op een strafrechtelijk of strafvorderlijk onderwerp
- didactische kwaliteiten

- vermogen tot samenwerken.

De Rijksuniversiteit Groningen biedt

een aanstelling vooralsnog voor een proefperiode van twee jaar met uitzicht op een aanstelling voor onbepaalde tijd. Na het eerste jaar vindt een personeelsbeoordeling plaats. Het salaris bedraagt tot maximaal f 8.682,- (schaal 12) bruto per maand bij volledige werktijd. Een deeltijdaanstelling met een minimum van 50% heeft niet de voorkeur maar is bespreekbaar. Voor nieuwe medewerkers met docenttaken geldt de verplichting om afspraken te maken over didactische scholing. In de personeelsbeoordeling worden ook de resultaten van deze scholing en onderwijs-evaluaties opgenomen.

Inlichtingen

Prof. mr. G. Knigge, telefoon (050) 363 57 46 (werk) / (050) 312 40 21 (privé), e-mail <g.knigge@rechten.rug.nl> of mr. W.F. van Hattum (050) 363 70 36, e-mail <w.f.van.hattum@rechten.rug.nl> Het onderzoeksprogramma van de vakgroep Strafrecht wordt u op aanvraag toegezonden of gemaild.

Bij de faculteit wordt gestreefd naar een vergroting van het aantal vrouwelijke medewerkers. Vrouwen worden nadrukkelijk gevraagd te solliciteren en bij voldoende kwalificaties in ieder geval uitgenodigd voor een sollicitatiegesprek.

Werken aan de grenzen van het weten